

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ANABİLİM
DALI

**2000 SONRASI TÜRK ULUSALCILIĞININ İNŞASINDA
BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ SÖYLEMİNİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

FATMANUR ALTUN

İstanbul, 2014

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ
ANABİLİM DALI

**2000 SONRASI TÜRK ULUSALCILIĞININ İNŞASINDA
BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ SÖYLEMİNİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

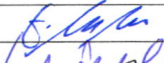
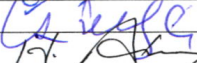

FATMANUR ALTUN

Danışman: Prof. Dr. TALİP KÜÇÜKCAN

İstanbul, 2014

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506412002 numaralı Fatmanur ALTUN'un hazırladığı "Türk Ulusalçılığının İnşasında Büyük Ortadoğu Projesi Söyleminin Rolü (2000-2013)" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 15. maddesi uyarınca 29.05.2014 tarihinde saat ..12.00..... da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin Kabulü.....' ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Talip KÜÇÜKCAN	Başarılı	
Doç. Dr. Ahmet UYSAL	Başarılı	
Doç. Dr. Hamza AKENGİN	Başarılı	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Fatmanur Altun
Anabilim Dalı	: Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Talip Küçükcan
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - 2014
Anahtar Kelimeler	: Ulusalçılık, Büyük Ortadoğu Projesi, Söylem, Erol Manisalı, İlhan Selçuk, Cumhuriyet Gazetesi

ÖZ

2000 SONRASI TÜRK ULUSALCILIĞININ İNŞASINDA BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ SÖYLEMİNİN ROLÜ

Bu tez çalışmasında, 2000 sonrası Türk siyasi yaşamının en popüler dış politika tartışmalarından biri olarak gündeme getirilen Amerikan merkezli Büyük Ortadoğu Projesinin nasıl bir söylem haline getirildiği ve Türk ulusalcılığının oluşumunda araçsallaştırıldığı konusu analiz edilmektedir. Tez, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin yazılışındaki amaç, tezin kapsamı ve tezin yazımında kullanılan yöntem açıklanmaktadır. İkinci bölümde “Büyük Ortadoğu Projesi” adı verilen yaklaşımın bizatihi kendisi ve onun Türkiye ile ilişkisi, Türkiye’de nasıl algılandığı ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde 2000 sonrası Türkiye siyasetinin önemli unsurlarından biri haline gelen ulusalcılık ideolojisinin kavramsal çerçevesi çizilmeye ve bu ideolojinin “Büyük Ortadoğu Projesi”ni nasıl kavramsallaştırdığı ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde ise “Büyük Ortadoğu Projesi” adı verilen çerçevenin ulusalcı yazında nasıl bir söylem haline dönüştürüldüğü Erol Manisalı ve İlhan Selçuk’un yazıları üzerinden anlaşılmaya çalışılmaktadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Fatmanur Altun
Field : Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi
Supervisor : Prof. Dr. Talip K¼¼¼kc¼¼n
Degree Awarded and Date : Y¼¼sek Lisans - 2014
Keywords : Ulusalcılık, B¼¼y¼¼k Ortadoğu Projesi, S¼¼ylem, Erol Manisalı, İlhan Sel¼¼uk, Cumhuriyet Gazetesi

ABSTRACT

THE ROLE OF DISCOURSE OF GREATER MIDDLE EAST PROJECT IN FORMATION OF POST 2000 TURKISH NATIONALISM

This study aims to analyze how discourse of “Greater Middle East Project”, which is hot debate of Turkish politics about foreign policy in 2000s, effects the formation process of post 2000 Turkish nationalism. It consists of three chapters. In the first chapter, I discuss “Greater Middle East Project” itself and its relations with Turkey and implications on Turkish politics. Second chapter, mainly draw a conceptual framework for understanding of post 2000 Turkish nationalism and its relations with discourse of “Greater Middle East Project”. Third chapter deals with discourse production process behind post 2000 Turkish nationalism through writings of two leading figures of nationalism, Erol Manisalı and İlhan Sel¼¼uk.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 2000 sonrası Türkiye siyasi hayatının önemli bileşenlerinden biri haline gelen ulusalcılık ideolojisinin, “Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi” üzerinden kendisini nasıl kurduğunu sorunsallaştırmaktadır. AK Parti iktidarının simgelediği 2000’ler Türkiyesinde bir tepki hareketi olarak gündeme gelen, sol, milliyetçi ve Kemalist siyasetlerin bileşkesi görünümündeki ulusalcılık ideolojisi için, Büyük Ortadoğu Projesi söyleminin ne tür bir rol oynadığı bu çalışmanın ana sorusudur.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Büyük Ortadoğu Projesinin söylemsel boyutu yanında gerçekte neyi içerdiği, Türkiye’nin bu proje içerisindeki yeri, söz konusu projenin Türkiye kamuoyuna yansımaları biçimleri ele alınmakta, ikinci bölümde 2000 sonrası Türkiye siyasi ortamında ulusalcılığın ortaya çıkış süreci incelenmekte ve ulusalcılığın kavramsal çerçevesi tartışılmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümde ise Erol Manisal ve İlhan Selçuk’un eserleri üzerinden ulusalcı yazında Büyük Ortadoğu Projesinin ele alınış biçimi analiz edilmektedir.

Çalışmanın bu hale gelmesindeki değerli katkıları için danışmanım Prof. Dr. Talip Küçükcan’a teşekkür borçluyum. Özellikle araştırmanın, sorularına uygun bir metodolojik çerçeveye kavuşturulmasındaki yol göstericiliği olmasaydı bu çalışma başka bir çalışma olurdu. Tez savunmam sırasında sordukları ufuk açıcı sorular, yaptıkları anlamlı eleştiri ve katkılar için hocalarım Doç. Dr. Ahmet Uysal ve Doç. Dr. Hamza Akengin’e de müteşekkirim. Hiç kuşkusuz çalışmadaki bütün hata ve eksiklikler bana aittir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
AMAÇ, KAPSAM, YÖNTEM	3
İKİNCİ BÖLÜM	6
BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE	6
II.I. Amerikan Dış Politikası ve Büyük Ortadoğu Projesi	6
II.II. Büyük Ortadoğu Projesinde Türkiye	16
II.III. Türk Kamuoyunda Büyük Ortadoğu Projesinin Algılanışı	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	31
2000 SONRASI TÜRK ULUSALCILIĞI VE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ	31
III.I. Türk Ulusalçılığının Kavramsal Çerçevesi	32
III.II. Ulusalçılık ve Büyük Ortadoğu Projesi İlişkisi	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	46
ULUSALCI YAZINDA “BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ” SÖYLEMİ	46
IV.I. Türkiye'nin Uluslararası Konumu	49
IV.I.I. Dış Politika Algısı	49
IV.I.II. Avrupa Birliğine Yaklaşım	58
IV.I.III. Kıbrıs	63
IV.I.IV. Terör	68
IV.II. AK Parti'nin Konumlandırılması	71
IV.II.I. AK Parti ve 'İlmli İslam Projesi'	72
IV.II.II. AK Parti, Gayrimillilik ve Karşı Devrim	79

IV.II.III. AK Parti ve Liderlik Kadrosu.....	82
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	95

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
Çev.	Çeviren
s.	Sayfa
hızl.	Hazırlayan
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
PNAC	Project for New American Century
BMENA	Broader Middle East And North Africa
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
ADD	Atatürkçü Düşünce Derneği
ÇYDD	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
RTE	Recep Tayyip Erdoğan

GİRİŞ

Türkiye kamuoyunda Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) olarak bilinen “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi” 11 Eylül sonrası Ortadoğu ve dünya siyasetinin en önemli tartışma konularından biri olmuştur. “Büyük Ortadoğu Projesi” 2000 sonrası Türkiye’de sadece dış politika açısından değil, iç siyasetteki konum ve kimliklere bağlı olarak tartışılmış, kendisine referansla AK Parti’nin konumu ve politikaları sert eleştirilere konu olmuştur.

2000 sonrası Amerikan Yeni-Muhafazakâr siyasetinin önemli unsurlarından biri olarak görülen Büyük Ortadoğu Projesi, Türkiye’de, sahip olduğu dış politika gerçekliği dışında, “Amerikancı siyaset”le özdeşleştirilmiş ve “Anti-Amerikancılık” yanında “AK Parti karşıtlığı”nın da başlıca gerekçelerinden biri olarak gündeme getirilmiştir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti’ye yöneltilen “Amerikancılık” eleştirisi ve bu eleştiriye temellendirmek üzere kullanılan “Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi” bir “kimlik formasyon aracı”na dönüşmüştür. Bu bağlamda sol Kemalizmin yeni bir versiyonu olarak öne çıkan ulusalcılık akımı, Büyük Ortadoğu Projesi söylemini kullanarak ideolojik çatısını kurmuştur.

Ulusalcılığın ortaya çıkışında Büyük Ortadoğu Projesi Söyleminin rolünü ve katkısını ortaya koymaya çalışan bu çalışma, en temelde üç bölümden oluşmaktadır. “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye” başlıklı birinci bölümde Büyük Ortadoğu Projesinin serencamı anlatılmaktadır. Projenin Amerikan dış politikasında oturduğu bağlam ayrıntılı bir biçimde analiz edildikten sonra, projenin Türkiye ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin Büyük Ortadoğu Projesinin eşbaşkanı olduğu şeklindeki iddia ele alınmakta ve bu iddianın somut zemini ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bundan sonra projenin Türk kamuoyuna yansıtış biçimleri ve meydana getirdiği tartışma zeminleri masaya yatırılmakta, bu çerçevede ulusalcılığın projeye itirazı dile getirilmektedir.

“2000 Sonrası Türk Ulusalcılığı ve Büyük Ortadoğu Projesi” adlı ikinci bölümde Türkiye’de ulusalcılığının ortaya çıkış şartları analiz edilmeye ve kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmaktadır. Bir kavram olarak ve ortaya çıktığı bağlam anlamında daha

belirgin hale getirilmeye çalışılan ulusalcılığın, Büyük Ortadoğu Projesine yaklaşım biçimi ele alınmakta, ulusalcı zaviyeden Büyük Ortadoğu Projesinin görüldüğü şekle dair kapsamlı bir analiz yapılmaya çalışılmaktadır.

“Ulusalcı Yazında Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi” adını taşıyan üçüncü bölümde ise ulusalcılığın iki önemli ismi olan Erol Manisalı ve İlhan Selçuk’un Cumhuriyet gazetesinde 2004-2008 yılları arasında yayımladıkları yazılardan hareket edilerek, ulusalcı yazında Büyük Ortadoğu Projesinin ele alınış biçimi değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu bölümde, ‘Büyük Ortadoğu Projesi’nin, başat özelliği AK Parti karşıtlığı olan ve AK Parti’nin dış politika vizyonu üzerinden yürüyen söylemsel bir araca nasıl dönüştürüldüğü anlatılmaya çalışılmaktadır. Dolaylı olarak AK Parti’nin kendisini itibarsızlaştırmak üzere kullanılan bu söylemsel araç, çalışmamızda ‘Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi’ olarak isimlendirilmektedir. Söz konusu söylemsel çerçeve, İlhan Selçuk ve Erol Manisalı’nın metinleri analiz edilerek ortaya konmaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu söylemin, ulusalcılığın köşe taşlarından biri olduğunun iddia edildiği bu bölümde, Manisalı’nın ve Selçuk’un söylem inşasında kullandıkları unsurlar olarak; ‘genel hatlarıyla dış politika’ ‘Avrupa Birliği’, ‘Kıbrıs’ ve ‘terör’, başlıkları ayrı birer bölüm halinde incelenmektedir. Bölümün devamında Büyük Ortadoğu Projesi üzerinden AK Parti karşıtlığının nasıl üretildiği, Manisalı ve Selçuk’un, AK Parti ile ilgili tasvirleri, ayrı birer başlık halinde ele alınarak incelenmektedir. Bu bağlamda AK Parti’nin ‘ılımlı İslam projesinin’ bir ürünü’ olduğu iddiası ve AK Parti’nin ‘gayrimillî ve karşıdevrimci bir parti’ olduğu iddiaları masaya yatırılmaktadır. Bölümün sonunda Erol Manisalı ve İlhan Selçuk’un AK Parti liderlik kadrosuna dair karşıt tutumları analiz edilerek ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışma, tüm bu öncüller ışığında; Büyük Ortadoğu Projesinin, ulusalcılığın önde gelen kalemleri tarafından AK Parti karşıtlığında harmanlanarak ‘Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi’ni ortaya çıkardığını, ‘Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi’nin de, henüz inşa aşamasında olan ulusalcılığın ideolojik formasyonuna önemli katkı yaptığını ve ulusalcı ideolojinin kurucu kavramlarından biri haline geldiğini ortaya koymaya çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AMAÇ, KAPSAM, YÖNTEM

“Büyük Ortadoğu Projesi” AK Parti iktidarı sonrasında, ulusalcı muhayyileyi düşleyen siyasetçi ve yazarların sıklıkla kullandıkları kavramların başında gelmektedir. Geleneksel anlamda Kemalist, Devletçi ve Milliyetçi olarak belirginleşen çizgilerin 28 Şubat ortamında yeniden harmanlanmasıyla ortaya çıkan ulusalcılık ideolojisi, Türkiye siyasal yaşamı içerisinde giderek daha belirgin bir renk halini almaya başlamıştır. Laik, çağdaş ve bağımsız Türkiye vurgusunu öne çıkaran söz konusu ideolojinin başlıca “kurucu öteki”si AK Parti ve AK Parti iktidarındır.

Ulusalcı ideoloji temayüz etmeye başladığı ilk andan itibaren Büyük Ortadoğu Projesi olarak adlandırılan projeden söylemsel düzeyde beslenmiştir. AK Parti’yi Büyük Ortadoğu Projesindeki “merkezî” olduğu düşünülen rolü nedeniyle “ABD işbirlikçisi” olarak niteleyen ulusalcı figürler, “Amerikan Karşıtlığı”, “Anti-Emperyalizm”, “Tam Bağımsız Türkiye” sloganları eşliğinde bir siyasal muhalefet dili oluşturmaya, siyasette bir seferberlik ortamı tesis etmeye ve olağanüstü müdahaleleri özendirmeye çalışmışlardır.

AK Parti karşıtlığı için araçsallaştırılan Büyük Ortadoğu Projesi söylemi, süreç içerisinde ulusalcılık ideolojisinin kurucu unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu çerçevede bu tez çalışması “Büyük Ortadoğu Projesi” adı verilen ve “Amerikan dış politika”sına ait olduğu varsayılan stratejiyi genel hatları ile anlamayı, 2000 sonrası Türk ulusalcı ideolojisinin içindeki ele alınış biçimini ve söz konusu ideolojiye katkılarını analiz etmeyi hedeflemektedir.

Bu hedefi hayata geçirebilmek amacıyla çalışmada öncelikle Büyük Ortadoğu Projesinin çerçevesi ana hatlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Büyük Ortadoğu Projesinin ortaya çıktığı tarihsel şartlar aydınlatılmaya çalışılarak söz konusu projenin kendi bağlamı içinde anlaşılır hale gelmesi amaçlanmıştır. Bunu yaparken proje çerçevesinde üretilen birinci el metinlere odaklanılmış ve bu metinler üzerinden Büyük

Ortadoğu Projesinin ne olduğu sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Büyük Ortadoğu Projesini ortaya çıkaran somut koşullar ortaya konduktan ve somut metinler üzerinden projenin yaslandığı gerçeklik zemini tartışıldıktan sonra, söz konusu projenin Türkiye ile ilişkisi ve Türkiye’deki ele alınış biçimleri genel hatları ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Büyük Ortadoğu Projesine ilişkin en yoğun değerlendirmelerin sahibi olan ulusalcılık üzerine eğinilmiş ve ulusalcılığın proje ile kurduğu ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır. Bir toplumsal muhalefet odağı olarak ortaya çıkan ulusalcılığın, Büyük Ortadoğu Projesi karşısındaki tutumunun tarihsel şartları ortaya konmaya çalışılmış, Büyük Ortadoğu Projesinin söylemsel bir araca dönüştüğü tespit edilmiştir.

Bütün bunların yanında çalışmanın birincil katkısı bu noktada değildir. Çalışmanın esas katkısı, Büyük Ortadoğu Projesi söyleminin Türkiye’deki ulusalcı ideolojiye hangi biçim ve içeriklerle girdiğini ortaya koymaktır. Bu çerçevede çalışmada, İlhan Selçuk ve Erol Manisalı’nın yazıları analiz edilmiş, özellikle bu iki ismin Büyük Ortadoğu Projesi ile ilgili yorumları Türkiye’nin uluslararası alandaki yerine ve AK Parti iktidarına ilişkin görüşleri ekseninde açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın yazımında, bu iki düşünürün yazı ve yorumları kendi bütünlüğü ve bağlamı içerisinde verilmeye çalışılmış, bu nedenle yazılarından yer yer uzun alıntılar yapılmıştır. Sosyal bilimlerde son dönemde gelişen metodolojik tercihlerden biri de bir metin içinde analiz edilen, bir başka deyişle “nesne”leştirilen düşünür ya da yazarın daha aktif bir biçimde sunulması, daha doğrusu “özne konumuna yükseltilmesi” yönündedir. Bu, düşünceleri analiz edilen isimlerle daha diyalojik bir ilişkiye girme imkanı sunduğu gibi okura daha geniş bir hareket alanı sağlamaktadır. Metnin yazarı, elbette analiz ettiği isimleri konuştururken tercihte bulunma, özne konumunu koruma imkanını sürdürmekte, okura imtiyazlı bir noktadan konuşmaya devam etmektedir.

Büyük Ortadoğu Projesi Söyleminin ulusalcı ideolojiye girişi ve yaptığı etkiyi analiz etmek üzere seçilen İlhan Selçuk ve Erol Manisalı, 2000 sonrasında ulusalcılık ideolojisinin iki kült ismi ve iki önemli fikir babası olarak bilinmektedir. Son derece geniş bir kitleye ulaşan ve Türkiye’nin her yerinde verdikleri seminerler ve yaptıkları konuşmalarla ulusalcı kamu üzerinde ciddi bir etkileri olan söz konusu isimlerin konuya

ilişkin tespitleri, Büyük Ortadoğu Projesi Söyleminin ulusalcılığın inşasındaki katkısını ortaya koyması açısından önemlidir. Bu anlamda özellikle günlük yazıları, yazarların aktüel gelişmeler karşısındaki tutum alışlarının takip edilmesi ve henüz kurumsallaşma aşamasındaki bir ideolojinin serencamını anlamak açısından önemlidir. Bu nedenle çalışmamıza İlhan Selçuk ve Erol Manisalı'nın Cumhuriyet gazetesindeki yazıları konu edilmiştir. Yazarların 1 Ocak 2004- 31 Aralık 2008 tarihleri arasında kaleme aldıkları köşe yazılarının derinlemesine incelenmesi ve ilgili yazıların yakın okuma yöntemiyle okunmasıyla, yukarıda bahsi geçen dinamik ortaya konmaya ve tarihsel bir devamlılık içine yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte İlhan Selçuk'un 512 yazısı, Erol Manisalı'nın ise 498 yazısı okunmuş ve analiz edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE

Türk kamuoyunda Büyük Ortadoğu Projesi olarak bilinen “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi (The Broader Middle East and North Africa Initiative)” kamuoyuna ilk kez 2004 yılında açıklanmıştır. İsimlendirmenin yarattığı izlenimin aksine Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin kendi inisiyatifleri ile ortaya konan bir çalışma olarak değil, Amerika Birleşik Devletleri çıkışlı bir proje olarak varlık bulmuştur. Temelleri ilk kez 2003 yılında dönemin ABD Başkanı George W. Bush’un Ulusal Demokrasi Vakfında gerçekleştirdiği konuşmada atılan söz konusu inisiyatif, her ne kadar coğrafi bir isimlendirme ile anılsa da esasen İslam dünyasını hedef alan bir projedir ve Amerikan dış politika felsefesinin doğrudan bir ürünüdür.

II.I. Amerikan Dış Politikası ve Büyük Ortadoğu Projesi

Amerikan dış politika felsefesinin günümüzde aldığı biçimi anlamadan Büyük Ortadoğu Projesinin ne olduğunu anlamak mümkün görünmemektedir. Zira söz konusu proje ABD’nin dış politika anlayışının evrimsel çizgisinde anlamlı bir zemine oturmaktadır. Bu evrimsel çizgi ABD’nin 19. yüzyıldaki izolasyonist dış politika felsefesinden 21.yüzyıldaki küreselleşmeci felsefesine uzanan bir çizgidir.

Amerika’nın 1945 öncesi uluslararası ilişkilerini, “Amerika kıtası üzerindeki her türlü dış etkiyi sınırlamak sonra da engellemek isteği belirlemektedir. Bu politikayı dile getiren Monroe Doktrini, Amerika demokrasilerini, Avrupa’da kurulmuş bütün demokratik rejimlerin müdahalesinden uzak tutmaya çalışmaktadır. Bu doktrin bir bakıma ‘containment’ doktrininin, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Amerikan diplomasisinin esin kaynağı olan komünizmi engelleme doktrininin, ilk şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.”¹

Amerika Birleşik Devletleri Soğuk Savaş yıllarına dek bu politikayı sorunsuz biçimde uygulamıştır. Ne var ki Soğuk Savaş’la birlikte, Amerika Birleşik Devletleri “1823’te başkan James Monroe’nun açıkladığı ve 100 yılı aşkın bir süre çeşitli yönleriyle

¹ Claude Julien, Amerikan İmparatorluğu, Tahsin Saraç, Aysel Gülercan (çev.), Ankara: Hitit Yayınları, 1969, s.57.

Amerikan dış ve güvenlik politikalarının belirlenmesinde etkili olan Monroe Doktrini'nin izolasyonist çerçevesinden giderek kurtulmuş, sadece Amerika kıtasında ve Asya-Pasifik bölgesinde değil, dünya ölçeğinde etki alanını genişletmeyi ve çıkarlarını sağlamayı hedefleyen yaklaşımları benimsemiştir.²

Bu yaklaşım Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile iyice belirginlik kazanmış ve değişen bu algının yansımaları Amerikan hükümeti tarafından üretilen dış politika metinlerinde de kendisini göstermeye başlamıştır. Bu değişimi Amerikan Kongresi tarafından ABD başkanına verilen bir görev olarak, 1989'dan itibaren her yıl yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgelerinde yakından takip etmek mümkündür.

Bu anlamda 1991 yılında yayınlanan *Amerika Birleşik Devletlerinin Ulusal Güvenlik Stratejisi* son derece önemlidir. Zira söz konusu metin özellikle 1990-1991'de gerçekleşen ve Irak'ın yenilmesi ile sona eren Birinci Körfez savaşı'nın akabinde yayınlanmıştır. Savaş, Soğuk Savaş atmosferinde tahayyül edilemeyecek biçimde, Amerika Birleşik Devletleri'nin istekleri doğrultusunda ve kısa sürede neticelenmiş, Amerika'nın yeni başlayan dönemde lider konumunun adeta tescili haline gelmiştir. Bu atmosfer, yayınlanan strateji belgesinde de kendisini hissettirmekte, dünyaya yeni bir dönemin başladığı şöyle ilan edilmektedir: “Eski kalıplar ve kaideler etrafımızda ufanıp giderken, gelecek nesillerin faydasını göreceği, kendi değerlerimize ve ideallerimize uygun yeni bir uluslararası sistem inşa etme gibi sıradışı bir fırsat avuçlarımızın içinde.”³ denilerek, Amerika Birleşik Devletleri yeni başlayan dönemde hem liderliğinin altı çizilmekte hem de kendisini dünyanın geri kalanı ile son derece ilgili bir pozisyonda konumlandırmaktadır. Her ne kadar aynı metinde Amerika'nın dünyanın kolluk gücü olmadığı⁴ ifade edilse de diğer yandan Amerika için dünya problemlerinden kaçmanın bir seçenek olmadığı belirtilmektedir. Bu anlamda genişleyen uluslar topluluğu içinde yeni bir misyona işaret edilmekte, bu misyonun yalnızca kendi vatandaşlarını korumak değil,

² Çağrı Erhan, “ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*”, Vol. 56, No. 4, s. 81

³ The White House, *National Security Strategy of the United States*, Washington, DC: The White House, 1991, s.v. <http://nssarchive.us/NSSR/1991.pdf>

⁴ A.g.e., s.2

ABD değerlerinin yaşadığı ve serpildiği bir dünya yaratmak olduğu ifade edilmektedir. Bu hedefe ulaşmak için ise diğerleri ile birlikte çalışma gerekliliğine vurgu yapılırken, “aynı zamanda da lider olmalıyız.” diyerek, gelecek dönemde Amerika’nın dünya egemenliğini sürdürme ve genişletme noktasında girişeceği yeni politikaların işareti verilmektedir.⁵

Amerika Birleşik Devletleri bu çerçevede demokratik değerlerin yaygınlaştırılmasına ve sağlamlaştırılmasına da vurgu yapmakta fakat bunu Sovyetler Birliği sonrası ortaya çıkan yeni ulus devletler bağlamında ele almaktadır. Bu anlayış doğrultusunda Doğu Avrupa’da ortaya çıkan yeni ulus devletlerin demokrasiye geçiş süreçlerinin desteklenmesine ilişkin zihinsel arka planın temelleri atılmaktadır. Ne var ki aynı metin, Ortadoğu söz konusu olduğunda paradoksal biçimde demokratik değerler vurgusunu bir kenara bırakmakta, bunun yerini istikrarıcı ve güvenlikçi yaklaşım almaktadır. Bu anlayış şu satırlarda ifadesini bulacaktır:

“Bölgeye (Ortadoğu) dönük politikamız güçlü bir şekilde devam ediyor: Amerikanın stratejik ilgisi dostlarımız için istikrar ve güvenliği yaygınlaştırmak, petrolün serbest akışının devamını sağlamak, kitle imha silahları ve balistik füzelerin yayılmasını önlemek, istikrarı bozan konvansiyonel silah satışının önüne geçmek, terörizmin karşısında durmak, İsrail’in güvenliğine güçlü bağlılığımızla uyumlu şekilde, İsrail ile Arap devletleri ve İsrail ile Filistin arasında uzlaşmayı sağlayacak bir barış sürecini desteklemek.”⁶

Demokratik değerlerin yaygınlaştırılmasından ziyade istikrar ve güvenlik ihtiyacının karşılanması öne alan bu yaklaşım Amerikan dış politikasının, Soğuk Savaş sonrası bölgeye bakışında uzun yıllar hakim paradigma olarak kalacaktır.

Ortadoğu için istikrar ve güvenlik çerçevesine yerleşen Amerikan dış politikasının bölgedeki doğal yansıması güvenlik ve istikrar adına uzun yıllar boyunca anti-demokratik rejimlerin desteklenmesi şeklinde ortaya çıkacaktır. Ne var ki bu durum

⁵ A.g.e., s. v.

⁶ A.g.e., s.16

11 Eylül sonrasında değişmeye başlayacak, Ortadoğu'ya bakışta farklı bir paradigma kendisini gösterecektir. Bu paradigma Başkan George W. Bush'un 2003 Kasım'ında Ulusal Demokrasi Vakfı'nda yaptığı konuşmada ortaya konmuştur. Bu konuşmada Başkan Bush, "Irak'a ve Ortadoğu'ya demokrasi götürme hedefine bağlılığını yinelemiş ve kendisinin "Ortadoğu'da özgürlük için ileri adım stratejisi"ni, Doğu Avrupa'da demokrasinin yaygınlaşmasını görmek isteyen daha önceki Amerikan çabaları ile ilişkilendirmiştir. Başkan Bush, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Ortadoğu'da demokrasinin yaygınlaşması için gayret göstermediğini ifade etmiştir"⁷. Bunun yerine ABD'nin işbaşındaki rejimleri desteklediği ve statükonun devamından yana olduğu, şu sözlerle ifade edilmiştir.

Batılı ulusların, Ortadoğu'da özgürlüğün olmayışını altmış yıldır mazur görmeleri ve anlayışla karşılamaları, güvenliğimizi sağlama almadı, çünkü uzun vadede istikrar, özgürlük pahasına satın alınamaz. Ortadoğu, özgürlüğün yeşermediği bir yer olarak kalmaya devam ettiği sürece, ihraç edilmeye hazır duraklama, kızgınlık ve şiddetin mekanı olmaya devam edecek. Ülkemize ve dostlarımıza felaket getirebilecek silahların yaygınlaşması ile, statükoyu kabul etmeye devam etmemiz sorumsuzca olur.⁸

Başkan Bush'un demokrasi havarisi havasındaki bu konuşması aslında Amerikan dış politikası için eski bir tartışma konusunu hatırlatıyordu ve bu yönüyle Başkan Bush'un pozisyonuna dair açık ipuçlarıyla doluydu. Vietnam Savaşı sırasında idealistlerle realistler arasında başlayan söz konusu tartışmayı aydınlatıcı şekilde anlatan Mershheimer, Vietnam savaşının en önemli nedeninin, savaşı "demokrasi ile komünizm arasında ve Amerika'nın kaybetmeyi göze alamayacağı bir savaş"⁹ olarak gören idealist

⁷ Jeremy M. Sharp, "The Broader Middle East and North Africa Initiative: An Overview", **CRS Report for Congress**, 1995, <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS22053.pdf>

⁸ "Remarks by President George W Bush at the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy", 2003, <http://www.ned.org/george-w-bush/remarks-by-president-george-w-bush-at-the-20th-anniversary> (21 Aralık 2013)

⁹ John Mearsheimer, "Hans Morgenthau and the Iraq war: realism versus neo-conservatism", **The Open Democracy**, 2005, s.4, <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0037.pdf>

bakış açısı olduğunu ileri sürer. Günümüzde bu bakış açısını “Bush doktrinin alt yapısını oluşturan”¹⁰ yeni muhafazakarlık temsil etmektedir.

Merhsheimer’a göre yeni muhafazakarlık “dünya üzerindeki en güçlü ideoloji olarak demokrasiyi görür ve demokrasinin dünya üzerinde yaygınlaştırılması üzerine odaklanır. Buna göre dünya, iyi devletler ve kötü devletler olarak ikiye ayrılır ve demokrasiler iyilerin tarafında yer alır. Demokrasiler müspet gerekçelerle hareket ederler ve diğer devletlere karşı insiyaki olarak barışçıl yaklaşırlar. Kötü yani demokratik olmayan devletler, kendilerine başka yol bırakmadıkça da, saldırganca davranmazlar. Demokrasilerin birbirleri ile neredeyse hiç savaşmadıklarını söyleyen demokratik barış teorisine de pekala inanırlar. Eğer Amerika Birleşik Devletleri ağırlıklı olarak demokrasilerden oluşan bir dünya yaratılmasına yardım ederse, o takdirde savaş diye bir şey olmaz ve Francis Fukuyama’nın sözünü ettiği “tarihin sonu”na ulaşılır. Sistem içindeki tüm devletler, bariz biçimde erdemli bir devlet olan Amerika Birleşik Devletleri gibi görünürse, hepimiz sadece iyilerin olduğu ve kötülerin olmadığı bir dünyada yaşarız ve bu da tanımı gereği barış dolu bir dünya olur.”¹¹

Bu bakış açısı Vietnam savaşında Amerika’nın bataklığa saplanmasından sonra yoğun biçimde tartışılmış, ciddi eleştirilere maruz kalmış ve zaman içinde daha az taraftar çeker olmuştur. Ne var ki, 11 Eylül 2001’de Amerika’nın kendi topraklarında ciddi bir saldırıya uğraması¹², bu bakış açısının öncüllerini yeniden dolaşıma sokmuştur. Mersheimer’a göre “Yeni muhafazakarlar bu meseleye (11 Eylül), Ortadoğu’da demokrasinin olmayışını sorunsallaştırarak yanıt vermişlerdir. Tarihin sonu mantığı bu alana uyarlanamamıştır çünkü hiçbir devlet Amerika Birleşik Devletleri gibi değildir. Çözüm açıktır: Ortadoğu’ya ve daha da iyisi tüm İslam dünyasına demokrasiyi ihraç etmek. Yeni muhafazarlara göre bölge dönüştürülür ve bölgeye demokrasi getirilirse,

¹⁰ A.g.e., s.1.

¹¹ A.g.e., s.3.

¹² 11 Eylül 2001 olaylarında ‘Amerikan hegemonyacılığının’ ve Amerika’ya dönük nefretin etkilerinin tartışıldığı bir çalışma için bkz. Volkan Yaraşır, **11 Eylül, Gerçeğin Çölüne Hoşgeldiniz**, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2001.

terör sorunu kendiliğinden ortadan kalkacaktır.”¹³

Yeni muhafazakar görüşün, Bush yönetiminde ciddi ağırlığı olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle belli bir dönemden sonra yeni muhafazakar söylemlerin bir bölümünün, Amerikan dış politikasının fiili parçası haline gelmesi, bu yargının en belirgin kanıtıdır. Bu duruma sebep olan faktörler içinde belli bir psikolojik unsur olduğu gözlerden kaçmamalıdır. Herşeyden önce Başkan Bush, göreve geldikten kısa süre sonra Amerikan tarihinin karşı karşıya kaldığı en büyük meydan okumalardan biriyle karşı karşıya kalmıştır. Buna mukabil, Başkan Bush iktidara gelmeden önce örgütlü bir güç haline gelen Yeni Muhafazakarlar, 11 Eylül saldırılarının şaşkınlığını kısa sürede atlatıp, hızlı analizler ve hazır çözüm önerileriyle ortaya çıkabilmişlerdir. Bu durum, yeni muhafazakarların, Bush yönetiminin dış politika yapımının merkezine yerleşmelerinde ciddi etki yapmış gibi görünmektedir.

Ne var ki Yeni Muhafazakarların Bush yönetimi içinde dış politika kararlarına bu denli etki edebilmeleri bir anda gerçekleşmemiştir. Esasen bir dizi gelişme bu süreci hazırlamış, 11 Eylül olaylarıyla bu etki kuvveden fiile çıkmıştır.

ABD, Soğuk Savaş dönemi boyunca, Sovyetler Birliği'ne ve onun dünyaya yaymasından korktuğu komünist ideallere dönük pek çok yöntem kullanmıştır. Bu yöntemlerin mimarı ise Amerikan Başkanı Truman'dır. “Yunanistan'da bir komünist gerilla hareketi başlayıp, hükümeti yıkma tehlikesi yaratınca, Birleşik Amerika gerillalara karşı savaşmak üzere işe karışmaya karar vermiştir. Başkan Truman bu fırsattan, 1947 Martında, nerede ve ne zaman olursa olsun iktidarı ele geçirmek için güce başvurduklarında komünist akımlara karşı çıkılması yönünde bir politikayı Kongre'nin onayına sunmak yolunda yararlanmıştır.”¹⁴ Komünizmin yayılmasının önünü gerek gördüğünde askeri ve siyasal tedbirlerle, gerek gördüğünde ekonomik yardımlarla¹⁵

¹³ A.g.m., s. 3

¹⁴ William H. McNeill, **Dünya Tarihi**, Alaeddin Şenel (çev.), 3.Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 1994, s. 573.

¹⁵ ABD'nin bu türden yardım uygulamalarının başında Avrupa Kalkınma Planı (European Recovery Plan) gelmektedir. Türk kamuoyunda Marshall yardımı olarak bilinen bu planın ayrıntıları için bkz. Ray Allen Billington, **American History After 1865**, New Jersey: Littlefield, Adams&Co., 1960, s.224

kesmeye çalışan ABD'nin bu politikası “çevreleme (containment) doktrini”¹⁶ olarak adlandırılmıştır.

Bu politikanın Ortadoğu'daki yansıması, komünizmin yayılmasının önünde İslamiyetin iyi bir engel teşkil ettiği ön savıyla yola çıkan bir dizi politikanın hayata geçirilmesi olacaktır. Amerika'yı “dünyanın ilk, tek ve son gerçek küresel sürpergücü”¹⁷ olarak tanımlayan Zbigniew Brzezinski'nin, Avrasya bölgesinin önemine ve Amerika'nın dünya liderliği için bu bölgedeki varlığının kaçınılmaz olduğu tezine dayanan bu yaklaşımı¹⁸ Soğuk Savaş dönemi boyunca İslam ülkelerine yönelik politikaların temelinde yer almıştır. Bu proje çerçevesinde ABD, hem İslam coğrafyasındaki ülkelere ciddi ekonomik yardımlar yapmaya hem de bu ülkelerdeki İslami uyanışı desteklemeye karar vermiştir. Ayrıca Rus işgaline karşı savaşıyan Afgan mücahitlere yardım ederek askeri anlamda da desteğini esirgememiştir.

Ne var ki Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bu politika rafa kaldırılmıştır. Ancak İslam dünyasından ABD'ye yönelecek bir tehdit algısı da yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Bu tehdit algısının gerçeğe dönüştüğü olayların başında 1991'de Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi gelmektedir. Fuller ve Lesser'a göre; “Körfez Savaşı, Cezayir ve Mısır'daki fiili İslam devrimleri, ABD'deki terörist eylemler ve eski Yugoslavya'daki bunalımın içerdiği Müslüman boyut, İslam'ı ABD ile Avrupa arasında dış politika konularındaki tartışmaların merkezine yerleştirmiştir. Savaşın hemen ardından komünizmin çevrenmesi konusundaki tartışmalardan beri ilk defa, dışişleri ve güvenlik alanlarını kapsayan tek bir politika konusuna böylesine olağanüstü bir önem atfedilmektedir. Bunun da etkisiyle artık İslam ile Batı arasındaki ilişkilerde ‘kader anı’na

¹⁶ ‘Çevreleme (containment)’ kelimesini ilk defa kullanan George Kenan'dır. Bkz. George Kenan, “Sources of Soviet Conduct”, 1947, <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>.

¹⁷ Zbigniew Brzezinski, **The Grand Chessboard, The American Primacy and its Geostrategic Imperatives**, New York: Basic Books, 1999.

¹⁸ Benzer değerlendirmeler için bkz. Aleksandr Dugin, **Rus Jeopolitiği, Avrasyacı Yaklaşım**, Vügar İmanov (çev.), İstanbul: Küre Yayınları, 2003 ve bkz. Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, 41. Basım, İstanbul: Küre Yayınları, 2010.

varıldığı düşüncesi yaygınlaşmaktadır.¹⁹

Bu bakış açısının Amerikan dış politika mahfillerinde giderek etkisini arttırdığı bir dönemde girişilen Körfez Savaşı'nın başarılı olmasının ardından ABD yönetimi bu kez de Saddam yönetime dönük bir “çevreleme” stratejisi uygulamaya başlamıştır. Bu politika ABD içinde pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Söz konusu politikanın ABD yönetimini zaafa düşürdüğünü ve uzun vadede Amerika'nın liderliğini tehlikeye atacağını düşünen bazı kesimler ABD yönetiminin bölgede daha etkin olmasını ve Saddam yönetiminin mutlaka düşürülmesi gerektiğini iddia etmişlerdir. Bu eleştirel pozisyonu koruyan kesimler içinde en etkili olanlar Yeni Muhafazakar görüşe sahip isimlerdir.

Amerikan dış politikasına ve özelde Irak politikasına eleştirel yaklaşan Yeni Muhafazakar isimlerin bir kısmı 1997'de *Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (Project For The New American Century-PNAC)* adlı organizasyonu kurarak bir çatı altında toplandılar. “William Kristol ve Robert Kagan tarafından kurulan organizasyonun açıkladığı hedef ‘Amerika'nın dünya liderliğinin yaygınlaştırılması’ idi ve organizasyon ‘Amerika'nın liderliği hem Amerika hem de dünyanın geri kalanı için iyidir’ öncülünden hareket ediyordu.”²⁰

PNAC'ın ilk icraatlarından biri 1998'de dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'a bir mektup göndererek, ABD hükümetini Irak için daha sert politikalar uygulamaya davet etmesi oldu. Bu mektupta Başkan Clinton, Saddam Hüseyin'e dönük “çevreleme” politasının giderek aşındığı ve ABD'nin Soğuk Savaş döneminden beri karşı karşıya kaldığı en ciddi tehditle karşı karşıya kaldığı konusunda uyarılıyor ve bu duruma sert ve kararlı bir cevap vermesi²¹ isteniyordu.

Bu mektub, Başkan Clinton'un Irak'a yönelik politikasında radikal bir değişim yaratmadı. Ne var ki Clinton'ın ardından 20 Ocak 2001'de başkan seçilen George W.

¹⁹ Graham Fuller, Ian O. Lesser, **Kuşatılanlar, İslam ve Batı'nın Jeopolitiği**, İstanbul: Sabah Kitapları 1996.

²⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Project_for_the_New_American_Century

²¹ PNAC letters sent to President Bill Clinton, January 26, 1998, <http://www.informationclearinghouse.info/article5527.htm>

Bush, *PNAC*'ın pek çok önemli ismini, son derece kritik görevlere getirdi. Bu görevlendirmeler bir anlamda yeni gelişmelerin işaret taşları anlamına geliyordu. Zira, 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan'a gerçekleştirilen saldırıların ve Irak işgalinin felsefi arka planını bu kadrolar oluşturacaklardı. Böylece, Yeni Muhafazakar görüş, Bush doktrininin en önemli bileşeni haline gelecekti.

Sonraki gelişmeler, demokrasiyi ihraç etme anlayışına dayalı Yeni Muhafazakarlığın, bu amaç için askeri yol başta olmak üzere, siyasal ve kültürel her türlü aracı kullanmaya hazır olduğunu ortaya koydu. Bu çerçevede ortaya çıkan en önemli çaba kamuoyunda *Büyük Ortadoğu Projesi* olarak anılan *Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi* oldu.

Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi, benzer pek çok projeden farklı bir seyir izleyerek kamuoyunun karşısına çıkmıştır. Taslak aşamasından itibaren değişik şekillerde gündeme gelen proje, dünya konjonktüründeki gelişmelerden ve Amerikan dış politikasından bağımsız bir proje değildir. Bu nedenle değişik kesimler tarafından farklı biçimlerde algılanması da kaçınılmaz olmuştur.

Söz konusu algılanış biçimlerinden bağımsız olarak, projenin ortaya çıkış serencamına baktığımızda ise kafa karıştıran ve neredeyse aceleye getirilmiş görüntüsü veren bir tablo ile karşı karşıya kalırız.

Bu anlamda Kasım 2003'te, Başkan Bush'un, *Ulusal Demokrasi Vakfı*'nda yaptığı konuşma bir dönüm noktası niteliğindedir. Başkan Bush bu konuşmasıyla Ortadoğu'da demokrasinin yaygınlaştırılmasına dönük Amerikan hedefini ortaya koymuştur.

Ortadoğu coğrafyası bu görüşe kısa sürede reaksiyon vermiş, inisiyatifi ele almak isteyen bazı Arap devletleri bir takım girişimlerde bulunmuşlardır. "Ocak 2004'te, Yemen Hükümeti, demokrasi, insan hakları ve uluslararası ceza mahkemesinin rolü üzerine bölgesel bir konferansa ev sahipliği yapmış ve sonuç olarak *Sana'a Deklerasyonu* yayımlanmıştır. Deklerasyonda, delegelerin demokratik ilkelere bağlılığı yinelenmiş, Arap topraklarındaki işgalin sona erdirilmesi için çağrıda bulunulmuş ve insan hakları, demokrasi gibi konularda hükümetlerle sivil toplum kuruluşları arasında iletişimi canlandıracak bir "Arap Demokratik Diyalog Forumu" nun kurulması önerilmiştir. Mart

2004'te Mısır, İskenderiye'de Arap sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla Arap dünyasında reformu ele alan bir konferans düzenlenmiş ve her bir Arap ülkesini, tüm Arap ülkeleri tarafından onaylanan genel çerçeve üzerinden, kendi reform programlarını ileri götürmeye çağıran *İskenderiye Bildirisi* yayınlanmıştır. Mayıs 2004'te Arap Ligi, politik reform kararları almak üzere Tunus'ta olağanüstü olarak toplanmıştır. Sonuç bildirisine göre, zirveden önce varılan kararlar doğrultusunda, tüm Arap devletlerinin değişime ihtiyacı olduğu fakat bunu kendi hızlarında yapmaları gerektiği konusunda fikir birliğine varılmıştır (...) 8-10 Haziran 2004'te Georgia, Sea Island'da gerçekleştirilen G8 zirvesinde “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi” kamuoyuna açıklanmış, bölgesel hükümetlerden ve G8 ülkelerinden ortak kalkınma ve eğitim programları gerçekleştireceklerine dair güvenceler alınarak, ilerideki toplantıların temelleri atılmıştır.”²² Toplantı sonunda “Ortak gelecek ve İlerleme İçin Ortaklık (The Partnership for Progress and a Common Future)” metni yayınlanmış ve “Reform İçin Destek Planı (Plan of Support for Reform)” kabul edilmiş ve ortaklığa hayat verecek eylemlerin söz konusu plan çerçevesinde yürütülmesi karara bağlanmıştır.²³

Haziran ayında Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen G8 zirvesinde startı verilen “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi”nin seri halinde ve zamana yayılarak gerçekleşecek bir dizi toplantı ile yoluna devam etmesi kararlaştırılmıştır. Fas'ın başkenti Rabat'ta gerçekleşen “Gelecek için Forum”, söz konusu serinin ilk toplantısı olmuş, “Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki 20 Arap ve İslam ülkesinin dış işleri ve maliye bakanları ile G8 ülkeleri temsilcileri ayrıca iş ve özel sektör temsilcilerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.”²⁴

“Forum katılımcıları, bölgenin reform çabalarını destekleme noktasında halihazırda güçlü olan desteği genişletmek ve şu noktalarda destek olmak konusunda anlaşmışlardır:

²² Sharp, s.3-4.

²³ “Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa”, Washington, DC: The Office Of the Press Secretary, 2004.
<http://2001-2009.state.gov/e/eeb/rls/fs/33375.htm> (30 Ocak 2004)

²⁴ Sharp, s.4.

1. Demokrasi Yardımı Diyalogu (Democracy Assistance Dialogue)'nun kurulması
2. Okur-yazarlık
3. Uluslararası Finans
4. Girişimcilik
5. Mikrofinans
6. Yatırım²⁵

Bu noktadan itibaren öncelikle ana hatlarını ortaya koymaya gayret ettiğimiz “Büyük Ortadoğu Projesi”nde Türkiye'nin yerinin ne olduğu sorusunu, ardından Türkiye kamuoyunda “Büyük Ortadoğu Projesi”ne ilişkin genel algıları ele alacağız.

II.II. Büyük Ortadoğu Projesinde Türkiye

Büyük Ortadoğu Projesi yukarıda zikredildiği gibi resmi olarak ilk kez Sea Island, ABD'de gerçekleşen G8 zirvesi sırasında gündeme gelmiştir. Esasen bu gündemle toplanmamış olmasına rağmen G8 zirvesine damgasını vuran başlık bu proje olmuş ve “Partnership for Progress and a Common Future with the Broader Middle East and North Africa Region”²⁶ adlı belge bu toplantı sonunda kabul edilmiştir. Buna göre hedef ülkeler Afganistan, Cezayir, Bahreyn, Mısır, İran, Irak, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Moritanya, Fas, Umman, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, Tunus, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Batı Şeria/Gazze ve Yemen şeklinde ifade edilmiştir.²⁷ Proje aynı yıl İstanbul'da gerçekleşen NATO zirvesi sırasında da tekrar ele alınmış ve zirveye katılan ülkelerin de projeye destek vermeleri sağlanarak, sorumluluk ve yük paylaşımı hedeflenmiştir. Proje ertesi yıl İngiltere'nin ev sahipliğinde toplanan G8 zirvesinde yeniden ele alınmış ve üye ülkeler tarafından projeye bağlılığın bildirildiği bir

²⁵ “Accomplishments of the First Forum For Future”, Washington, DC, Office of the Spokesman, 2004.
<http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2004/39676.htm>. (31 Ocak 2014)

²⁶ “Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa”, Washington, DC: The Office Of the Press Secretary, 2004.
<http://2001-2009.state.gov/e/eeb/rls/fs/33375.htm> (30 Ocak 2014)

²⁷ “BMENA Countries”, 2005. <http://www.g8-bmena-education.de/en/114.php> (5 Şubat 2014).

metin imzalanmıştır.²⁸

Yayımlanan bildiri metni şu şekildedir:

1. Bir yıl önce, bizler G8 liderleri olarak, G8 ülkeleri ve bölgenin hükümetleri, iş dünyası ve sivil toplum kuruluşları ile samimi bir işbirliğine dayalı olarak, herkes için özgürlüğü, demokrasiyi ve refahı güçlendirmek üzere “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi ile Müşterek bir Gelecek ve İlerleme için Ortaklık” projesine bağlılığımızı bildirdik.

2. Bugün bölge halkları ve hükümetlerinin modern ve demokratik dünyada hakettikleri yeri almak için, yeni bir kararlılık ortaya koyduklarına şahitlik ediyoruz. Politik, ekonomik, sosyal ve eğitsel reformları hızlandırmak adına atılan adımları memnuniyetle karşılıyor ve destekliyoruz. Ayrıca Tunus ve Cezayir’de gerçekleşen Arab Ligi zirvelerinde bölge liderlerinin modernleşme(modernization)ye bağlılıklarını ifade etmeleri de memnuniyetle karşılıyoruz. Bölgenin çıkarlarımız için önemi açısından, halihazırdaki araçlarımız ve bölge ile geleneksel bağlarımız üzerine kurulu olmak kaydıyla, ortaya çıkan değişim momentini desteklememiz hayati önemdedir. Ayrıca reform çabalarına vereceğimiz desteğin Arap- İsrail çatışmasında BM’nin 242 ve 338 numaralı kararlarına uygun, adil, anlaşılır ve sürdürülebilir bir barışa ulaşılması ve Irak’ta barış ve istikrarın sağlanması çabalarına bağlılığımız ile başa baş gittiğini vurguluyoruz.

3. Bölge hükümetleri ve halkları demokrasi ve özgürlüğün genişlemesi arzularını ifade ediyorlar. Afganistan, Irak, Lübnan ve Filistin otoritesinde yapılan genel seçimler, ulusal ve kültürel kimliklerle bütünüyle uyumlu bir demokrasi anlayışının, ilkeleri ve kurumları ile değerini göstermiştir. Demokratik, şiddete bulaşmamış bütün grupları içermeye dönük siyasal çoğulculuğu ve katılımcılığı geliştirmek üzere ortaya konan bölgesel çabaları desteklemeye devam edecek ve tüm bölgesel otoriteleri kapsayıcı, modern,

²⁸ “Official Documents: Gleneagles Summit”, 2005. <http://www.g8.utoronto.ca/summit/2005gleneagles/>
(7Şubat 2004)

müreffeh toplumlar inşa etmek amacındaki bölgesel momentuma cevap vermeleri için yüreklendireceğiz.

4. Pekçok ülkede gözle görülür ilerlemeler kaydedilirken, önemli mücadeleler hala varlığını sürdürüyor. İdareyi geliştirilme, hukuku güçlendirme, yolsuzlukla mücadele, kadınlar için eşitliğin sağlanması ve medyanın özgürleşmesi bölgedeki ulusların gelişmesi için kritik önemdedir. Başlı başına bu alanlardaki gelişmeleri desteklerken, bölge gençliğine milyonlarca iş yaratacak olan özel teşebbüsleri içeren ekonomik büyüme ve fırsatları da teşvik ediyoruz.

5. Her ülkenin farklılığını ve kendine özgü koşullarını tanıyor ve rolümüzü bölgesel olarak yürütülen ve yerel olarak sahiplenilen reformları desteklemek olarak belirtiyoruz. Aralık 2004'te Rabat'ta gerçekleştirilen Forum for the Future seri toplantılarının ilki G8 ve bölge ülkeleri arasında bu gündemi takip etmek üzere bir diyalog süreci başlattı. Bu işbirliğini geliştirmek üzere Kasım 2005'te Bahreyn'de gerçekleşecek ikinci toplantıyı sabırsızlıkla bekliyoruz. Fas, Bahreyn ve Ürdün'ün, Destek Planı (Plan of Support) çerçevesinde birçok insiyatifin bölgesel sponsorluğu ile birlikte Forum'a ev sahipliği yaparak yürüttükleri öncü rolü takdir ediyor ve işbirliğimizin parçası olmak isteyen uluslararası toplumun diğer ülkelerine kucak açıyoruz.

6. Sea Island'da karara bağlanan Destek Planı çerçevesindeki işbirliğini derinleştirmek üzere G8 ile bölgenin Eğitim ve Maliye bakanlarının çalışmalarını teşvik ediyoruz. Okur yazarlığın geliştirilmesi ve eğitimin sisteminin 21.yy'ın ihtiyaçlarına uygun olarak modernleştirilmesine yönelik çerçeve eylemleri geliştirmek üzere geçen yıl Cezayir ve Ürdün'de gerçekleştirilen nirengi toplantılar, birlikte keşfedilecek olan yeni ufukların delili olmuştur. "Fon Şebekesi"nin ve "Ortadoğu-Kuzey Afrika için Özel Teşebbüs Ortaklığı"nın ortaya çıkması, "Yatırım Özel Birliği"nin göreve başlaması, bölgesel mikrofinans uygulamaları merkezinin kurulması ve bölgesel teşebbüs merkezlerinin devam eden gelişmelerinin her biri, ortaklığımıza pratik anlam katan uygulamalardır.

7. Bölgenin kendi geleceğine yatırım yapması ve kendi içinde yardımlaşması hayatidir. Yapısal reformlar ve özel sektörün başını çektiği, çeşitlilik içeren ekonomilere doğru dönüşümün sağlanması için devam eden yatırımların önemi konusunda IMF ve Dünya Bankası ile mutabıkız. Amaç, dönüşümün sosyal bedelleri ile başa çıkmak üzere alınacak önlemlerle birlikte, bölge halkının küreselleşmeden bütünüyle faydalanabilmelerini sağlamaktır. Bölgedeki ticari ve yatırımsal liberalizasyon, finansal sistemlerin sağlamlaştırılması, düzenleyici reformlar, sağlam makroekonomik politikalar ve bölgesel ekonomik bütünleşme gibi konuları da içerecek şekilde bölgenin büyümesi önündeki engelleri kaldırmak üzere ortaya konacak çabalara yardım etmek üzere hazırız. Eğitimin kalitesini arttırmak ve mesleki eğitime ulaşımı kolaylaştırmaya dönük bölgesel politikalarla birlikte alınacak bu önlemler, bölgenin küresel rekabet gücünü geliştirmek için iş dünyasının potansiyelini ortaya çıkarmaya yardım edecektir.

8. Sivil toplumun ve iş dünyasının kanunlar çerçevesinde hükümetlerle demokratik ortamı güçlendirmek, temel özgürlükleri sağlamlaştırmak ve sistemin hesap verilebilirlik ve şeffaflık özelliğini geliştirmek üzere etkileşimde olması, bölgenin geleceği ile iç içedir. “Sivil Toplum ve İş Dünyası Diyalogları”, bölgesel ve ulusal gelişim için sivil toplumun ve iş dünyasının rolünü arttırma yollarını aramaktadır. “Demokrasi Yardımı Diyalogu” G8’den, AB’den ve bölgeden çıkar gruplarını bir araya getirerek demokrasi programlarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Diyaloglar’ı ayrıca politik, ekonomik ve eğitsel reformlarda kadınların rolünü arttırmaları konusunda teşvik ediyoruz. Kasım ayında Bahreyn’de gerçekleştirilecek olan Gelecek için Forum’da, bu Diyaloglar’da ortaya çıkan öneriler üzerinde hep birlikte çalışmak isteyeceğiz. 2006 yılı boyunca ve sonrasında bu alanlarda ve diğer alanlarda daha fazla gelişimi teşvik edeceğiz.

“Türkiye Sea Island’daki G-8 toplantısına “demokratik ortak” olarak katılmış ve Yemen ve İtalya ile birlikte “Demokrasi Yardım Diyalogu” eş-başkanlığını üstlenmiştir. Proje çerçevesindeki bütün önerileri iyi karşılayan Türkiye, uygulamaya ilişkin olarak üç talepte bulunmuştur. Sea Island’daki toplantıda Başbakan Erdoğan dönüşümün dışarıdan

dayatılmaması; her ülkenin farklılıklarının dikkate alınması; ve hükümetlerin yanı sıra sivil toplum örgütlerinin ve iş dünyasının da uygulamaya katılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Erdoğan ayrıca bu projenin başarılı olabilmesi için İsrail-Filistin sorununa adil bir çözüm bulunması gerektiğini belirtmiştir. Demokrasi Yardım Diyalogu çerçevesinde her ülkeden belirlenen bir sivil toplum örgütü Demokrasi Yardım Diyalogu'nun hedefleri doğrultusunda stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması ile görevlendirilmiştir. Üç sivil toplum örgütü, Türkiye'den TESEV, İtalya'dan "No Peace without Justice" ve Yemen'den "Human Rights Information and Training Center", "Ortak Gelecek için Ortaklık" çerçevesinde Demokrasi Yardım Diyalogu başlığı altında belirtilen hususlar doğrultusunda projeler geliştirecek ve uygulayacaklardı. Bu örgütlerin bölgeye yönelik olarak uluslararası konferanslar ve toplantılar düzenlemeleri ve bu toplantılarda üzerinde anlaşmaya varılan sonuçların uygulamaya geçirilmesinde yardımcı olmaları düşünülmüştü. Türkiye'den TESEV şimdiye kadar Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde kadının kamusal hayata katılımının güçlendirilmesi, cinsiyet eşitliği ve siyasi katılım; demokratik dönüşüm ve sivil toplum örgütleri vb. konularda uluslararası konferanslar tertip etmiştir. Türk hükümeti ayrıca Büyükelçi Ömür Orhun'u Dışişleri Bakanlığı Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi Koordinatörü olarak atamıştır. Bu bağlamda Türkiye Dışişleri Bakanlığı sivil toplum örgütleri tarafından, özellikle TESEV tarafından Demokrasi Yardım Diyalogu çerçevesinde organize edilen uluslararası konferansları desteklemektedir. Başbakan ve Dışişleri Bakanı dahil Türk yetkililer BOP karşısındaki tutumları sorulduğunda projeye desteklerini yinelemekte ve Ortadoğu ülkelerinin demokratikleştirilmesi için BOP çerçevesinde ABD ile işbirliği yaptıklarını belirtmektedir.²⁹

II.III. Türk Kamuoyunda Büyük Ortadoğu Projesinin Algılanışı

Türkiye yukarıda belirtildiği gibi Sea Island'daki G-8 toplantısına katılmıştır. Esasen sekiz ileri endüstri ülkesinin davetli olduğu G8 toplantısına, Türkiye "demokratik

²⁹ Hüseyin BAĞCI & Bayram SİNKAYA, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: AK Parti'nin Perspektifi", s.24-25, Akademik Ortadoğu. 1. 1 2006: 21-37 (http://www.akademikortadoğu.com/belge/ortadoğu1%20makale/huseyin_bagci_bayram_sinkaya.pdf) (1 Mart 2014).

ortak” ünvanı ile davet edilmiştir. Türkiye, “Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesinin” kamuoyuna ilk kez resmi olarak açıklandığı toplantıda, alınan kararları desteklemiş ve proje çerçevesinde sorumluluk almıştır. Proje kapsamında hayata geçirilmesi planlanan “Demokrasi Yardım Diyalogu”nun eş-başkanlıklarından birini alan Türkiye’nin bu çerçevedeki ortakları Yemen ve İtalya olarak belirlenmiştir. Ne var ki söz konusu eş-başkanlık ünvanı Türk medyasına ağırlıklı olarak Büyük Ortadoğu Projesi eş-başkanlığı olarak yansımıştır. Söz konusu algı içinden Türkiye, proje içinde yer alan çalışma alanlarından birinde Yemen ve İtalya ile değil, projenin tamamında Amerika Birleşik Devletleri ile eş-başkanlığı paylaşacak gibi görünmüştür. Projeye ve projede Türkiye’nin oynadığı role bu çerçeve üzerinden değerlendirmeler getirilmiştir.

Buna göre kimi kesimler projeye olumlu yaklaşmış ve böyle bir projede Türkiye’ye sorumluluk verilmiş olmasının, Türkiye’nin bölgesinde artan etkisine işaret ettiğini öne sürmüşlerdir.

Diğer yandan projeyi Amerika Birleşik Devletleri’nin bölgeye dönük yeni bir emperyalist hamlesi olarak yorumlayan hatırı sayılır bir kesim söz konusu olmuştur. Bu kesimler Türkiye’ye projenin eş-başkanlığının verilmesini, (ki bunun hatalı bir bilgi olduğunu yukarıda belirtmiştik) Türkiye’nin bölgede ABD’ye taşeronluk yapacağını işaretleri olarak yorumlamışlardır. Bu görev dağılımı içerisinde Türkiye, ABD’nin Ortadoğu bölgesinde girişeceği uzun vadeli politikaların bir piyonu olmaktan öte anlam ifade etmemektedir. Bu bakış açısını Okay Gönen Emgengil’in şu ifadeleri özetlemektedir:

Ortadoğu ülkelerine sözde demokrasi getirmek, bölge halklarını ekonomik ve sosyal açıdan geliştirip terörü ortadan kaldırmak gibi birtakım insani duyguların arkasında; bölgenin stratejik önemi ve enerji kaynaklarının kontrolü yatmaktadır. BOP haritasına baktığımızda bu emperyalist amaçları açıkça görürüz. Önümüzdeki dönemde, ABD, Türkiye’yi koçbaşı olarak kullanma planını derinleştirecek ve dayatmalarını arttıracaktır.³⁰

³⁰ Okay Gönen Emgengil, **Türkiye Devriminin Yol Haritası ve Avrasya Rotası**, Asya Şafak Yayınları, İstanbul: Ekim 2009, s.668.

Büyük Ortadoğu Projesi'nin böylesine yüzeysel ve sloganik düzeyde ele alınışı Türk siyasal yaşamının karakteristiğinden bağımsız değildir. Gündeme geldiği ilk günden itibaren, meselenin ne olduğu üzerine uzun boylu tartışmalara girilmemiş, daha çok algılanış biçimi üzerinden tartışmalar yürütülmüştür. Özellikle dönemin siyasal gelişmelerinin ve hakim siyasal atmosferin tartışma üzerinde dramatik bir etkisi olmuştur. Bilindiği gibi projenin kamuoyuna açıklandığı 2004 yılı, 28 Şubat 1997 post-modern darbesinin etkilerinin devam ettiği bir dönemdir. 28 Şubat darbesinden sonra Türk siyasal yaşamı yeni bir döneme girmiş ve bir toplumsal muhalefet odağı olarak ortaya çıkan AK Parti, 2002 yılında iktidara gelmiştir.

AK Parti'nin kuruluşu üzerinden bir yıl dahi geçmeden tek başına iktidara gelmesi, Türkiye'de pek çok kesim tarafından hayretle karşılanmıştır. Bu şaşkınlık, AK Parti'ye teveccüh edenlerden ziyade, o güne dek Türk siyasal, kültürel ve ekonomik yaşamının denetimini elinde bulunduran ve yeri geldiğinde çeşitli müdahaleler yaparak Türkiye'nin tarih içindeki yürüyüşünü belli bir güzergah içinde tutmayı planlayan kesimler için geçerli olmuştur.

AK Parti'nin iktidara gelişi bu aktörler için yalnızca bir şaşkınlık vesilesi değildir. Aynı zamanda bir hoşnutsuzluk nedenidir. Zira onlara göre bu iktidar Türkiye'nin muasır medeniyet seviyesine çıkma yürüyüşünde çok büyük bir sapmadır. Toplum, bir mühendislik denemesini henüz tecrübe etmiş ve 28 Şubat'ta 'demokrasiye balans ayarı' yapılarak toplum çıkartıldığı rotasına yeniden oturtulmuştur. Ya da en azından böyle olduğu düşünülmüştür. Ne var ki 2002 Kasım'ında yapılan genel seçimlerde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Fazilet Partisi'nin yerine kurulan AK Parti iktidara gelmiştir. Bu gelişme o güne dek Türk siyasal yaşamının kaderini elinde tuttuğunu düşünen kesimler için kabul edilemez bir geriye gidiş anlamına gelmiştir.

AK Parti'nin hükümete gelmesi ile yaşanan iktidar değişikliği bahsi geçen kesimler için, toplumun rotasından çıkması kadar, sonuçları kestirilemeyen bir sınıfsal hareketlilik anlamına da gelmiştir. O güne dek oluşmuş toplumsal formasyon belli kesimlerin siyasetten, ekonomiye, medyadan, kültür dünyasına uzanan geniş bir yelpazede büyük ayrıcalıkları ellerinde bulundurmaları üzerine kurgulanmıştır. Gücün ve

ayrıcalıkların şeffaflık ve hesap verilebilirlikten uzak şekilde dağıtıldığı bu formasyonda, evrensel hukuk kuralları değil belli bir ilişkiler ağı merkezi konumdadır. Bu ilişkiler ağının kuruluş ve işleyişinde temel belirleyen ise ortak muhayyiledir.

Söz konusu muhayyile, belli kaygıların ürünü olarak ortaya çıkan bir bakış açısını yansıtır. Bu bakış açısının kökenleri 19.yüzyılda Osmanlı aydınlarının en önemli meselesi olan ‘Devlet nasıl kurtulur?’ meselesine kadar uzanır. Bu soruya verilen cevaplar Yusuf Akçura’nın *Üç Tarz-ı Siyaset*’te bahsettiği şekliyle üç ana damardan oluşmuştur. Bunlar; ‘Batılılaşma’, ‘İslamcılık’ ve ‘Türkçülük’tür.³¹ Bu görüşlerin her birini güçlü şekilde savunan aydınlar olmuş ve son derece canlı bir tartışma ortamı, döneme damgasını vurmuştur. Ne var ki Osmanlı İmparatorluğu’nu yıkılmaktan kurtaracak reçete üretilmemiştir.

Bununla birlikte o dönemde başlayan tartışmalar, yeni kurulan Cumhuriyet’in fikri bakiyesine katkı yapacaktır. Yeni cumhuriyetin aydınları için tevarüs edilen tek şey, İmparatorluğun son yüzyılındaki tartışmaların ürettiği birikim olmamıştır. İmparatorluğun yıkılışının yarattığı travma Osmanlı aydınlarının zihniyet dünyasında çatlaklar yaratmıştır. Yeni kurulan Cumhuriyet’in aydınları aynı anda hem bir zihinsel travmayı hem de ciddi bir birikimi tevarüs etmişlerdir. Ancak yeni bir devlete sahip olmanın ümitvar halini de bünyelerinde barındırmışlardır. Tüm bu şartların cumhuriyet elitleri için ortaya çıkardığı sonuç, yeni bir muhayyile olmuştur. Bu muhayyile tıpkı Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerindeki ‘Devlet nasıl kurtulur?’ sorusu gibi temel bir meseleden hareket etmiştir: ‘Devlet nasıl korunur, kollanır?’

‘Devlet nasıl korunur, kollanır?’ sorusunu soranlar, ‘Devlet nasıl kurtulur?’ sorusunu soranlardan farklı olarak, tek bir cevapla yetinmek istememişlerdir. Zira yaşanan acı tecrübeler ve bir imparatorluğun kaybı, fikri ve felsefi tutarlılık gibi konuları önemsiz hale getirmiştir. Bu yüzden yeni dönemde ‘devleti koruma ve kollama’ görevini üzerlerine alanlar son derece eklektik, yeri geldiğinde pragmatik bir zihinsel arkaplana yaslanmaktan rahatsız olmamışlardır.

³¹ Yusuf Akçura, *Üç Tarz-ı Siyaset*, Recep Duymaz (hızl.), İstanbul: Boğaziçi Yay., 1995, s.17.

Yeni bir muhayyile ile mücehhez Cumhuriyet elitleri, ulus devlet sonrası yeniden düzenlenen bir dünya sistemi olduğunun farkındaydılar. Bu sistemin siyasal ve ekonomik gücü ele geçirmiş olan Batılı devletler tarafından düzenlendiği ise aşıkardı. Yeni Cumhuriyet'in yeni şartlarda hayatiyetini sürdürebilmesinin yegane yolu, söz konusu sistem içinde kendisine bir yer edinebilmesiydi. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti için belirlenen hedef 'muasır medeniyetler seviyesine çıkmak' olmuştur.³²

Bu hedefe ulaşmak üzere belli düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda ilk ele alınması gereken mesele yaşam tarzı meselesi olmuştur. Zira toplumun o güne dek getirdiği yaşam tarzı modern dünya ile uyumlu değildir. Muasır medeniyet seviyesine çıkmak isteyen yeni Cumhuriyet'in kendisine ayak bağı olacak yaşam tarzı alışkanlıklarından kurtulması ve Batılı bir yaşam tarzını benimsemesi gerekmektedir.

Siyasal anlamda ise devleti koruma ve kollama görevinin ancak otoriter bir anlayışla mümkün olacağı düşünülmüştür. Yaşam tarzı anlamında adapte edilmek istenen Batı'nın siyasal anlamda birebir adapte edilmesi mümkün görülmemiştir. Bu nedenle başlangıçta tek parti yönetimi tesis edimiştir. "2.Dünya Savaşı'nın bitimine denk gelen ve savaşı Demokratik Batı ülkeleri bloğunun kazandığının kesinleştiği günlerde"³³ ise iç dinamiklerin de zorlaması ile çok partili rejime geçilmiştir. Ne var ki siyasal yaşamın kaderi hiç bir zaman tam anlamıyla halkın eline bırakılmamıştır. Bu noktada orduya çok önemli bir görev verilmiştir. Bu görev, Kemalizmin sol yorumuna hayat veren ve sonraki yıllarda ulusalcılık olarak anılacak ideolojiye önemli işaret taşları bırakacak *Yön* dergisinde zikredildiği biçimiyle ifade edersek; sosyal gelişme ve dönüşümün, tepeden, hızlı ve kararlı bir şekilde yürütülmesidir.³⁴ Zira toplum geri kalmış bir toplumdur ve demokrasi gibi Batılı kurumların değerini takdir edebilmesi ve onları gerektiği gibi işletebilmesi henüz mümkün değildir. Gerektiği gibi işlemeyen bir demokrasinin iç ve dış

³² 'Muasır medeniyet seviyesine çıkma' tartışması ile ilgili önemli bir analiz için bkz. Mustafa Erdoğan, **Rejim Sorunu**, Ankara: Vadi Yayınları, 1997, s. 120.

³³ Mücahit Küçükylmaz, **Türkiye'de Siyasal Katılım, Tek Parti'den AK Parti'ye Siyasal İslam ve Demokrasi Tartışmaları**, İstanbul: Birey Yayıncılık, 2009, s. 61.

³⁴ Fahrettin Altun, (2010) '**Discourse of Left-Kemalists in Turkey: Case of the Journal, Yön, 1961-1967**', *Middle East Critique*, 19.2 2010: 135 — 156, s.150.

tehditler karşısında devleti savunmasız bırakacağı varsayılmıştır. Anayasanın 35.maddesinde Türk ordusuna verilen ‘Cumhuriyet’i koruma ve kollama’ görevi ile ordunun zaman zaman giriştiği müdahaleler bu anlayışın bir yansımasıdır.

Ekonomik anlamda ise Batı’daki serbest ticaret anlayışının benimsenmediği görülecektir. Zira serbest ticaret, güçlü olan Batılı devletlerin topraklarımızda ekonomik hegemonyasını beraberinde getirecektir. Bu nedenle ekonomik anlamda devletçi ve denetimci bir anlayış benimsenmiştir. Bununla birlikte devletin ekonomik kaynaklarından pay alarak büyüyecek yeni bir zenginler sınıfının yaratılmasına özen gösterilmiştir. Bu sınıf rekabet etme ihtiyacı duymadan devletin kendisine tanıdığı ayrıcalıklar yoluyla zenginleşmiştir. Kendi varlığını devletin bekası ile özdeşleştiren böylesi bir zengin zümrenin reaksiyonu da devleti koruma ve kollama reaksiyonu olmuş, devletin bekası için ekonomik imkanlarını sorgusuz sualsiz seferber edecek bir zihinsel formasyona sahip olmuştur.

Bugün Türkiye’de yerleşik zenginler sınıfının, ekonomide gösterilen yüksek performansa ve iş dünyasının çıkarlarına yaptığı katkılara rağmen AK Parti iktidarına karşı mesafeli duruşunun altında bu gerçek yatmaktadır. İstanbul sermayesi olarak adlandırılan ve merkezinde TÜSİAD’ın yer aldığı söz konusu zümrenin reaksiyonunu ekonomik çıkarların kültürel çıkarlara tercih edilmesi olarak gören ve bu anlamda irrasyonel bulan değerlendirmeler mevcuttur. Oysa anlaşılması zor görünen bu reaksiyon esasında varoluşsal bir reaksiyondur ve söz konusu zengin zümrenin ortaya çıkış koşulları ile doğrudan ilişkilidir. Kendilerini Cumhuriyetin sahibi olarak gören ve o güne dek ciddi ayrıcalıkları ellerinde bulunduran kesimlerin, ne kadar çok kazanırlarsa kazansınlar bu ayrıcalıklardan vazgeçmeleri kolay değildir. Zira iyileşen ekonomik ortam bu zümreye kazandırdığı kadar başkalarına da kazandırmakta, daha da önemlisi yeni bir zengiler sınıfı yaratmaktadır. Yükselen bu yeni sınıf, rekabetçi bir ortam yaratmakta ve devletin yeşerttiği zenginler sınıfının ayrıcalıklı konumunu tehdit etmektedir. Bu tehdit algısının Cumhuriyetin elden gittiğine dair bir kültürel okumaya dönüşmesi ve yukarıda bahsi geçen koruma kollama refleksi harekete geçirmesi ise şaşırtıcı değildir. Anlaşılması zor görünen bu fenomen, esasında devletin korunması ve kollanmasına yönelik ekonomik alanda faaliyet gösteren bir güvenlik sübabıdır.

Toplumsal ve kültürel alan inşa edilirken de benzer bir tehdit algısıyla hareket edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren Devletin kurucu unsurları Müslüman olduğu için diğer dinlerin mensupları devletin bekasına birer tehdit olarak algılanmışlardır. Bu tehdit algısının oluşmasında Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında oluşan isyanların büyük etkisi vardır. Diğer taraftan müslümanlık içindeki grupların ve örgütlenmelerin de devletin varlığını tehdit ettiğine inanılmıştır. Hem müslümanlık dışı unsurların hem de müslümanlık içindeki dini örgütlenmelerin denetim altına alınması için ise dini olanın kamusal alandan tamamen çıkarılması anlamına gelen radikal laiklik anlayışı benimsenmiştir.

Etnik anlamda ise Atatürk milliyetçiliği anayasaya girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısının, ulus-devlet sonrası dünyada nasıl bir bela olduğunu gören Cumhuriyet elitleri, yeni Cumhuriyet'in böyle bir tehditle karşı karşıya kalmasını istememişlerdir. Bu nedenle devletin ideolojisini Türk ulusu inşa etme hedefine matuf kılmışlardır. Bu hedef doğrultusunda var olan etnik kimlikleri görmezden gelmişler ve gerekli gördüklerinde şiddet kullanarak bastırma yoluna gitmişlerdir. Dersim katliamı başta olmak üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarında girişilen isyan bastırma girişimlerinin pek çoğu bu kaygılarla hayata geçirilmiştir.

Hukuk alanı ise diğer tüm alanları kesen bir alan olduğu için her alanda farklı hukusal düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin, Medeni kanun ve Ticaret kanunu Batılı tarzda düzenlenirken, İstiklal mahkemeleri gibi evrensel hukuk kurallarına aykırı düzenlemeler yapılmıştır. Devrim Kanunlarından başlayarak toplumsal alanı otoriter tarzda düzenleyen irili ufaklı pek çok hukuki düzenleme hayata geçirilmiştir. Bu uygulamaların Batılı siyaset yahut insan hakları teorisine uyumu ise hemen hemen hiç gündeme gelmemiştir.

Kısacası, nev-i şahsına münhasır bu bakış açısı, yaşam tarzı anlamında Batıcı, siyasal anlamda otoriter, ekonomik anlamda devletçi, dinsel anlamda laisist, etnisite anlamında Türkçü, kültürel anlamda tutucu, hukuksal anlamda pragmatist bir muhayyile anlamına gelmiştir ve 1930'ların şartlarından bağımsız değildir.

Yukarıda bahsedilen muhayyile, kendisini inşa edenler için şüphesiz o günün şartlarında anlamlıdır. Ne var ki Cumhuriyet aydınları da diğer pek çok ideolojinin

sahipleri gibi içinde yaşadıkları şartları tarihin tamamına teşmil etme eğilimi içine girmişlerdir. Sahip oldukları bakış açısıyla tarihi yeniden ele almak, bir resmi tarih yazını oluşturmak ve Türk ulusunun tarih içindeki serüvenine dair yeni bir söylem üretmek bu eğilimin bir yansımasıdır. Bu eğilimin bir diğer yansıması da geleceği aynı bakış açısıyla şekillendirme arayışıdır. Bunun için seferber edilen Milli Eğitimin başlıca hedefi bahsi geçen muhayyileyi yeni nesillere aktarmak olmuştur. On yıllar boyunca öğretilen ‘üç tarafı denizlerle, dört tarafı düşmanlarla çevrili ülke’ imgesi ile ‘iç düşman- dış düşman’, ‘gerici-modern’, ‘vatansever-hain’ gibi dikotomiler bu hedefe matuftur.

Cumhuriyet elitleri kendi muhayyilelerini geniş bir toplum kesimine aktarmayı başarmışlardır. Onuncu Yıl Marşı’nda “on yılda on milyon genç yarattık” dizeleriyle bu başarıya atıf yapılmaktadır. Bununla birlikte devleti yönetecek elitlerin bu muhayyileyi içselleştirmiş olanlar arasından çıkmasını garanti alacak bir sistem kurduklarına emin olmuşlardır. Uzun yıllar boyunca yıkıcı eleştiri ve muhalefete maruz kalmadan yahut muhtemel itirazları bastırarak yoluna devam eden bu sistem, 20.yüzyılın sonuna gelindiğinde ciddi bir meydan okuma ile karşı karşıya kalmıştır.

AK Parti’nin 2002 Kasım’ında yapılan genel seçimlerde iktidara gelmesi, ‘müesses nizam’ın o güne dek karşı karşıya geldiği en ciddi imtihanı da beraberinde getirmiştir. Bu imtihanın kapsamı ve hacmi öylesine büyük olmuştur ki sonraki yıllarda geriye dönük yapılan analizlerde AK Parti’nin iktidara gelişinin Türkiye’de yeni bir dönemi başlattığı ifade edilecektir. Hatta 2002 yılının, Yeni Türkiye’nin kuruluşunun miladı olduğuna dair dikkate değer analizler gündeme gelmiştir. Bu analizler içinden, 2000 sonrasında yaşanan siyasal süreç “AK Parti öncülüğünde yol alan Cumhuriyet tarihinin en kararlı ve radikal değişim süreci”³⁵ olarak ele alınmıştır. Bu sürecin özellikle 2011 seçimlerinden sonra “siyasi normalleşme ve konsolidasyonun”³⁶ başlaması ve “yeni Türkiye’yi inşa misyonu ile bu misyonun enstrümanları, takvimi ve yönelimi üzerinde

³⁵ Hatem Ete, “AK Parti’nin Yeni Türkiye’yi İnşa Sorumluluğu”, Sabah Perspektif, 2 Nisan 2011.

<http://www.sabah.com.tr/Perspektif/Yazarlar/ete/2011/04/02/ak-partinin-yeni-turkiyeyi-insa-sorumlulugu>. (11 Mart 2014)

³⁶ Taha Özhan, Hatem Ete, **Seta Analiz, 2012’de Türkiye**, Ankara: SETA, 2012 s.7

yürütülen mücadele³⁷ ye dönüştüğünü serdeden bu bakış açısı pek çok yönden doğrudur. Zira AK Parti'nin iktidara gelişi herşeyden daha çok 1930'lardan itibaren varlığını sürdüren ve Türk siyasal yaşamını her yönüyle domine eden muhayyilenin tasfiye edilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu tasfiye süreci yalnızca düşünsel anlamda olmamıştır. Söz konusu muhayyilenin temsilcilerini kapsayan geniş bir sınıf hareketini de beraberinde getirmiştir.

O güne dek devletin sahibi olduğunu düşünen, seçilmiş iktidara 'biz istemezsek, hiç bir şey olmaz'³⁸ diyecek kadar özgüven içinde bir kesimin, iktidar araçlarından ve imkanlarından giderek uzak düşmesi ve toplumun gideceği yön hakkında söz hakkının yavaş yavaş ortadan kalkması gündeme gelmiştir. AK Parti iktidarı toplumu yavaş yavaş dönüştürmektedir ve o güne dek devleti ve toplumu yönetmenin cari yolu olan muhayyile bir kenara bırakılmaktadır. Bu duruma karşı çıkmak için birşeyler yapılmalı, kitlesel bir muhalefin adımları atılmalıdır. Ne var ki bu zihniyeti temsil eden kesimleri bir araya getiren ideolojik bir çatı mevcut değildir. İktidar araçlarına sahip yahut bu araçlara yakın olmanın avantajlı konumu içerisinde böyle bir çatı o güne dek gerekli de olmamıştır. 'İktidar', doğal çekim gücüyle söz konusu muhayyileyi içselleştirme ortak paydasındaki bütün kesimleri bir arada tutmuş, bu kesim içindeki nüansları silikleştirerek 'biz'i yaratan bir dev aynası işlevi görmüştür. 'İktidar'ın kaybedilmesi söz konusu toplumsal kesimleri bir arada tutan çekirdeğin kaybedilmesi anlamına gelmiştir ve devlet içindeki etkin konumla birlikte toplumsal zeminin de kaybedildiği yeni bir döneme girilmiştir.

Söz konusu kesimler için bu kaybın kabullenilmesi kolay olmamıştır. AK Parti iktidarının üzerinden henüz iki yıl geçmişken başlayan darbe arayışlarının bu travmatik ruh hali ile yakından ilişkilidir. Toplumun yeniden eski rotasına sokulması için gerektiğinde zora başvurulmasını anlamlı gören bir zihniyet dünyası iş başındadır. 2007 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde başlayan Cumhuriyet mitinglerinde de

³⁷ A.g.e., s.12

³⁸ "Türkan Saylan Meydan Okudu: Biz İstemezsek Hiçbir Şey Olmaz!". <http://www.turktime.com/haber/TURKAN-SAYLAN-MEYDAN-OKUDU-BIZ-ISTEMEZSEK-HICBIR-SEY-OLMAZ/15397/> (13 Mart 2014)

aynı zihniyet etkil olmuştur ve mitinglerde açılan ‘Ordu Göreve’ pankartları bu bağlam içinde anlamlıdır.

Cumhuriyet mitingleri yalnızca yüksek perdeden dillendirilen müdahale çağrılarının değil aynı zamanda bu kesimler için kültürel bir birliktelik arayışının da zirve noktasını temsil etmiştir. İktidarın yarattığı illüzyon içinde kendisini dev aynasında gören bu kesim, iktidarın ellerinden alındığı verili ortamda kendi toplumsal gerçekliğinden de habersizdir. Bu anlamda, Cumhuriyet mitingleri sırasında Tuncay Özkan tarafından kurulan Biz kaç Kişiyiz Platformu³⁹ yalnızca kitleleri harekete geçirmeyi amaçlayan bir slogan olarak değil, aynı zamanda kendi sınırlarını test etme arayışındaki bir toplumsal hareketin topluma yönelttiği samimi bir soru olarak da ortaya çıkmıştır.

Kendi toplumsal gerçekliklerine dair kuşatıcı bir resim elde edip edemedikleri tartışma konusu olsa da, söz konusu kesimlerin süreç içinde kendi içlerindeki farklılıkları kenara bırakarak yavaş yavaş bir araya gelmeleri gündeme gelmiştir. Bu noktada ihtiyaç duyulan asgari müşterek ise 1930’larda cumhuriyet elitleri tarafından üretilen ve yukarıda bahsi geçen muhayyile olmuştur.

Bu muhayyileyi içselleştirmiş kesimler belli fikri öncüllerin de eklenmesi ile yeni bir zihinsel formasyona doğru yol almaya başlamışlardır. Bu zihinsel formasyon, bugün yaşanan dünyanın 1930’ların dünyasından farklı olduğunu ancak karşı karşıya olunan tehditlerin çok da farklı olmadığını savlamaktadır. Bu bakış açısına göre; geçmişte olduğu gibi bugün de şeriat tehlikesi söz konusudur. Ancak ‘tehlikenin farkında’ olan insan sayısı çok azdır. Dün olduğu gibi bugün de dış güçlerin özellikle de Amerika’nın topraklarımızda hain emelleri vardır ve bağımsızlığımız çok büyük bir tehdit altındadır. Oysa halihazırdaki iktidar ABD’nin bir piyonundan başka birşey değildir. Bu nedenle AK Parti iktidarına ve onun ürettiği herşeye karşı çıkılması gerekmektedir. 1930’ların bakış açısına eklenen tüm bu fikri tutamaklar yavaş yavaş yeni bir muhayyileyi de oluşturmaya başlamıştır. AK Parti iktidarının kıyasıya eleştirilmesi ve Türkiye’nin yeniden eski rotasına oturtulması öncüllerinden hareket eden bu muhayyile, askeri ve sivil bürokrasi içinde hatırı sayılır bir etki yaparken, medya ve düşünce dünyası içinden de kendisine

³⁹ “Biz Kaç Kişiyiz Hareketi”. http://www.bizkackisiyiz.com/haber.php?haber_id=2323 (15 Mart 2014)

taraf tarlar bulmuştur. Söz konusu muhayyilenin taşıyıcıları süreç içerisinde ulusalçı olarak anılmaya başlanmış ve ulusalcılık adı altında yeni bir ideolojik formasyon ortaya çıkmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2000 SONRASI TÜRK ULUSALCILIĞI VE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

Türkiye’de ulusalcılık ortaya çıktığı andan itibaren önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların başında yeni bir muhalefet odağı olarak hangi ideolojik çerçeveden hareket ederek kitleselleşileceği gelmiştir. Bu sorunun kolay bir cevabı yoktur. Zira Türk siyasal yaşamı içinde modern ideolojik yapıların hemen hemen hepsi irili ufaklı temsil edilmektedir. Bunlardan birine eklenmek iki sebepten dolayı mümkün olmamıştır.

Birincisi bu yeni muhalefet odağının o güne dek oluşan ideolojik kalıplardan hiç birine tam anlamıyla uymayı ve söz konusu yapıyı temsil eden zihniyet dünyasının eklektik yapısıdır. Doğan Gürpına bu durumu şöyle tasvir eder:

Ulusalcılık açıktır ki Kemalist bir düşünsel rezervuardan beslense ve onu var eden bu Kemalist kanallarsa da, hem çok karmaşık ve sentetik bir ideolojidir, hem de daha geniş bir zamansal aralığa yayılmış tarihsel kategoriler olan Kemalizm ve Milliyetçilikle açıklanamayacak kadar girift ve bağlamı önceki on yıllara uzatılamayacak ‘güncel’ ve ‘modern’ bir ideolojidir. Aynı şekilde belli bir tarihsellik içinde, belki bir sosyal/siyasal/ekonomik yapının içinde oluşabilmiş, gelişebilmiştir. Ulusalcılık ‘bildiğimiz anlamda milliyetçilik’ değil, amorf ve bu sebeple tanımlanmakta güçlük çekilen, ‘endişe’ ve ‘teyakkuzla’ dolup taşmış bir algı ve psikolojisinin ideolojik yansımasıdır.⁴⁰

Ulusalcılık ayrıca dini olana mesafesi ve milliyetçiliğin halihazırdaki temsiline atfettiği faşizm suçlaması nedeniyle de milliyetçilikten ayrılır. Ulusalcılık kendi ürettiği zihniyet dünyasının faşizm içinde değerlendirilebilecek yönlerini görmezden gelerek, milliyetçilik ile kendisini bu zeminde ayırmak üzere özel bir gayret göstermiştir.

Hareketin sol bir muhalefet odağı tarafından temsil edilmesi de mümkün olmamıştır. Oysa ki ulusalcılık içindeki bireylerin hatırı sayılır bir kesiminin sol tandanslı bir zihinsel arkaplana yaslandığı ve bu bireylerin söz konusu yeni muhalefet odağı içinde

⁴⁰ Doğan Gürpınar, **Ulusalcılık, İdeolojik Önderlik ve Takipçileri**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011, s.15.

ciddi bir ağırlığı olduğu görülecektir. Ne var ki bu temsil, ulusalcı hareketin sahip olduğu elitist karakter nedeniyle, ‘sol’ bir muhalefet odağına dönüşmesine yetmemiştir. Bunun yerine, marjinal olarak değerlendirilebilecek İşçi Partisi ile ‘solculuğu’ sürekli tartışma konusu olan CHP içinde belli bir kanat üzerinde etkili olmuş ancak kendisini bütünüyle onların temsiline de bırakmamıştır.

Demokratik bir muhalefetin benimsemesi ve bu türden bir hareketle bütünleşilmesi ise ihtimal dışı kalmıştır. Zira hareketin anti-demokratik, Devletçi, Kemalist ve Laik karakteri bu durumun önünde ciddi bir engel teşkil etmiştir.

Hareketin var olan bir ideolojik formasyona eklenmek noktasındaki ikinci çekincesi herhangi bir ideoloji tarafından içerilerek etkisizleşme korkusu olmuştur. Bu hareketin içinde yer alanlar, varolan muhalefetin AK Parti karşısında etkili olmadığını düşünmüşler, yeni bir sinerjinin ortaya konulmasını gerekli görmüşlerdir. Bunun için bağımsız bir örgütlenme ile kitleselleşerek başarılı olabileceklerine inanmışlardır.

Tüm bu öncüllerin sonucunda ortaya tamamıyla yeni ve Türk siyasal yaşamına özgü bir muhalefet odağı çıkmıştır. Laik, çağdaş, bağımsız Türkiye vurgusunu öne çıkaran bir ideoloji olarak Türk siyasal literatürüne giren ulusalcılığın ‘Kurucu Öteki’si AK Parti ve AK Parti iktidarındır.

III.1. Türk Ulusalcılığının Kavramsal Çerçevesi

Bir toplumsal muhalefet odağı olarak ortaya çıkan ulusalcılığın kavramsal olarak ne anlama geldiği sorusu netameli bir sorudur. Zira ulusalcılık kavramı nevezuhur ve tamamem Türk siyasal yaşamına ait bir kavramdır. Metin Çulhaoğlu, 22 Aralık 2012’de Sol Gazetesinde yayınlanan “*Şu ‘ulusalcılık’ meselesi*” adlı yazısında, kavram ile ilgili şu tespiti yer verir: “‘Ulusalcılık’, siyasal literatürde yerleşik karşılığı olmayan bir kavramdır. Daha doğrusu, Türkiye’nin özel siyasal koşullarında ‘icat edilmiş’ ya da ‘türetilmiştir’”.⁴¹ Bu durum kavramın sınırlarının tespit edilmesini zorlaştıran etmenlerin başında yer almaktadır.

⁴¹ Çulhaoğlu, Metin, “Şu ‘ulusalcılık’ Meselesi, SQL. 22 Aralık 2012. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/metin-culhaoğlu/su-ulusalcilik-meselesi-64768> (15 Mart 2014)

Kavrama ilişkin diğerk bir zorluk, ‘ulusalcılık’ın ‘ulusculuk’ yani milliyetçilik kavramıyla sık sık karıştırılmasıdır. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun, partisindeki ulusalcı blokla ilgili soruya verdiği cevap, bu karışıklığın boyutlarını ortaya seren iyi bir örnektir:

Ulusalcı kanat diye bir kanadın varlığından söz ediliyor. Aslında, hepimiz ulusalcıyız sonuçta. Altı okumuzdan biri de milliyetçilik; Türkçesi ulusalcılık. Kendi ülkemizi seviyoruz, insanımızı seviyoruz. Kendi ülkemizin çıkarları neyse, onun için mücadele ediyoruz. Ulusalcılığı dar, etnik kimlik üzerinden giden bir ulusalcılık olarak görmüyoruz. Zaten partimizde böyle birisi de yok.⁴²

Bununla birlikte kavramı tanımlamaya ve doğru bir zemine oturtmaya dönük çabaların olduğu da görülecektir. Metin Çulhaoğlu, şöyle demektedir:

Anlaşıldığı kadarıyla kendilerine “ulusalcı” diyenler, bununla ulusçu (milliyetçi) olmadıklarını vurgulamaya çalışmaktadırlar. Anlatmak istedikleri galiba şöyle bir şeydir: “Bizler, bir ulusal devlet olarak Türkiye’nin ve Türkiye halkının çıkarlarını gözetiyoruz. Türkiye’nin, emperyalist dış projelerin aleti, halkının da bu projelerin kurbanı olmasına karşı çıkıyoruz ve bu anlamda ulusalcıyız. Yoksa bizim ‘Türk ulusunu’ başka ulus ve halklardan üstün görme, bu ulusun ve ülkesinin yükselmesi adına başkalarına düşmanlık besleme gibi bir çizgimiz yoktur.⁴³

Prof. Dr. Nurullah Çetin’in ortaya koyduğu çerçeve ise şöyledir:

Bugün itibariyle bazı kişilerin ulusalcılığı bir fikir ve siyaset anlayışı olarak benimserken İslam’la ilgisi olmayan bir toplumsal, siyasî ve kültürel yapıyı esas aldıkları açıktır. Nitekim Milliyetçilerin İslam’ı öne çıkaran tavırlarıyla ulusalcıların İslam karşıtı ya da en azından İslam’la alakası olmayan seküler

⁴² İleri, Hatice, “Kılıçdaroğlu: Hepimiz Ulusalcıyız”, SOL. 2 Ocak 2013. <http://arsiv.gercekgundem.com/?p=516033> (15 Mart 2014)

⁴³ Çulhaoğlu, Metin, “Şu ‘ulusalcılık’ Meselesi”, SOL. 22 Aralık 2012. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/metin-culhaoğlu/su-ulusalcilik-meselesi-64768> (15 Mart 2014)

ve profan tavırları bu ayrımı ortaya koyuyor. Ayrıca Ulusalçılar, Türk tarihini neredeyse sadece Cumhuriyet’le başlatma eğilimindedirler. Milliyetçiler ise tüm Türklük tarihini esas alırlar. İslam öncesi, İslam sonrası ve Cumhuriyet sonrası bütün Türk tarihini ayırmadan bir bütün olarak alırlar. Bu tarihsel sürecin birikiminin olumlu, iyi, güzel, faydalı değerlerini olarak geleceğe taşımak isterler. Ayrıca Ulusalçılar, daha çok Marksist sol ideolojik kökene bağlıdırlar ya da çoğunluğu oradan gelirler ve o ideolojiye ait terimleri kullanırlar. Diğer yandan Ulusalçılar, anti-emperyalist tavra dayalı bir bağımsızlıkçılık anlayışını dillendirirler. Ancak karşı oldukları emperyalizm, Avrupa ve Amerika emperyalizmidir. Rusya ve Çin emperyalizmi pek gündemlerinde yoktur ya da zaman zaman bu ülkelerle ittifakı bile düşünürler. Milliyetçiler ise hem Avrupa, hem Amerika, hem Rusya, hem Çin, hem başka bir taraftan gelecek her türlü emperyalizme karşı tam istiklali savunurlar. Ulusalçılarla Milliyetçiler arasındaki bir fark da bağımsızlık kavramına yükledikleri anlamdadır. Ulusalçılar, “bağımsızlık” kavramından daha çok siyasi ve ekonomik bağımsızlığı anlarlar. Kültürel anlamda ise karşı oldukları batı emperyalizminin kültürel değerlerini, sanatlarını, edebiyatlarını, hayat tarzlarını benimserler.⁴⁴

Ulusalçılık üzerine Türkçe’deki henüz yeterli bir literatür oluşmamakla birlikte bu konu üzerine yazılmış önemli ve çerçeve koyucu bir kitap olan *Ulusalçılık: İdeolojik Önderlik ve Takipçileri* kitabında Doğan Gürpınar, Ulusalçılığı şöyle tanımlamaktadır:

Küreselleşmeyle beraber ulus devletin, sosyal bağların aşınması ve bu dinamik ortamda eski güvenilir ve bildik refah devleti dünyasının çözülmesi sürecinde, bu karmaşık ve sert sürece tepki duyan ve direnmek isteyen, aslında belki köken olarak birbirinden farklı gözüken (ama iç içe geçmiş) ideolojilerin ve haletiruhiyelerin özgün ve yeni bir bulamacı.⁴⁵

⁴⁴ Çetin, Nurullah, “Ulusalçılık ve milliyetçilik Farkı”, *Yeni Mesaj*, 6 Şubat 2013.

<http://www.yenimesaj.com.tr/?artikel.12004585/> (16 Mart 2014)

⁴⁵ Gürpınar, s.10.

III.II. Ulusalçılık ve Büyük Ortadoğu Projesi İlişkisi

Ulusalçı söylem ortaya çıktığı ilk andan itibaren kendisini din dışı bir zemine oturtmuştur. Bu anlamda İslamofobiye varan tepkisel bir perspektif, ulusalçılığın ortaya çıktığı ilk andan itibaren kendisini belirleyen en önemli özelliklerden biri olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül sonrasında Ortadoğu'ya yönelik politikası ise Graham Fuller'ın çerçevesini çizdiği ve sonraları yeni-muhafazakarlar tarafından kullanılacak olan 'ılımlı İslam' konsepti üzerinde yükselmiştir. Fuller, Amerikan dış politika yapımında uzun yıllardır etkili olduğu bilinen Rand Corporation tarafından yayınlanan *Islamic Fundamentalism in the Northern Tier Countries* adlı raporunda özetle şunu söylemiştir: İslam, siyasal islamdan ibaret değildir. "Siyasal İslam, İslam'ın yalnızca radikal bir formu"⁴⁶nu oluşturur. Amerika Birleşik Devletleri'nin, İslamın daha ılımlı formları olduğunu farketmesi ve onlarla işbirliğini geliştirmenin yollarını araması gerekir. Bu çerçevede "demokrasi siyasal İslam'ın ılımlılaştırılması için kullanılabilecek muhtemel bir kaç araçtan biridir."⁴⁷

Fuller'ın bakış açısına çok yakın bir rapor 11 Eylül sonrasında yine Rand Corporation tarafından yayınlanmıştır. Cheryl Benard tarafından kaleme alınan *Civil Democratic Islam, Partners, Resources and Strategies* adlı raporda, İslam dünyası ile ilişkiler noktasında şu tespitlere yer verilmiştir:

*Siyasal İslam söz konusu olduğunda, Amerika Birleşik Devletleri'nin üç amacı vardır. Öncelikle aşırılığın ve şiddetin yayılmasını önlemek ister. İkinci olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin "İslam'a karşı olduğu" algısından kaçınmaya ihtiyacı vardır. Ve son olarak, uzun vadede, İslami köktencilğe sebep olan derin ekonomik, sosyal ve politik sorunların çözümüne yardımcı olmanın yollarını bulmalı, gelişme ve demokratikleşme yönünde bir gelişimi teşvik etmelidir.*⁴⁸

⁴⁶ Graham E. Fuller, *Islamic Fundamentalism in the Northern Tier Countries, An Integrative View*, Rand Publication, Santa Monica, CA: 1991, s.44

⁴⁷ a.g.e., s.44

⁴⁸ Cheryl Benard, *Civil Democratic Islam, Partners, Resources and Strategies*, Rand Publication, Santa Monica, CA: 2003, s.iii

Benard, bu tespitleri yaptıktan sonra, karşı karşıya olunan ‘tehdit’i ve bu tehdit karşısında alınması gereken tavrı şu şekilde tavsif etmektedir:

İslami köktencilik sorunu, ortaya konuluş biçimi, altında yatan sebepler ve diğer sosyal ve politik çatışmalarla harmanlanma eğilimi yüzünden, son derece karmaşık bir sorundur. Bu meselede doğru bir yaklaşım yahut cevap olmadığı gibi tanımlı bir “çözüm” de kesinlikle yoktur. Politik İslam spekturumunda yer alan belli aktörler ve belli pozisyonlarla taktiksel ve çıkar amaçlı bir işbirliği mümkün olmadığından, kendi değerlerimize ve anlayışımıza kesin ve kararlı bir bağlılığa dayanan karma bir yaklaşım anlamında farklı bağlamlar, topluluklar ve ülkeler için geçerli olacak bir dizi esnek pozisyon alışlara sahip bir anlayış benimsenmeli.⁴⁹

Benard’a göre bu anlayışın merkezinde İslam dünyasında modernlik ve kalkınma süreçlerini destekleyen, sivil ve demokratik İslam anlayışının güçlenmesini sağlayacak bir bakış açısı olmalıydı. Bu bakış açısından hareket edildiğinde takip edilmesi gereken somut adımlar ise şu şekilde sıralanıyordu:

Önce, gelenekçilerin İslam anlayışının etkisini azaltmak üzere, kendi İslam anlayışlarını yaygınlaştırabilmeleri için modernistleri destekle. Bunun için modernistlere kendi görüşlerini dillendirebilecekleri ve yayabilecekleri platformlar sağla.

- 1. Duruma bağlı olarak sekülerleri destekle.*
- 2. Seküler kültürel kurum ve progamları destekle.*
- 3. Köktencilere karşı durabilecekleri oranda gelenekçileri (eğer herhangi bir yerde onları tercih edeceksek) destekle ve gelenekçilerle, köktenciler arasındaki yakın bir ittifakın oluşmasını engelle. Gelenekçiler içinde, modern kentli topluma daha iyi uyum sağlama ihtimali daha yüksek olanları seçerek, teşvik et. Örneğin İslam hukukunun kimi şubeleri, bizim adalet ve insan hakları anlayışımıza çok daha yakın durmaktadır.*

⁴⁹ A.g.m., s.47

4. Son olarak köktencilere İslami ideolojik duruşlarındaki açıklara enerjik biçimde saldırarak karşı dur. Bunu yapmak için gerek hedef kitleleri olan genç idealistlerin gerekse dindar gelenekçilerin onaylamayacağı yolsuzluk, merhametsizlik, cehalet, İslamı yaşama noktasında önyargı ve hata içeren uygulamalar, liderlik ve yönetme zaafı gibi şeyleri ifşa et.

Bunlara ek olarak tüm bu yaklaşımı desteleyecek daha doğrudan önlemler şunlar olabilir:

1. İslamı tanımlama, açıklama ve yorumlama noktasındaki köktenci ve gelenekçi tekeli kır.
2. Bir Web sitesinde gündelik yaşama ilişkin sorulara modernist İslamın hukuksal bakış açısına göre cevap verebilecek uygun modernist alimleri tespit et.
3. Modernist alimleri ders kitapları yazmaları ve müfredat geliştirmeleri noktasında teşvik et.
4. Modernist alimlerin eserlerinin de en az köktendinci yazarların risaleleri kadar ulaşılabilir olması için mali destek vererek giriş kitapları bastır.
5. İslamın ne anlama geldiği ve gelebileceğine ilişkin uluslararası kanaatleri geliştirmek üzere modernist müslümanların yaşam tarzları ve düşüncelerini tanıtacak radio gibi popüler-yerel medya organlarını kullan.⁵⁰

Yeni muhafazakarlar ve Amerikan hükümeti tarafından ana hatları itibariyle benimsenen bu satırların, sonraki dönemde hedef coğrafyada politika yapımına dönüştüğüne yahut dönüştürülmeye çalışıldığına dair yaygın bir kanı oluşmuştur. Ancak söz konusu politikaların, hedef coğrafyada öngörülebilir ve öngörülemeyen sonuçları olduğu muhakkaktır. Türkiye’de, bu yaklaşımın öngörülemeyen sonuçlarının başında Ulusalçı söyleme yaptığı katkı zikredilmelidir. İslam dünyasına demokrasiyi kucaklayan

⁵⁰ A.g.m., s. 48.

'ılımlı İslam' modelini getirme prensibinin 'dini' olana yüklediği anlam, ulusalcı muhayyile için travmatik ve kabul edilemez bir yaklaşımdır. Böylesi bir yaklaşım henüz kurumsallaşma aşamasında olan ulusalcı muhayyileyi ciddi şekilde etkileyecektir. Bunun böyle olacağı BOP'a verilen ilk tepkilerde kendisini göstermiştir. Büyük Ortadoğu Projesinin kamuoyuna yansımalarının hemen akabinde ABD'yi ziyaret eden Orgeneral Başbuğ, Washington'daki temaslarıyla ilgili basına bilgi verirken, Türkiye'nin BOP için model olma iddiası bulunmadığını vurgulamış ve şöyle demiştir: "Türkiye, Anayasası'nın 2'nci maddesinde yer aldığı gibi laik, demokratik sosyal bir hukuk devletidir. Bu bir model olarak benimsenirse seviniriz. Bazı çevreler, Türkiye ılımlı İslam diye kavramlar üretiyorlar. Hem laik bir devlet hem de ılımlı İslam devleti bir arada olmaz.."51

Bu tepki münferit bir bakış açısını değil, bir zihniyet dünyasının, yeni yeni formüle olan bir muhayyilenin karakteristiğini de yansıtmaktadır. Bu muhayyilenin Büyük Ortadoğu Projesine yüklediği anlamları Doğan Gürpınar şöyle ifadelendirmektedir:

'Yeşil kuşak teorisi' ve 'ılımlı İslam' merhalelerinin ardından 21.yüzyılın ilk on yılında aynı arka plan düşüncenin yeni fetişi ve büyük zincirin yeni halkası 'Büyük Ortadoğu Projesi' oldu. Emekliliğinin ardından önde gelen bir strateji yazarı olarak temayüz eden emekli Amerikan subayı Ralph Peters'in 2006'da Amerikan ordusunun dergisinde yayınlandığı makalesindeki bağımsız Belüicistan'dan Kuzey-Güney Irak-Huzistan-Doğu Suudi Arabistan'dan 'İran Şii devleti'ne birçok hipotetik devletin yanısıra devasa bir Kürdistan'ın yer aldığı deneysel 'daha düzgün bir Ortadoğu nasıl olurdu' haritası, Türkiye'de infial yarattı ve ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi'yle öngördüğü Ortadoğu Planı olarak algılandı ve sunuldu. Parçalanmış Türkiye ve parçalanmış Arap ülkelerinden oluşan harita dergi kapaklarından, forwardlanan maillere birçok mecrada görünür olurken ulusalcı paranoyanın adeta görsel hali oldu. Kuşkusuz bu haritadan, 'Abdullah Gül'ün AB ile

⁵¹ "Hem laik devlet, hem ılımlı İslam olmaz", 2004.
<http://hursiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=211069> (2 Nisan 2014)

yaptığı gizli alaşmanın' haritasına, tüm bu dolaşıma giren haritalar, tehditlerin görselleş(tiril)mesi ulusalcılığın ivmesinde önemli rol oynadı. Büyük ölçüde neo-con 'demokrasinin ve özgürlüğün ihracı' vizyonundan ilham alan Büyük Ortadoğu Projesi, ilk kez ABD tarafından Nisan 2004'te George W. Bush'un 'özgürlüğün ilerleme stratejisi'nin (forward strategy of freedom) bir parçası olarak 'İslami aşırılığın cazibesinin önüne geçmek için Müslüman dünyasında siyasi hakların alanını ve siyasi katılımı gerçekleştirmek' amacıyla G8 zirvesinde gündeme getirildi. Ancak bu proje müttefik Arap siyasi elitinde uyandırdığı büyük rahatsızlık ve içinin doldurulmamış olması ve soyutlama düzeyinde kalması sebebiyle kısa zamanda bir kenara konulmak durumunda kalındı. İşte bu süreçte, son halkası Büyük Ortadoğu Projesi olan bu olgular, tarihsellikleri ve bağlamsallıklarından koparılıp aynılaştırılarak Şeyh Said /Derviş Vahdeti gibi öncelleri de eklenerek ezeli/ebedileştirildi. Adeta 1980'lerde 'yeşil kuşak', 1990'larda 'ılımlı İslam', 2000'lerde ise BOP birbirlerinin yerini alan ve devamlılık arz eden duygu-yoğun anahtar kelimeler olarak bir söylemin taşıyıcılığını yaptılar.⁵²

Tüm bu öncüllerden çıkarılan sonuç ise Büyük Ortadoğu Projesi'nin ulusalcı muhayyile içinde bir gerçeklik alanı olarak değil, bir söylem olarak değer kazandığıdır. Ulusalcı muhayyile için, BOP'un ne olduğu değil, onunla nasıl bir söylem inşa edildiği önemlidir. Bilinirliği yüksek böylesi bir malzemenin kullanışlı bir yönü olduğu muhakkaktır. Ulusalcı muhayyileyi üreten kalemlerin elinde bu kullanışlı malzeme, AK Parti karşısında söylemsel bir çerçeve üretebilmenin en önemli aracı haline dönüşmüş ve ulusalcılığa can suyu veren Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi doğmuştur.

Bir muhalefet odağı olarak ortaya çıkan ulusalcılığın ideolojik bir çerçeveye bürünmesi ise kolay olmamıştır. Herşeyden önce nevezuhur bir ideoloji olarak diğer ideolojiler karşısında bir tanımlanma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların başında milliyetçilik anlamına gelen 'ulusçuluk' ile karıştırılması gelmiştir. Bu kafa karışıklığından çeşitli mecralarda yazan çizen kalem ehlinden, siyasal arenadaki aktörlere

⁵² Doğan Gürpınar, s.195-196.

kadar pek çok insan nasibini almıştır. ‘Ulusçuluk’ ve ‘ulusalcılık’ kavramları zaman zaman birbirlerinin yerine ikame edilmişler ve bu durumdan en fazla, henüz formasyon aşamasında olan ‘ulusalcılık’ kavramı zarar görmüştür. Başlangıcından itibaren karşı karşıya kaldığı bu sorunu henüz aşamamış görünen ulusalcılığın, en az bunun kadar önemli bir sorunu daha olmuştur: Kendisini ona karşı konumladığı AK Parti karşısında söylemsel bir üstünlük kazanmak, en azından bir söylem çerçevesi edinebilmek.

Bu anlamda Türkiye’nin takip ettiği dış politikayı sorunsallaştıran ulusalcı figürler, ‘Tam bağımsız Türkiye’ sloganı etrafında AK Parti’ye eleştiriler yöneltmeye başlamışlardır. Türkiye’nin takip ettiği dış politikanın bağımsız bir politika olmadığı ve AK Parti’nin ABD’nin bölgedeki piyonu olduğunu iddia eden kalemlerin, bu anlamda başvurdukları en önemli delil, Türkiye’nin Büyük Ortadoğu Projesi’nin eş-başkanı olmayı kabul etmesi olmuştur. Gerçeklikten uzak olmasına rağmen ulusalcı kalemlerin sıklıkla başvurduğu bu söylem, hitap ettikleri kitle tarafından da benimsenmiş ve zamanla ulusalcı ideolojinin çatısını oluşturan en önemli söylem öğelerinden biri haline gelmiştir.

Büyük Ortadoğu Projesinin, ulusalcı söylem içerisinde kendisine yer bulması ve kullanım yoğunluğunun giderek artması belli bir tarihsel zaman aralığında gerçekleşmiştir. Bu zaman aralığı ulusalcılığın yükselişe geçmesi ile eş zamanlıdır. Zira yukarıda belirtildiği gibi ulusalcılığın yükselişe geçmesi ile Büyük Ortadoğu Projesinin gündeme gelmesi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Büyük Ortadoğu projesinin gündeme gelmesi, Türkiye’de ulusalcılığa hayat veren toplumsal görüngülerin giderek netleşmeye başladığı bir döneme denk gelmiştir. Söz konusu yeni görüngüler belirginlik kazanırken, Büyük Ortadoğu Projesi’nin ortaya çıkması ve AK Parti Hükümeti’nin proje ile ilgili söylemleri, ulusalcılığın formülasyonunu etkilemiştir. Bir yandan Türkiye’deki ve dünyadaki gelişmeler, bir yandan da Büyük Ortadoğu Projesi ve onun etrafında yürüyen tartışmalar karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içerisinde yeni yeni formüle edilmeye başlanan ulusalcılık ideolojisine kaynaklık yapmışlardır.

Bu oluşum süreci içerisinde belli kritik eşikler söz konusudur. Ulusalcılık 2002’de AK Parti’nin iktidara gelmesi ile yavaş yavaş toplumda uç vermeye başlayan bir hassasiyet olarak belirginlik kazanmaya başlamıştır. 2004’te Büyük Ortadoğu Projesinin kamuoyuna açıklanmasından sonra ulusalcı muhayyile içinden konuşan entelektüeller

hitap ettikleri kitlenin önüne koyabilecekleri önemli bir açıklamaya kavuşmuşlardır. Bu açıklama biçimi daha önce sözünü ettiğimiz gibi Büyük Ortadoğu Projesi ile ilgilidir ve AK Parti hükümetinin ABD tarafından Ortadoğu’da oluşturulmak istenen ‘ılımlı İslam devletleri’ modelinin bir yansıması olarak varlık bulduğu tezinden hareket eder. AK Parti’nin varlığını dönemin toplumsal ve siyasal şartlarından tamamen soyutlayan bu bakış açısı, AK Parti’yi bütünüyle bir Amerikan projesi olarak resmeder.

Bu söylem ulusalcı muhayyileyi, artık bir muhayyile olmaktan çıkarıp yavaş yavaş bir ideolojiye dönüştürmeye başlarken, hitap edilen kitlenin reaksiyonunu da hassasiyetin ötesine taşımayı başarmıştır. Bu başarıda dönemin siyasal konjonktürünün büyük bir katkısı vardır. Zira yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde başörtüsü ve laiklik tartışmaları başlamış, bu tartışmalar Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecini tıkayacak boyuta ulaşmıştır. Başta Kemalist düşünceye sahip toplum kesimleri olmak üzere, AK Parti hükümetinin laiklik için ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti için büyük bir tehdit olduğunu düşünen toplum kesimleri, bu ortamda seslerini yavaş yavaş yükseltmişlerdir. Necmi Erdoğan’ın “Kemalist sivil toplum”⁵³ olarak adlandırdığı Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) gibi kuruluşların düzenleme komitesi içinde yer aldığı ve daha sonra “Cumhuriyet Mitingleri” olarak anılacak toplumsal gösterilerin fitili böylesi bir ortamda ateşlenmiştir.

2007’deki Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinin belki de en önemli bileşenlerinden biri haline dönüşen Cumhuriyet mitingleri ulusalcı ideolojinin de doruk noktasını temsil etmiştir. Ne var ki AK Parti hükümeti, devam eden krize son vermek amacıyla, 22 Temmuz 2007’de erken genel seçimlere gitme kararı almıştır. Seçimin AK Parti’nin galibiyeti ile neticelenmesi ve oluşan siyasal atmosferde AK Parti kökenli Abdullah Gül’ün sorunsuz biçimde Cumhurbaşkanı seçilmesi, ulusalcı ideoloji için geri çekiliş mevzisi anlamına gelmiştir. Doğan Gürpınar’ın doğru bir şekilde tespit ettiği gibi 2005-2007 yılları arasında zirve noktasına ulaşan ulusalcılığın, “2007’den itibaren bir siyasi proje olarak büyük ölçüde çöktüğü ve ideolojik olarak gerilediği”⁵⁴ varlığını devam

⁵³ Necmi Erdoğan ve Diğerleri, **Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s.235.

⁵⁴ Gürpınar, s.11.

ettirmekle birlikte söz konusu dönemde ulaştığı hacim ve yoğunluğa ulaşamadığı görülecektir.

Tüm bu nedenlerden dolayı Büyük Ortadoğu Projesi söyleminin ulusalcılık içerisinde, projenin kamuoyuna açıklandığı 2004 yılı sonlarından başlayarak, ulusalcılığın siyaseten gerilemesinin başladığı 2007-2008 yılları arasında en fazla etkiyi yaptığını söylemek doğru olur. Bu nedenle tartışmanın, ulusalcılığın mecra ve kişi düzleminde kaynakları etrafında yürütülecek kısmını, bu dönemlendirmeden kalkarak sürdürmek yerinde olacaktır.

İdeolojiler ve düşünce yapıları kendilerini yaratan toplumsal-siyasal atmosfer kadar, kendilerine ruh üfleyen bireylerin de ürünüdürler. Tüm ideolojilerin arkasında, onların kavramsal çerçevelerini çizen, anlam dünyalarını oluşturan isimler vardır. Bu isimler halihazırdaki toplumsal-siyasal atmosferi belli bir perspektif içinden yorumlayarak bazen yeni bir ideolojinin temelini atar, bazen de varolan bir ideolojiye yeni bir bakış açısı getirirler. Bununla birlikte düşüncelerin ortaya konduğu, serpiildiği ve kitlelere ulaştığı belli mecralar vardır. Bu mecralar da tıpkı düşünceyi ortaya koyan bireyler kadar önemlidir. Onlar olmadan düşüncenin akışkanlık kazanması ve kitlelere ulaşması mümkün olamaz. Bu mecra bazen bir dergi, bazen bir gazete, bazen bir televizyon kanalı olabilir. Yahut günümüzde yaygın kullanılan sanal ortamlar da düşüncenin aktığı mecralar arasında sayılabilir.

Bu öncüller, bir ideoloji olarak ulusalcılık için de geçerlidir. Ulusalcılığın ortaya çıkış ve varoluş serencamına baktığımızda belli başlı figürlerin ön plana çıktığına şahitlik ederiz. Ulusalcılığın kurumsallaşması üzerinde çeşitli düzeyde etkili olan isimleri Doğan Gürpınar şu şekilde tasnif eder. O'na göre Mümtaz Soysal, Erol Manisalı, Attila İlhan ulusalcılığın “üreticileri”dir. Soner Yalçın ulusalcılığı bir sektör haline getirmiştir. Turgut Özakman, ‘*Şu Çılgın Türkler*’le ulusalcılığın duygu dünyasına hitap etmiş, Hulki Cevizoğlu, Banu Avar gibi isimler ise ulusalcılığın popülerleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Emin Çölaşan orta sınıflara ulaşabilme konusunda çok etkili ve kritik bir isimken, Yılmaz Özdil ulusalcılığın starlarından biridir.⁵⁵

⁵⁵ “Ulusalcılık Şeriat Korkusundan Beslendi.” 2011.

Ulusalçılığa kaynaklık eden mecralar dendiğinde ise, Türk siyasal yaşamını takip eden gözlemcilerin büyük çoğunluğunun üzerinde ittifak edeceği şekilde, *Cumhuriyet* gazetesinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. *Cumhuriyet* Gazetesi⁵⁶ her şeyden önce kendi serencamı içinde Cumhuriyet'in kurucu felsefesi ile iç içe bir gazete olarak temayüz etmiştir. "8 Mayıs 1924'te Atatürk'ün en yakın arkadaşlarından Yunus Nadi'nin kurduğu bu gazete, İstanbul'da cumhuriyet rejiminin en yetkili sözcüsü olmuştur. Falih Rıfkı Atay, Atatürk'ün Cumhuriyet'i kendi gazetesi saydığını belirtir."⁵⁷

Bu yönüyle ulusalçılığın kaynağında yer alan Cumhuriyet'in kurucu felsefesini adapte etmiş bir gazete olarak düşünebileceğimiz *Cumhuriyet* gazetesinin, ulusalçılık ideolojisini kurumsallaştıran entelektüellere ev sahipliği yapması da şaşırtıcı olmamıştır. Ayrıca bir günlük gazete olarak görece geniş bir kitleye ulaşabiliyor olması ve hitap ettiği kitlenin özellikleri de *Cumhuriyet* gazetesini araştırmamız açısından önemli bir konuma getirmiştir. *Cumhuriyet* okuru, gazeteye yalnızca bir haber kaynağı olarak değil, bir endoktrinasyon materyali olarak da anlam yüklemekte ve sadık bir okur kitlesi olarak gazeteyi sabit bir tirajda tutmayı başarmaktadır. Gündelik siyasal ve toplumsal olayları anlamlandırma noktasında bu okur kitlesinin gazetesiyle kurduğu ilişki, pek çok gazetenin okuru ile kurduğu ilişkiden son derece farklıdır. Bu ilişki içinde *Cumhuriyet* gazetesi ulusalçılık etrafında oluşmuş 'hayali cemaat'in bir sabitesi olarak işlev görmekte ve aidiyet duygusunu günü gününe pekiştirmektedir. Tüm bu nedenler Cumhuriyet gazetesini ulusalçılığın en önemli mecrası haline getirmektedir.

Büyük ortadoğu projesi söyleminin ulusalçılığın ortaya çıkış serencamındaki etkisi üzerine bir tartışma yürütmek istediğimizde yukarıda bahsi geçen dönemlendirme ekseninde ulusalçılığın belli başlı figürlerini esas alan bir belgesel analiz yönteminin önemi anlaşılabacaktır.

Yukarıda zikredilen sebeplerden ötürü, Cumhuriyet gazetesi mecra anlamında,

<http://www.aktifhaber.com/ulusalcilik-seriat-korkusundan-beslendi--519349h-p1.htm> (14 Şubat 2014)

⁵⁶ Cumhuriyet'in kurucusu Yunus Nadi ilginç bir politik kimliktir. "Türkiye Komünist Partisi kurucusu ve 1930'ların sonundan ölümüne (1945) kadar Nazi Almanyası savunucusu" olduğu iddiası için bkz. M. Şehmus Güzel, **Türk Usulü Demokrasi**, 1.Basım, İstanbul: Doruk Yayınevi, 1997, s. 214.

⁵⁷ Hıfzı Topuz, **Türk Basın Tarihi**, 3. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, s.162.

2004-2008 yılları arası da dönemlendirme anlamında en fazla dikkat edilmesi gereken unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Dönemlendirme ve mecraya ilişkin kategoriler kadar önemli bir başka kategori ise söz konusu ilişkiye ışık tutacak isimlerdir. Bu anlamda Doğan Gürpınar'ın tasnifinden hareket ederek ulusalcılığın 'kurucu' figürlerine yönelmek yerinde olacaktır. Ancak burada ortaya konan üç isimden Atilla İlhan (diğerleri Mümtaz Soysal ve Erol Manisalı) ulusalcılığın kaynak kişileri arasında yer almasına rağmen 2005 yılında hayatını kaybetmiş ve Büyük Ortadoğu Projesi etrafında uzun boylu yazıp çizememiştir. Erken dönemde yaptığı bir kaç açıklama ve yazı ile kendisinden sonra gelecek yazarlara bir perspektif sunmanın dışında Büyük Ortadoğu Projesi söylemini anlamlı bir oranda kullandığını söylemek zordur.

Bununla birlikte Mümtaz Soysal ismi de çalışmamız açısından açıklayıcı görünmemektedir. Zira Soysal 2004-2008 yılları arasında Cumhuriyet gazetesindeki Açık köşesinde yayınladığı yazılarda Büyük Ortadoğu Projesinden yalnızca bir kaç kez bahsetmiş, 'ılımlı İslam projesi'ne sınırlı atıflarda bulunmuştur. Bu dönemde ulusalcılık üzerine daha farklı bir perspektif üzerinden katkı verdiğini düşündüğümüz Mümtaz Soysal, bu nedenle çalışmanın dışında bırakılacaktır.

İlhan Selçuk öldüğü tarih olan 2010 yılına kadar Cumhuriyet gazetesinin başyazarlığın yapmış, ulusalcı düşüncenin önde gelen kalemlerinden biridir. Bununla birlikte yazılarında Büyük Ortadoğu Projesine sıklıkla atıf yapmış, 'ılımlı İslam projesi' ve BOP başlığı altında pek çok yazı kaleme almıştır. Cumhuriyet gazetesinin ulusalcı toplum kesimleri için önemi ve İlhan Selçuk'un Cumhuriyet gazetesindeki konumu ve rolü düşünüldüğünde temsil kabiliyeti yüksek bir isim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kendisine çalışmada yer verilecektir.

Erol Manisalı da ulusalcı toplum kesimlerinin fazlasıyla itibar ettikleri, ulusalcılığın önemli kamusal yüzlerinden biridir. Büyük Ortadoğu Projesi ve 'ılımlı İslam projesi'ne düşünsel üretiminde önemli yer biçen Manisalı, hem bu nedenle hem de ulusalcılığın kurucu figürleri arasında yer alması sebebiyle çalışmada yer alacaktır.

Tüm bu öncüller ışığında Büyük Ortadoğu Projesi söyleminin, ulusalcılığa yaptığı katkıyı ortaya koymak için 2004-2008 yılları arasında İlhan Selçuk ve Erol Manisalı'nın, ulusalcılığa kaynaklık eden en önemli mecra olan Cumhuriyet gazetesinde

yayınlanan tüm yazıları belgesel analiz yöntemi ile değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSALCI YAZINDA “BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ” SÖYLEMİ

Bu noktaya kadar, Büyük Ortadoğu Projesinin Türkiye kamuoyundaki algılanış biçimlerine ve ulusalcılık ideolojisinin formasyon sürecindeki rollerine değindik. Bu noktadan sonra 2000 sonrası Türk ulusalcı yazınının kavramsal çerçevesinin ve temel tezlerinin oluşumunda “Büyük Ortadoğu Projesi” söyleminin yerini çözümlenmeye çalışacağız. Söz konusu çözümlenme girişiminde, Türk ulusalcılığının iki kurucu ismi olan İlhan Selçuk ve Erola Manisalı'nın metinlerine odaklanacak, bu çerçevede her iki yazarın 2004-2008 yılları arasında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan makalelerini temel alacağız.

Gerek İlhan Selçuk'un gerekse Erol Manisalı'nın düşünsel izleklerini takip ettiğimizde her iki yazarın vurgu yaptıkları belli noktalarla karşılaşırız. Bu noktalar içerisinde ‘Büyük Ortadoğu Projesi’ söyleminin ayrı bir yeri vardır. Her iki yazarın da düşünsel haritalarında merkezi bir yere oturan Büyük Ortadoğu Projesi, özellikle belli bir dönemden sonraki yazılarının en vazgeçilmez unsurlarından birisi olmuştur. BOP şeklinde yazı diline aktardıkları bu olgu, sıklıkla kullandıkları ve ele aldıkları konuların neredeyse tamamını bir biçimde ilişkilendirmekten çekinmedikleri önemli bir çözümlenme aracına dönüşmüştür. Erol Manisalı'nın 2008 yılında kaleme aldığı “*Ergenekon Üzerinden Bir Ufuk Turu...Bütün Yollar BOP'a Çıkar*” adlı yazı, BOP ekseninde geldiği düşünsel ufku ortaya sermesi açısından önemlidir:

- ABD, İngiltere, İsrail, AKP, BOP...
- Abramowitz, Wolfowitz, Erdoğan, Gül, Babacan, Bush, Rice ve BOP...
- PKK, DTP, Talabani, Barzani, Kürdistan, BOP...
- Ergenekon, Erdoğan, Gül, Amerika, İsrail, İran, BOP...
- Faks, mektup, rüya, fal, Ergenekon, BOP.
- Gözaltı, baskı, karartma, servis, Amerika, BOP...
- Taraf, Zaman, Vakit, Nakit, Gülen, BOP .

- Gallipoli, senaryo, belge, Amerika, Ergenekon, BOP...
- RAND, Erdoğan, Gül, "ılımlı İslam", BOP...
- Afganistan, Irak, Lübnan, Suriye, İran, Türkiye, BOP...
- Kıbrıs, Talat, Hristofyas, ABD, AB, İsrail, BOP...
- özelleştirme, piyasa, yeşil sermaye, cemaat, tarikat, şeriat, BOP!..
- Arap, kral, şeyh, petrol, yeşil, BOP...
- AB, Federasyon, Kürdistan, Osmanlı, Sevr, BOP...
- Amerika, üs, çekiç güç, nükleer silah, BOP... Oyun basit, karıştıran kim?

*Bu bir bilmece değil, oynanan oyunun özeti böyle, iş bu kadar net ve basit...
Bu açık seçik oyunun anlaşılmasında için kafalar özellikle karıştırılıyor.
Kimin neyi, niçin yaptığı anlaşılmasın. Yollardaki engeller temizlensin.
Hedefler bellidir: Irak, İran ve Türkiye başta olmak üzere dünyanın en kritik bölgesindeki ülkelerin bölünerek arka bahçe haline getirilmeleri.⁵⁸*

İlhan Selçuk da Manisalı'ya benzer biçimde BOP'a oldukça önem vermiş ve yazılarında sıklıkla kullanmıştır. Selçuk, 2007'de kaleme aldığı "*Durduruldu; Ama, Püskürtülmesi Gerek...*" adlı yazıda BOP'un kendi düşünsel ufkundaki yerini şu satırlarla açığa vuracaktır: "*Medyadaki yazarları izleyen okura bir sağlam ölçüt: 1) Yazar 'emperyalizm' sözcüğünü kullanıyor mu?.. 2) ABD'nin 'BOP'undan söz açıyor mu?..Eğer yazar bunları es geçiyorsa, çekiverin kuyruğunu!..*"⁵⁹

Manisalı da Selçuk da ulusalcı muhayyile için hem bir beslenme kaynağı hem de düşünsel birer rol modelidir. Ulusalcı muhayyileyi inşa eden önemli figürler olarak, ulusalcılığın en temel kavramlarından biri olan BOP'a sıklıkla vurgu yapmaları bir tesadüf değildir. Önceki bölümde belirtildiği gibi, BOP'u bir söylem haline getiren ve

⁵⁸ Erol Manisalı, "Ergenekon Üzerinden Bir Ufuk Turu...Bütün yollar BOP'a Çıkar", **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 2008, s.11

⁵⁹ İlhan Selçuk, "Durduruldu; Ama, Püskürtülmesi Gerek...", **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 2007, s.2.

ulusalcı muhayyile için kullanışlı bir açıklama nesnesine dönüştüren, Erol Manisalı ve İlhan Selçuk gibi ulusalcılığın önde gelen aktörleridir.

Bu cümleden olmak üzere, Büyük Ortadoğu Projesi söyleminin her iki yazarın dünyasında da adeta bir çatı kavram olarak kendisine yer bulmuş olduğu görülecektir. Bu çatı kavramının altında ise belli başlı temalar karşımıza çıkar. Bu temalara ışık tutmak için öncelikle ulusalcılığın kalkış noktasına dönmemiz gerekmektedir.

Önceki bölümlerde izah edilmeye çalışıldığı üzere ulusalcılık 2000 sonrasında ete kemiğe bürünmüş olan yeni bir ideolojik yönelimdir. Bu ideolojik yönelimin kalkış noktasında ise ‘tepki’ bulunmaktadır. Bu tepkiyi iki ana hat şeklinde tasnife tabi tutmak mümkündür. Bu tasnif bize aynı zamanda ulusalcılığın basit bir tarifini de verecektir.

Ulusalcılık; Türkiye’nin 2000 sonrasında uluslararası konumlandırılışına ve söz konusu konumlandırılışın ürünü olduğu düşünülen dahili siyasal ve toplumsal görüngülere bir tepki, olarak ortaya çıkmıştır.

Buradan dikkatimizi Manisalı ve Selçuk’a yönelttiğimizde bu tepkisel zihin durumunun onlar için de birebir geçerli olduğu görülecektir. Gerek Manisalı’nın gerekse Selçuk’un kaleme aldıkları yazılarda nirengi noktası bu nokta olacaktır. Her iki yazar da Türkiye’nin 2000 sonrasında uluslararası konumlandırılışından memnun değildirlere. Bu konumlandırılışta Büyük Ortadoğu Projesi çok merkezi bir yerde görülmekte, gerek uluslararası arenada gerekse dahili anlamda karşı karşıya kalınan bütün sorunlar BOP çerçevesinde açıklanmaktadır. Yazarların Türkiye’nin uluslararası konumu ve Türkiye’nin bu çerçevede yürüttüğü dış politika çerçevesinde üzerinde en fazla durdukları temalar; genel anlamda Türkiye’nin dış politikası, Avrupa Birliği, Kıbrıs ve terör (PKK) sorunu olarak ortaya çıkacaktır.

Manisalı ve Selçuk BOP çerçevesinde Batı ile ortak hareket ettiğine inandıkları AK Parti’ye dönük olarak da ciddi bir karşıtlık içindedir. AK Parti’nin ve liderlik kadrolarının toplumun dokusuyla uyumlu olmadığını ve Türkiye’nin bekasına dönük hasmane tutum içinde olduklarını düşünmektedirler. Bu yönüyle AK Parti’yi dışarıdan ithal ve adeta Türkiye’nin başına dolanan nevezuhur bir olgu olarak gören yazarların AK Parti’ye duydukları tepki, belli önkabuller etrafında şekillenmektedir. Bu önkabulleri besleyen en önemli malzeme ise BOP söylemidir. Manisalı ve Selçuk’un BOP söylemi

etrafında AK Partiye yakıştırdıkları niteliklerin başında AK Parti'nin, ABD'nin 'ılımlı İslam projesi'nin ürünü olduğu iddiası gelmektedir. Yazarlar ayrıca AK Parti'yi gayri milli, karşı devrimci ve takiyyeci olarak nitelerler. AK Parti liderlik kadrosunu ise şaibeli bulurlar.

IV.I. Türkiye'nin Uluslararası Konumu

Gerek İlhan Selçuk'un, gerekse Erol Manisalı'nın düşünsel izleklerini incelediğimizde, her iki yazarda da 2000 sonrasında, özellikle dış politika alanında yaşanan bazı gelişmelere dönük ciddi bir kaygı halini teşhis ederiz. Bu kaygı hali yazarların gerek dış politikaya dair genel perspektiflerinde, gerekse dış politikaya ait, sıklıkla değindikleri belli temalarda müşahade edilebilir.

Bu çerçevede değerlendirilecek başlıkların İlhan Selçuk'un ve Erol Manisalı'nın düşünsel birikimleri içinde en başından itibaren kendilerine özgü formlar içinde var oldukları muhakkaktır. Ne var ki tüm bu başlıklar özellikle Büyük Ortadoğu Projesinin varlık sahasına çıkmasından sonra mahiyet değişikliğine uğramışlar ve BOP eksenli olarak analiz edilir olmuşlardır. Büyük Ortadoğu Projesi söyleminin ulusalcı muhayyile içinde özgün bir yere kavuşmasında bu analizlerin önemli bir yeri olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

IV.I.I. Dış Politika Algısı

Bu bölümde İlhan Selçuk ve Erol Manisalı'nın 2000 sonrasında Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri nasıl ele aldıkları masaya yatırılacaktır. Yazarların, genel anlamda Türk dış politikasını nasıl değerlendirdikleri ele alındıktan sonra, belli temalar etrafında bu genel bakış somutlaştırılmaya çalışılacaktır. Ele alınacak temalar Avrupa Birliği, Kıbrıs ve terör şeklindedir.

Gerek İlhan Selçuk'un, gerekse Erol Manisalı'nın entelektüel serencamlarına baktığımızda dış politikaya dönük analizlerin önemli bir yekun tuttuğu görülecektir. Özellikle 2000 sonrasında AK Parti'nin iktidara gelişi ile birlikte bu analizlerin hem hacim hem de içerik olarak farklılaştığı görülecektir. Bu dönemden sonra her iki yazar da gündemlerine Büyük Ortadoğu Projesini alacaklar ve dış politika çözümlerini bu

başlık etrafında şekillendirirken ve AK Parti'nin yürüttüğü dış politikaya dönük keskin bir karşıtlık sergileyeceklerdir.

İlhan Selçuk 8 Aralık 2006'da yani Büyük Ortadoğu Projesinin sonuçlarını değerlendirmek için henüz çok erken bir dönemde kaleme aldığı “*Bu ne biçim tarihin sonu?..*”adlı yazıda BOP'a ilişkin olgusal mı yoksa temenni mi olduğu tam olarak anlaşılamayan bir analiz yapar ve şu satırları yazar:

Dünya düzensizliği ya da cehennemi var...Ortadoğu'da Amerikan projesi çöktü!..Bush yönetimi Irak'ta çuvalladı ki ne çuvalladı!.. Filistin, İran, Suriye, Lübnan vb. coğrafyalarda alabildiğine tedirgin..Amerika'ya düşmanlık dorukta!..Bölgedeki Amerikan projesine göre Türkiye ne olacaktı?...AKP iktidarıyla “İlmli İslam Devleti” olacak, Anadolu'dan Kuzey Irak'a Amerikan askerine geçiş verecek, “Soğuk Savaş”ta Sovyetler'e karşı bir “ileri karakol” sayıldığı üzere bugün de Ortadoğu'da İslama karşı bir “ileri karakol” işlevi görecekti...Sonuç tam bir fiyasko!⁶⁰

Bu ve benzeri değerlendirmelerden kalkarak AK Parti'nin dış politikasını hedefe koyan pek çok ulusalcı kalem gibi Selçuk da AK Parti hükümetinin izlediği dış politikayı sorunsallaştırmıştır. 2006 yılında kaleme aldığı “Türkiye’de İslamcılık Amerika’ya Yarar mı?” adlı yazıda şöyle yazar Selçuk:

Dış politika çok alengirli bir alandır; uzmanlık ister; bilgi ister; deneyim ister; tarihsel kültür ister; akıl ve zekâ ister...Yine de her zaman yanılıya kapı açıktır...(…) Okunan mavallara bakılırsa Başkan Bush tayfası ‘İlmli İslam’a yakın, ‘Radikal İslam’a karşıtmış... Haydi canım sen de!..Suudi Arabistan ya da Kuveyt ilimli, İran radikal mi oluyor?.. ABD'nin ‘Büyük Ortadoğu Projesi’ yani BOP’unun önü ardi petrol çıkarları üzerine kerrat cetveli hesabıdır; ama, şimdilik alınan sonuçların tümü fasarya!⁶¹

Selçuk, buradan sözü Türkiye’deki “laik-dinci” çatışmasına getirir. Selçuk,

⁶⁰ İlhan Selçuk, “Bu Ne Biçim Tarihin Sonu”, **Cumhuriyet**, 8 Aralık 2006, s.2.

⁶¹ İlhan Selçuk, “İlhan Selçuk, “Türkiye’de İslamcılık Amerika’ya Yarar mı?..”, **Cumhuriyet**, 22 Nisan 2006, s. 2.

Amerika'nın projesinin Türkiye'de laik çevreler tarafından onaylanmadığını zikrettikten sonra, ulusalcı muhayyile için çok anlamlı bir ayrımı okurlarının dikkatine sunar. Ona göre Türkiye'de devlet başka birşey, hükmet başka birşeydir. AK Parti hükümet olabilmıştır ancak devlet olamamıştır. Devlet laik ve ulusalcı bir karakterde iken hükümette olan AK Parti 'dinci ve gayrimillî' karakterdedir. Bu nedenle Türkiye'de 'devlet' ile 'dinciler' kavga halindedir.

Selçuk'un yaptığı bu ayrım, AK Parti hükümetinin iktidara geldiği ilk yıllardan itibaren karşı karşıya kaldığı ve 'hükümet olmak başka, iktidar olmak başka!' şeklinde sloganlaşan bakış açısının da kaynağında yer almaktadır. AK Parti'ye dönük bazen bir nasihat bazen de bir tehdit şeklinde ifade edilen bu bakış açısı, ulusalcı muhayyile içinde kendisine çok ciddi taraftar bulmuş bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı devleti toplum içinde yeşeren bütün unsurlardan farklı bir zemine koymakta, hatta "Kürtler ile devlet (ve ordu), İslamcılar ile devlet (ve ordu), sosyalistler ile devlet (ve ordu) karşı karşıya gelmiştir"⁶² türünden çözümlenmelerle bu ayrımı rasyonelize etmek istemektedir. Bu noktadan hareket eden ulusalcı kitleler, hükümete yönelik muhalefetlerinde 'devlet'i kendi yanlarında görmüşler, arizi bir durum olarak gördükleri hükümete karşı 'devlet'in bütün imkanlarını seferber etmesini istemişlerdir. Cumhuriyet mitinglerinde açılan 'ordu göreve' pankartları bu bakış açısının bir yansımasıdır. TSK'yı 'devlet'in en önemli bileşeni olarak gören bu bakış açısı bazı kesimlerde askerın ABD ve AB tarafından 'yıkılamayan tek kale'⁶³ olduğu düşüncesine kadar ilerlemiştir. Bu anlamda askere biçilen rol yalnızca ülke topraklarının dış düşmanlara karşı savunulması değil, aynı zamanda 'rejim bekçiliği' olarak da belirmektedir. 'Laik Cumhuriyet'in teminatı olarak görülen ordunun iç politika konularına da, dış politika konularına da vakıf olması ve karar verici pozisyonda olması beklenir olmuş, 'dinci'lerle mücadelede devleti askerın temsil ettiğine inanılmıştır. 2002 sonrasında AK Parti'nin giriştiği demokratikleşme süreci ve bu çerçevede ordunun siyasetteki ağırlığının azaltılmaya çalışılması tam da bu nedenlerden dolayı, ulusalcı çevrelerin tepkisini çekmiştir. ABD'nin AK Parti hükümeti ile kurduğu yakın temas ve süregiden iyi ilişkiler, varlığına inanılan bu 'Devlet-Hükümet'

⁶² Faik Bulut, **Ordu ve Din**, 2. Basım, İstanbul: Doruk Yayıncılık, 1997, s.xiii.

⁶³ Erol Manisalı, **Attila İlhan'la 1000 Saat**, 3. Basım, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2005, s.47.

kavgası içerisinde değerlendirilmiş, ABD'nin 'ılımlı İslam Projesini' hayata geçirmek için AK Parti ile iyi ilişkiler geliştirdiği düşüncesi ulusalcı kesime egemen olmuştur. Ulusalcı kesimin giderek Amerikan karşıtı bir zihniyeti benimsemesine sebep olan bu düşünce, başlangıçta ABD'nin 'Atatürk Devriminin laik Türkiye'si'ne saygı duyacağına, yaşanan politik sürecin bir sapma olduğuna inanan ümitvar bir ruh hali şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu ruh hali içerisinde Selçuk yukarıda alıntılıdığımız yazının devamında şunları yazar:

Ya Türkiye ne âlemde?..İlmlı İslam Devleti Modeli'ni yemeyen 'Devlet' ile ABD'ye dayanıp ülkeyi dinci rejime bağlamak isteyen 'Hükümet' neredeyse birbirine düşman!.. Dincilerle laikler kıyasıya çatışıyorlar⁶⁴ ...Halk şimdilik şaşkın.. Ama 'Hükümet' Irak'ta Amerika'nın istediğini yerine getiremediği gibi İran konusunda da getiremeyecek; çünkü bu işin altına yatarsa bir daha kalkamaz. Peki, bu işin çıkışı ne?. Amerika Türkiye'de iki kırmızı çizgiye saygı gösterecek: Bir: Laik Cumhuriyet!..İki: Bölünmezlik!.. PKK'yi elinde koz gibi tutan ve İlmlı İslam rejimini (o her neyse?) destekleyen bir Amerika'ya Ortadoğu'da Türkiye'den hayır yoktur... Amerika önce Atatürk devriminin laik Türkiye'si'ne güvence vermeli!.. Üstelik bu Türkiye, Ortadoğu'daki şeriatçı rejimlerin zaten karşısında olmak zorunda değil mi?⁶⁵

Selçuk, zaman içerisinde bu düşüncesinden vazgeçecek ve Amerika'nın Türkiye'de AK Parti ile işbirliği yapmasının arızı bu durum değil, bilinçli bir politika olduğu kanaatine varacaktır. Bu noktada Hükümet'i de fütursuzca hareket etmekle suçlayacaktır. Ona göre Hükümetin fütursuzluğunu gösteren pek çok delil vardır ve bu fütursuzluğun arkasında da ABD'nin Hükümete verdiği inandığı sınırsız destek vardır. Buna halkın seçimlerde verdiği yüksek destek de eklendiğinde, ortaya 'gözü kara' bir yönetim anlayışı çıkmaktadır. Bu anlayış, ulusalcı kesimlerin eleştirilerinde çeşitli biçimlerde gündeme getirilecektir. Başta dış politika konuları olmak üzere pek çok konuda, bilinçli olarak 'ileri gidildiği'ni savlayan bu üstenci yaklaşımın kaynağındaki bakış açısı, Selçuk'un satırlarında şöyle yer bulacaktır.

⁶⁴ İlhan Selçuk, "Türkiye'de İslamcılık Amerika'ya Yarar mı?..", **Cumhuriyet**, 22 Nisan 2006, s. 2.

⁶⁵ A.g.m., s.2.

Gözü kara bunların...Ne dış politikada muhalefetle temasları var... Ne iç politikada...Muhalefet de sanki düşman...Seçimlerde yüzde 47 oy alıp referandumda ağır bastılar diye istediklerini istedikleri gibi yapabilmek cüreti benliklerinde doğallaştı...Türkiye Cumhuriyeti'nin tek patronu oldular... İktidarın gözü kara...Ortadoğu allak bullak...Amerika'nın bunlara, bunların Amerika'ya gereksinmesi her şeyden daha ağır basıyor...Amerika Irak'ı işgal etti...Sınır komşusu Türkiye'yi de işgal etmiş gibi.. ABD bu işgale ses çıkarmayan, çanak tutan, sırtını Amerika'ya dayamazsa ayakta duramayacağını çok iyi bilen bu iktidardan daha iyisini mi bulacak?..Türkiye, Amerika'nın Ortadoğu projesine göre BOP'laşıyor.⁶⁶

Erol Manisalı da Selçuk gibi Türkiye'nin izlediği dış politikayı ana hatlarıyla sorunlu bulan ve eleştiren pek çok yazı kaleme almıştır. 2005 yılından önce BOP'a nispeten az değinen Manisalı'nın, 2005'ten sonra bu konudaki eleştirilerinde BOP kelimesinin sıklıkla geçtiği görülecektir. Manisalı 2005 yılında kaleme aldığı *Birileri Bizi Fena Halde İşletiyor* yazısında “geniş ortadoğu projesi”nde Türkiye'nin örnek ülke olarak gösterilmesinin sebeplerini irdelenecek ve ABD ile AB'nin Türkiye'deki yönetimden pek çok konuda memnun oldukları için, Türkiye'yi ‘model’ ülke olarak belirlediklerini iddia edecektir. Manisalı'ya göre ABD ve AB'nin Türkiye'deki yönetimden memnun olmamaları mümkün değildir. Zira yönetim bir çok konuda ABD'nin ve AB'nin isteklerini yerine getirmiştir ve yerine getirmeye de devam etmektedir. Türkiye'nin ABD ve AB çıkarları doğrultusunda hareket ettiği alanları ve ABD ile AB'nin bu durumu karşılıklı biçimi hakkında, Manisalı şöyle yazar:

ABD veya Avrupa Birliği Ankara'daki yönetimden neden hoşnut olmasın ki? Her şey ABD'nin ve AB'nin istediği yolda ilerliyor. Sıralayalım ve görelim: AB, 17 Aralık 2004'te Ankara'ya bütün istediği koşulları dayatarak kabul ettirmiş. Türkiye'nin bekleme odasında oyalanarak işgal edilmesi, kandırılması için tüm koşullar kabul edilmiş. Türkiye'nin içeri alınmadan özel statüye doğru götürüleceği en baştan belirlenmiş. AB hiçbir yükümlülük altına girmiyor. Türkiye'yi, bir piton yılanının yavaş yavaş sıkarak pes

⁶⁶ İlhan Selçuk, “Ana Muhalefetin Gözü Ne Renk?..”, *Cumhuriyet*, 30 Kasım 2007, s.2.

ettirmesinin koşulları "müzakere süreci" adı altında sıralanmış. AB'nin Ankara'dan hoşnut olmaması için hiçbir neden yok. ABD ve AB birlikte Kıbrıs'ı istemişler. 1 Mayıs 2004'te Rumlar adanın bütününi temsilen AB'ye girmişler. Ankara, uluslararası antlaşmalardan doğan garantörlük hakkını kullanmamış. Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti olarak alınmasının, 1959-60 antlaşmalarına aykırı olduğunu belirterek engelleme yapmamış. Avrupalılar da Amerikalılar da göbek atmışlar. 15 Aralık ve 17 Aralık belgelerine Ermeni tasarıları, Fener Patrikhanesi, Ege Denizi, Güneydoğu Anadolu "sorunları ve talepleri" açık olarak konmuş. Ankara'dan bütün bunlara da "hayır, olmaz" diye bir tepki gelmemiş. ABD ve AB yine memnun. Kuzey Irak'ta Türkiye ve Türkler tasfiye edilirken Ankara'dan yine çıt çıkmamış. ABD ve İngiltere, istediklerini söke söke alırken Ankara sessiz kalmış. Memnun olmamaları için bir neden var mı? Üstelik Türkiye, "genişletilmiş Ortadoğu projesinde" örnek ülke ilan edilmedi mi? Amerika da, Avrupa da Türkiye'yi örnek ülke olarak seçmekte yerden göğe haklılar.⁶⁷

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Manisalı da tıpkı Selçuk gibi AK Parti'nin dış politikasını tamamen Batı'ya endekli olarak görmektedir. Ona göre Türkiye, AK Parti Hükümeti ile kendine özgü ve kendi çıkarlarını önceleyen bir dış politika anlayışını tamamen kaybetmiştir. Şöyle yazar Manisalı:

Devletlerin dış politikaları vardır. Uzun vadeli stratejiler belirlenir ve bu doğrultuda hareket edilir. Uluslararası ilişkilerde ulusal çıkarların iktisadi, siyasi, askeri ve kültürel boyutlarıyla nasıl elde edileceği; belirlenen stratejiler doğrultusunda politikaların nasıl bütünleştirileceği ana hatları itibarıyla ortaya konur. Stratejileri politikalar, planlar ve programlar izler. Bunlar zamana göre yayılarak aralarında örtüşürülürler(...) Dış politikamız bugün, "AKP yönetiminin kendi özel tercihleri doğrultusunda", fiilen yürütülmeye başlandı.⁶⁸

⁶⁷ Erol Manisalı, "Birileri Bizi Fena Halde İşletiyor", **Cumhuriyet**, 21 Mart 2005, s.2.

⁶⁸ Erol Manisalı, "Türkiye'nin Dış Politikası Neden Yok?", **Cumhuriyet**, 5 Kasım 2007, s.11.

Bu anlayışa göre; AK Parti dış politikayı kendi istediği mecraya doğru sürüklemektedir. Bu mecra Türkiye'nin çıkarları değil, AK Parti'nin kendi gündemini gerçekleştirebilmek için Batı ile yaptığı anlaşmaların bir ürünüdür. BOP çerçevesinin AK Parti'ye dayatıldığını düşünen Manisalı, bu tarihten itibaren dış politikayı giderek daha fazla BOP ile ilişkilendirme eğilimi içine girecek ve dış politikayı sorunlu hale getiren en önemli meselenin BOP çerçevesinde altına girilen taahhütler olduğunu dile getirecektir. Bu taahhütlerin etkilerini sıralayarak dış politikayı eleştirerek, “AKP üst yönetiminin ABD ile olan sıra dışı bağımlılıklar, Washington’u dış politikamızda fazlasıyla öne çıkarmıştır. Hükümetin BOP içindeki taahhütleri dış politikamızı ipotek altına sokmuştur⁶⁹ diyecektir.

Manisalı, 2007 yılında yazdığı “Yeni Dönemde AKP'nin Dış Politikası” adlı yazıda da eleştirel tavrını sürdürecektir ve şöyle yazacaktır:

AKP, Avrasya ve Ortadoğu ile ilişkilerinde ABD'nin hoşlanmadığı girişimlerden kaçınacaktır.(...) AKP, Washington'un ve Brüksel'in arkasında durmaları karşılığında ödeyeceği bedel, “en fazla dış politikada görülecek”. Son beş yılda görüldüğü gibi, Kıbrıs'ta AB ve ABD talepleri önümüzdeki dönemde de kademe kademe yerine getirilmek istenecek. ABD, AB ve İsrail'in Kürdistan (ve BOP) konularındaki talepleri, “kamuoyuna yedire yedire” yerine getirilmeye çalışılacaktır.⁷⁰

Yukarıdaki satırlar aslında Manisalı'nın AK Parti'nin dış politikasına BOP ekseninde yönelttiği eleştirilerin dozunun giderek arttığı yazılardan biridir. Manisalı bu aşamadan sonra dış politikaya dair yazdığı bütün yazılarda bu eleştirel tonu kullanacak ve eleştirel tonunun her geçen gün daha da arttığı görülecektir. Manisalı'nın dış politikaya dönük eleştirilerini dillendirirdiği bir başka yazı “AKP İktidarında Dış İlişkiler” adlı yazıdır. Şöyle yazar:

AKP iktidarının dış politikası nedir? İktidara geldiğinden beri AKP hükümeti Washington'a ve Brüksel'e ne kadar bağımlı? Bağımlı yerine “angaje”

⁶⁹ A.g.m.

⁷⁰ Erol Manisalı, “Yeni Dönemde AKP'nin Dış Politikası”, **Cumhuriyet**, 6 Ağustos 2007, s.2.

sözcüğü belki daha anlamlıdır. Bağımlılık “nesnel ağırlıklı” bir tanımlamadır. Oysa “angaje olmak” konuşma dilinde, daha çok “öznel” bir yüklem getirir. Bu bağımlılığın (angajmanın) düzeyini ancak dolaylı olarak görebiliyoruz. Öte yandan AKP hükümeti, Türkiye Cumhuriyeti’nin geleneksel dış politika uygulanmasının çok dışına çıkmıştır. Dışişleri yerine “kimi özel danışmanlar ve işadamları” öne çıkıyorlar. Çok kere devletin yasal prosedürünün dışında bir uygulama yapılıyor. Devlet kurumları arasındaki eşgüdümü göz önüne almayan politikalara sıkça rastlıyoruz. TBMM’nin dış ilişkiler konusunda aldığı kararları göz önünde tutmayan uygulamalarla karşılaşıyoruz. Türkiye’nin uluslararası anlaşmalardan doğan haklarının göz ardı edildiği uygulamalara sıkça rastlıyoruz. ABD ve AB devlet adamlarının “şahsi ricalarının bile” dış politikamızı ve uygulamalarımızı etkilediğini görüyoruz. ABD ve AB’nin aldıkları ve ulusal çıkarlarımızla taban tabana zıt bazı kararlara karşı AKP hükümetinin tepki vermeyen bir politika izlediğine şahit oluyoruz.”⁷¹

Bu satırlardan anlaşıldığı gibi Manisalı belli bir noktadan sonra AK Parti’nin dış politikasını, yalnızca ‘yanlış’ olarak değil, aynı zamanda ‘iharet’ olarak da okuyacaktır. Manisalı’ya göre; bu ihanetin başlıca sebebi ‘Türkiye’nin geleneksel dış politikasının’ dışına çıkılmasıdır. Manisalı AK Parti’nin kendi zaviyesinden açılım olarak gördüğü dış politika uygulamalarını tam da bu nedenden dolayı ihanet olarak okumaktadır. Bu bakış açısının zaman içinde ulusalcı kesim tarafından içselleştirildiği görülecektir. AK Parti hükümetinin dış politikada attığı bütün yeni adımlar, bizatihi eski politika ile uyumlu olmadığı için en baştan kategorik olarak reddedilecektir. Zira Manisalı’nın ortaya koyduğu şekliyle, AK Parti’nin uyguladığı dış politikada atılan her adım BOP çerçevesindedir. BOP Amerika’nın çıkarları doğrultusunda oluşturulmuş bir proje olduğu için, Türkiye’nin attığı her adım Amerikan çıkarları doğrultusunda olacaktır. Bu nedenle Türkiye’nin dış politikada attığı adımları olay bazlı değerlendirmeye gerek yoktur. Her adıma en başından itibaren karşı çıkmak mümkündür.

⁷¹ Erol Manisalı, “AKP İktidarında Dış İlişkiler”, **Cumhuriyet**, 12 Mart 2007, s. 11.

Yukarıda zikrettiğimiz gibi Manisalı'nın bakış açısından Türkiye'nin izlediği dış politikanın başlıca sorunu gayrimillî oluşudur. Manisalı bu politikaları aynı zamanda akılcılıktan ve çağdaşlıktan da uzak olarak niteler ve “Kediye Ciğer Teslim Edenler” adlı yazısında şöyle eleştirir:

Ulusal çıkarlarını koruyan bir ülke ne yapar? Mademki “ABD ve Barzani Kuzey Irak'tan saldırıları engelleyemiyor, hatta destekliyorlar, kusura bakmayın deyip girersiniz, bir güvenlik bölgesi oluşturursunuz. Çağdaş, akılcı, dayatmalara boyun eğmeyen normal bir yönetimin yapacağı iş budur. AKP'den önce bunlar, büyük ölçüde yapılabiliyordu. AKP'den sonra Ankara Irak'ta, Kıbrıs'ta ve Kafkasya'da ABD'nin “taleplerini yerine getirmeye başladı.”⁷²

Manisalı, kendi bakış açısından uygulanan dış politikanın gayrimillî bu şekilde ortaya serdikten sonra BOP çerçevesi içinde değerlendirmelerine devam etmiştir. Özellikle 2007 Temmuz'unda yapılan genel seçimler ve akabinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra kaleme aldığı yazılarda BOP vurgusunun giderek arttığı ve belli bir dönemden sonra bütün çözümlerinde adeta bir maymuncuk gibi kullanıldığı görülecektir. 2008'de kaleme aldığı “AKP-Erbil-Bağdat Hattı” adlı yazıda dış politikanın BOP çerçevesinde geldiği nokta şöyle analiz edilmektedir:

Türkiye ve Irak'ta, “ABD'nin desteği ile” işbaşına gelen yönetimler BOP'un bir parçası olmuşlar. En çelişkili ülke Türkiye. Görünürde, biçimsel bir demokrasi var. Açık bir rejim, her şey yazılıyor, çiziliyor, söyleniyor. Ama uygulamalar Türk halkının değil, bölgeyi sömüren Batı emperyalizminin işine yarıyor. Dinci ve sermayeci oligarşi işbaşında ve onların denetiminde. Sistem, “dinci ve büyük sermaye oligarşisi tarafından” kilitlenmiş durumda.”⁷³

Ele alınan yazılardan anlaşılacağı üzere Erol Manisalı ve İlhan Selçuk, AK Parti'nin dış politikasının bütünüyle ABD ve AB'nin güdümünde, Büyük Ortadoğu

⁷² Erol Manisalı, “Kediye Ciğer Teslim Edenler”, **Cumhuriyet**, 10 Ekim 2008, s.11.

⁷³ Erol Manisalı, “AKP- Erbil- Bağdat Hattı...”, **Cumhuriyet**, 10 Mart 2008, s.11.

Projesi çerçevesinde yürütüldüğünü düşünmekte ve kesinlikle tasvip etmemektedir. Çizilen perspektif ve dış politikaya ilişkin gerçekleştirilen bu sorunlaştırmaların ulusalcı muhayyileye etkisi, AK Parti hükümetinin ABD'nin 'ılımlı islam projesi' çerçevesinde kurulan bir hükümet olduğu ve bölgede ABD ad ve hesabına bir dış politika uyguladığı algısının yerleşmesi olmuştur. Ulusalıcı kitleleri harekete geçiren 'Tam bağımsız Türkiye' sloganının ardında yatan zihinsel arkaplan, bu temel öncüle dayanmaktadır.

IV.I.II. Avrupa Birliğine Yaklaşım

Türkiye'nin Avrupa ile kurduğu ilişkiler, Türk dış politikasının en önemli başlıklarından biri olagelmıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden itibaren yoğunlaşan ilişkiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra da devam etmiştir. Başlangıcından itibaren inişli çıkışlı bir seyir izleyen bu ilişkilerde 1963 yılı bir milat olarak kabul edilebilir. Zira Türkiye bu tarihten itibaren Avrupa ile yalnızca karşılıklı ilişki içinde olmak değil aynı zamanda Avrupa ailesinin bir parçası olmak isteğini ortaya koymuş ve o dönemki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla ortaklık anlaşması imzalamıştır. Süreç 1987 yılında tam üyelik başvurusunun yapılması ile ivme kazanmış olsa da bugüne dek tam üyelik konusu gerçekleşmemiştir.

Avrupa Birliği üyeliğini isteyen fakat bir biçimde bu arzusu yerine gelmeyen bir ülke olarak Avrupa Birliği ile ilişkilerimiz de kaçınılmaz olarak inişli çıkışlı bir seyir takip etmiştir. Bu inişli çıkışlı seyir iç politikanın da önemli bir malzemesi haline dönüşmüş, Avrupa Birliği politikası ile ilgili geniş bir tartışma zemini oluşmuştur.

İç politikada tüketilen önemli bir başlık olan Avrupa Birliği konusunun BOP eksenli tartışmalarda da kaçınılmaz biçimde yeri olmuştur. Bu bağlamda gerek İlhan Selçuk gerekse Erol Manisalı'nın dış politika ekseninde öne çıkardıkları belli başlı temalardan biri de bu olmuştur.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine ve bu süreçte yaşanan politik gelişmelere Erol Manisalı da, İlhan Selçuk da şiddetle karşıdır. Yazarlar bir yandan AB üyeliğinin Türkiye'nin çıkarları ile uyumlayacağını düşünürlerken diğer yandan AB'nin Türkiye'yi oyaladığını düşünmektedirler. AB'nin samimiyetini ciddi şekilde sorgulayan

bu bakış açısı⁷⁴, AK Parti hükümetine yönelik de şüpheli bir yaklaşım içindedir. AB'nin çıkarlarını Türkiye'nin çıkarlarından önde tuttuğunu iddia ettikleri AK Parti'nin, ABD ve AB'nin gündemi ile hareket ettiğini düşünmektedirler. Manisalı AB sürecini bu yönüyle bir ihanet olarak görür. Ona göre AB süreci Türkiye'nin ABD'nin BOP planı çerçevesinde parçalanmasını esas almaktadır ve bu yönüyle Sevr'in bir devamından başka birşey değildir. “ABD ve AB'nin Kürdistan Projesi” adlı yazısında hükümet, medya ve siyasi partilerin görmezden geldiği bu gerçeği halkın %86'sının gördüğünü iddia eder ve şöyle yazar:

*Amerika ve ABD'nin Kürdistan projeleri Arap ülkeleri, İran ve Türkiye'nin haritalarını ve kimliklerini değiştirmeye yöneliktir.(...) Herkes her şeyi biliyor ve görüyor; ABD'nin ve AB'nin Türkiye'yi Lozan'dan Sevr'e doğru sürüklediğini görmezlikten geliyor.*⁷⁵

Manisalı, Sevr süreci olarak nitelediği Avrupa Birliği sürecini ilerleyen yıllarda bütünüyle BOP ekseninde değerlendirecektir. Bu değerlendirmeler içinde hükümetin rolünü ihanet olarak belirleyen Manisalı, Türkiye'nin elindeki bütün stratejik imkanların AK Parti eliyle Batı'ya devredildiğini, bu süreçte tarafların BOP ile kararlaştırılan rollerini oynadıklarını iddia etmektedir. Manisalı, “Türkiye'nin AB süreci BOP Süreci Oldu...” yazısında şunları yazmaktadır.

Washington'ın (ve AB), Türkiye'nin AB sürecini artık “BOP süreci” haline dönüştürdüklerini görüyoruz. Türkiye'deki işbirlikçi dinciler ve bölücüler de kuşkusuz “AB sürecini bir cankurtaran simidi olarak görüyorlar”. İşbirlikçi şeriatçılar “AB süreci sayesinde” Atatürk Türkiyesini İslam devletine dönüştürmek isterler. Türkiye'deki bölücüler de AB sürecini (ve BOP'u) amaçlarının bir parçası haline getirdiler. AB süreci olmazsa Türkiye'nin parçalanamayacağını çok iyi biliyorlar. İçerdeki ve dışarıdaki Sevr sevdalıları kaderlerini, Türkiye'nin AB süreci ile boyunduruk altına

⁷⁴ Avrupa Birliğinin Türkiye'ye çifte standart uyguladığını düşünen isimlerden biri de Kamran İnan'dır. Bu konudaki tanıklığı için bkz. Kamran İnan, **Hayır Diyebilen Türkiye**, 3. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 1996, s. 67-68.

⁷⁵ Erol Manisalı, “ABD ve AB'nin Kürdistan Projesi”, **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 2006, s.11.

*alınmasına bağlamışlardır.*⁷⁶

Bu satırlar ulusalcı toplum kesimlerinin Avrupa Birliği'ne yaklaşımlarının özeti gibidir. Uzun yıllar boyunca yürütülen 'muasır medeniyet seviyesine ulaşma' ülküsünün esasında doğal sahipleri olan kesimlerin, yıllarca bir muasırlaşma projesi olarak gördükleri Avrupa Birliği projesini AK Parti iktidarı nedeniyle terk etmeleri dikkate değer bir gelişmedir. Manisalı'nın bu konuda AK Parti hükümetinden önce de itirazları olduğu iddia edilebilir. Ne var ki Manisalı'nın bu konudaki itirazları Avrupa Birliği'ni muasır medeniyet dairesinde kabul etmemesinden değil, Avrupa'nın Türkiye'ye karşı ikiyüzlü bulunduğu yaklaşımından kaynaklanmaktadır. "AB'nin Türkiye'yi, "Avrupa'ya ait olmayan, Avrupa kimliği (aidiyeti) taşımayan bir ülke olarak algıladığı ve (algılayacağı) kesin"⁷⁷ diyen Manisalı'nın, bu konudaki uyarıları Türkiye'nin Avrupa birliğine üyeliğine ilkesel olarak karşı çıkış anlamında değil, bu işin yapılış biçimi daha doğrusu 'yapılamayışı' ile ilgili olmuştur.⁷⁸

AB ile ilişkiler konusu İlhan Selçuk için de çok hayati bir konudur. Bu anlamda sadece ABD ile kurulan ilişkiyi değil, AB ile kurulan ilişkiyi de sorunlu bulur. Ona göre Türkiye'nin AB üyeliği hedefi gerçek bir hedef değil, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında Türkiye'ye uyguladığı bir oyalama taktiğinden ibarettir. Selçuk 8 Aralık 2006'da kaleme aldığı "Bu ne biçim tarihin sonu?.." yazısında şöyle yazar:

*AB kapsamında AKP'nin "İlmli İslam Devleti Projesi" ne anlam taşıyor?..10 ya da 15 yıllık sonu belirsiz bir süreçte Türkiye'yi denetim altında tutabilmek için AB'ye gerek var....*⁷⁹

AB ile ilişkilere Büyük Ortadoğu Projesini gölgesinin düştüğünü düşünen Selçuk, "Osmanlı'dan bu yana iç içe, sarmaş dolaş, al take ver külahız" dediği Avrupa ile

⁷⁶ Erol Manisalı, "Türkiye'nin AB Süreci BOP Süreci Oldu..." **Cumhuriyet**, 4 Ocak 2008, s.11.

⁷⁷ Erol Manisalı, **Bıçak Sırtı**, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 2008, s.71.

⁷⁸ Manisalı'nın Avrupa Birliği süreci ile karşı karşıya kalındığını düşündüğü tehditleri anlattığı yazılar için bkz. Erol Manisalı, "TL yerine Avro, Memet Yerine Hans...", **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 2007., Erol Manisalı, "Gereksiz Yere Çatıştırılan Gençler", **Cumhuriyet**, 11 Şubat 2008.

⁷⁹ İlhan Selçuk, "Bu Ne Biçim Tarihin Sonu?..", **Cumhuriyet**, 8 Aralık 2006, s.2.

ilişkilerin bütünüyle sorunlu olmasını istememektedir. Bu çelişkili zihin durumunu, yukarıdaki satırların ardından, AB'nin artık bir tevatüre dönüştüğünden yakınan aşağıdaki satırları okuduğumuzda daha iyi anlayabiliriz:

Avrupa'nın patronları Türkiye'yi şimdilik ellerinin altında tutmakla birlikte içlerine almak niyetinde değiller...Ama herkesin çok iyi bildiği bu durumu "müzakere" sürecini on yıl uzatarak sürdürebilirlerdi... Yine de sürdürebilirler...Müzakere "görüşme" demektir...Görüşmenin ne sakıncası olabilir?...AKP iktidarının üstünde ABD'nin "İlımlı İslam Devleti Modeli" tasarımı gün geçtikçe koyulaşıyor...AB ise büsbütün tevatürleşti...⁸⁰

İlhan Selçuk'un bu çelişkili görünen zihin durumu Erol Manisalı'nın yukarıda bahsettiğimiz çelişkisi ile benzer özellikler göstermektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri ulaşılmak istenen bir hedef olarak görülen Batı'nın günümüzdeki en önemli temsilcilerinden biri olan Avrupa Birliği'nin, Cumhuriyet'in temel değerlerine karşı olduğuna inandıkları bir iktidarla işbirliğine gitmesini, hayal kırıklığı ile karşılamışlardır. Bunun ardından gerek emperyalizm gerekse BOP üzerinden yaptıkları çözümlerle Batı'nın kalkış noktasını dikkatlere sunmayı görev bilmişler ve analizlerini bu noktaya yoğunlaştırmışlardır.

Bu bağlamda Manisalı gibi Selçuk da Avrupa Birliği'nin ve ABD'nin kendi çıkarları ile hareket ettiklerine inanmakta, bu çerçevede onlarla işbirliği yaptığna inandıkları hükümeti suçlamaktadır. AK Parti'nin kendi gündemini Türkiye'ye dayatabilmek için AB ve ABD ile işbirliği yaptığna inanan Selçuk, buna itiraz etmenin Türkiye'nin çıkarlarının gereği ve tarihsel bir sorumluluk olduğunu düşünmektedir. Selçuk, "Başkanlık Sistemi Girişiminin Anlamı" adlı yazısında AB süreci ile karşı karşıya kalındığını düşündüğü tehlikeyi şöyle tasvir eder:

Avrupa'da kimi çevreler sanki bir tarihsel hesaplaşmanın vakti gelmiş gibi Türkiye'nin önüne asla kabul edilemez siyasal koşullar çıkarıyorlar; acaba 'vakit bu vakit midir' diyorlar?.. Akli başında bir Türk, AB'nin verdiği müzakere kararının koşullarını değerlendirdiği zaman ister istemez çeşitli

⁸⁰ İlhan Selçuk, "Ulusal Bilinçten Yoksunluğumuz...", *Cumhuriyet*, 21 Aralık 2006, s.2.

soru işaretlerinin yanıtlarını aramaya başlıyor. AB ile BOP arasında geçecek uzun yıllar, ABD'ye dayanan AKP için ılımlı İslam Devleti modelini hayata geçirmek yolunda paha biçilmez bir fırsat yaratıyor. İktidarın karşısında oluşan muhalefet boşluğu Türkiye'yi tehlikenin eşiğine sürmektedir.⁸¹

Yukarıdaki satırlarla AB projesini bütünüyle itibarsızlaştırıcı bir yaklaşım sergileyen Selçuk, bu noktada Manisalı'dan farklı düşünmemektedir. Avrupa Birliği Projesinin Türkiye'nin parçalanması sürecini başlattığına ve AK Parti'nin bu hedef doğrultusunda BOP çerçevesinde rol üstlendiğine inanmaktadır. Bu anlamda tarihsel bir kırılma noktasında olduğumuza inanan Selçuk, içeride ve dışarıda bir takım aktörlerin Türkiye'yi parçalamak için işbirliği yaptığına inanmaktadır. Bu noktada Manisalı gibi Selçuk da TSK'yı çok önemli bir konumda görmekte, gidişatın önündeki belki de tek engelin TSK olduğuna inanmaktadır. AK Parti'nin iktidara geldiği günden beri demokrasi adına giriştiği hamleleri ve bu noktada Batı'nın kendisine verdiği desteği TSK'nın tasfiye edilmesi çabası olarak gören Selçuk, "Gündem: BOP" başlıklı yazıda şöyle yazacaktır:

Batı (ABD ve Avrupa), Sovyet (komünizm) tehlikesine karşı kullanmak için Türk ordusuna katlanıyordu... O defter kapanmıştır...Batı (ABD ve AB) bugün Türk ordusuna iyi gözle bakmıyor...Bu büyük askeri gücü yola getirip tasfiye etmek için AKP'ye gereken destek verilecektir...Türkiye'nin parçalanması yolunda Batılı büyük güçler arasındaki ortak eğilimi ve tarihsel güdülenmeyi görmemek için kör olmak gerek.⁸²

Cumhuriyet'in kurucu felsefesi için son derece anlamlı olan 'iç düşman', 'dış düşman' kavramsallaştırmalarını çağrıştıran bu analizler içinden ABD ve AB dış düşman olarak görünürken, AK Parti iç düşman tanımının karşısına yerleşmektedir. Ulusalçı toplum kesimlerinin bu analizlere ciddi şekilde itibar ettiklerini söylemek mümkündür. Söz konusu kesimlerin AK Parti hükümetine yönelik hasmane tutum alışlarının altında yatan kabullerden biri de budur. Bu bakış açısı içinden BOP ülkenin işgal edilmesinden,

⁸¹ İlhan Selçuk, "Başkanlık Sistemi Girişiminin Anlamı...", **Cumhuriyet**, 7 Ocak 2005, s.2.

⁸² İlhan Selçuk, "Gündem: BOP!...", **Cumhuriyet**, 12 Aralık 2007, s.2.

AK Parti hükümeti ise işbirlikçi bir hükümetten başka birşey değildir.

IV.I.III. Kıbrıs

Kıbrıs konusu Türk dış politikasının en önemli başlıklarından biridir. Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'a yaptığı müdahale, 1983'te ilan edilen ve yalnızca Türkiye tarafından tanınan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve ardından yaşanan gelişmeler Türkiye açısından son derece dramatik sonuçlar doğurmuştur.⁸³ Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde yalnız bırakılmasına sebep olan ve silah ambargosu⁸⁴ gibi bir takım yasal zorlamalarla karşı karşıya getiren Kıbrıs sorunu, uzun dönemde tartışılan en önemli dış politika başlıklarından biri olmuştur. "1990'ların sonuna dek Türk dış politikasının esas mihrini bu sorun teşkil etmiştir. Türk dış politikasının aktivitesi Kıbrıs meselesi etrafında dönmüş ve diğer alanlardaki faaliyetlerimiz bu meselenin dalları olarak gelişmiştir."⁸⁵

2000'li yıllara kadar Türkiye'nin çıkarları, egemenlik hakları, adada yaşayan soydaşlarımızın kaderi, milliyetçilik gibi başlıklar etrafında konuşulan Kıbrıs konusunun, 2000'li yıllardan sonra BOP ekseninde de çözümlenmeye tabi tutulduğu görülecektir. Bu çözümlenmelerin başlıca sahipleri ise ulusalcı cemahtan gelen kalemler olacaktır.

Erol Manisalı ve İlhan Selçuk bu anlamda analizler yapan önde gelen ulusalcı kalemlerdendir. Her iki yazarın bu konuyu Türkiye'nin egemenlik hakkıyla yakından alakalı gördükleri ve uluslararası alanda Kıbrıs davasının savunulmasını önemsedikleri görülecektir. Ne var ki her iki yazar da bu çerçevede AK Parti'nin izlediği politikayı ulusal bulmamaktadır. Bunun sebebi de yine BOP çerçevesindeki çözümlenmeleridir. Selçuk'un ve Manisalı'nın bakış açısından AK Parti'nin izlediği Kıbrıs Politikası, Türkiye'nin çıkarları ve Kıbrıs'ın geleceğini değil, ABD ve AB'nin çıkarlarını

⁸³ Kıbrıs sorununu ortaya çıkaran gelişmelerin bir özeti için bkz. Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995, s. 400.

⁸⁴ Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun ve dış politikada yalıtılmışlık halinin sonuçlarını tartışan bir analiz için bkz. Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Ahmet Fethi (çev.) 2. Basım, İstanbul: Hil Yayınları, 1996, s. 426

⁸⁵ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Cilt I**, 10. Basım, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994, s.783.

öncelemektedir. Bunu tarihsel argümanlarla desteklemeye çalışan yazarlardan özellikle Manisalı'nın analizleri daha kapsamlı görünmektedir. Bunda Kıbrıs konusunun, AB konusu gibi Manisalı'nın akademik çalışma sahası içinde yer alması etkili görünmektedir. *Kıbrıs, BOP ve Kolordu* adlı yazıda Manisalı şöyle yazmaktadır:

*Bütün mesele Ortadoğu...Kıbrıs sadece bir ada değildir. ABD ve AB emperyalizmi için olağanüstü bir konumdadır. Balkanlar, Anadolu, Kafkaslar, Körfez ve Doğu Akdeniz hattının kilit taşıdır. Süveyş Kanalı, Ege, Boğazlar, Türkiye; İran ve Arap ülkeleri bu ada üzerinden yapılacak operasyonlarla denetlenabilir. (...) Şimdi artık ABD ve AB'nin yeni Ortadoğu planlarında, Kıbrıs'ın paylaşılması söz konusu. İşte bu nedenle Türkiye'yi adadan tasfiye etmek istiyorlar. AKP de en büyük destekçileri.*⁸⁶

AK Parti'nin tıpkı AB konusunda olduğu gibi Kıbrıs konusunda da gayrimillî davrandığını düşünen Manisalı, AK Parti'nin bu politikaları yüzünden ABD ve AB tarafından kucaklandığını düşünmektedir. Manisalı, *Birileri Bizi Fena Halde İşletiyor* adlı yazıda şöyle yazar:

*ABD ve AB birlikte Kıbrıs'ı istemişler. 1 Mayıs 2004'te Rumlar adanın bütününe temsilen AB'ye girmişler. Ankara, uluslararası antlaşmalardan doğan garantörlük hakkını kullanmamış. Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti olarak alınmasının, 1959-60 antlaşmalarına aykırı olduğunu belirterek engelleme yapmamış. Avrupalılar da Amerikalılar da göbek atmışlar.(...) Türkiye, "genişletilmiş Ortadoğu projesinde" örnek ülke ilan edilmedi mi? Amerika da, Avrupa da Türkiye'yi örnek ülke olarak seçmekte yerden göğe haklılar.*⁸⁷

Manisalı AK Parti iktidarı sürecinde Türkiye'nin adadan tasfiye sürecinin başladığını düşünmektedir. Zira BOP projesi çerçevesinde ABD'nin Kıbrıs ile ilgili farklı planları vardır. ABD'nin bu planları gerçekleştirebilmek için adada Türk varlığına son vermek istediğini düşünen Manisalı, bu anlamda ABD'nin en büyük destekçisinin AK

⁸⁶ Erol Manisalı, "Kıbrıs, BOP ve Kolordu...", **Cumhuriyet**, 7 Eylül 2007, s.11.

⁸⁷ Erol Manisalı, "Birileri Bizi Fena Halde İşletiyor...", **Cumhuriyet**, 21 Mart 2005, s.11.

Parti hükümeti olduğunu düşünmektedir. “AKP İktidarında Dış İlişkiler” adlı yazıda şöyle yazar Manisalı:

AKP iktidarının izlenmekte olduğu politikalar başlıca şu alanlarda büyük ulusal kayıplara yol açmış bulunuyor:

1) Kıbrıs'ta Türkiye çok gerilemiş ve Rumlar adanın bütününi temsilen AB'nin üyesi olarak Türkiye'nin karşısına oturmuşlardır. KKTC eritilmiş, Türkiye'nin adadan tasfiye süreci siyasi, hukuki ve iktisadi olarak fiilen başlatılmıştır.⁸⁸

Türkiye'nin, Kıbrıs'tan tasfiye edilmek istenmesini BOP çerçevesinde açıklayan Manisalı “Denktaş mı, Batı mı, Siz mi? Değişen Kim?” adlı yazıda sözünü ettiği tasfiyenin zemini ayrıntılandırır. Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki geleneksel pozisyonunun adada iki devletli bir çözümü savunmak olduğunu hatırlatan Manisalı, AK Parti'nin iktidara gelmesi ile bunun değiştiğini ve AK Parti'nin Batı taleplerinin taşıyıcısı olarak temayüz ettiğini iddia eder. Batı'nın BOP planı çerçevesinde Ortadoğu'ya dönük emelleri olduğunu ve stratejik olarak Kıbrıs adasının bu hedefe dönük önemli bir istasyon olduğunu vurgulayan Manisalı, Kıbrıs'ın ‘BOP’un dev uçak gemisi’ olduğunu söyler.

Hükümetin Kıbrıs konusunda izlediği politikayı sert bir dille eleştiren Manisalı şunları yazar:

AKP iktidara gelinceye kadar TBMM ittifakla şu kararları almıştı; Kıbrıs'ta çözüm ancak, "iki devletli bir zeminde olur", Türkiye'nin fiili ve etkin garantörlüğünden vazgeçilemez. AKP ile birlikte Ankara'nın Kıbrıs politikası aniden, 180 derece değişiverdi. AKP , İngiliz – Amerikan planını kabul etti.Bu plan, uzun vadede Türkiye'nin adadan tasfiyesini öngörüyordu. 3 Kasım 2002 ertesinde Tayyip Erdoğan daha milletvekili bile seçilmeden, Denktaş'a ve mevcut Kıbrıs politikasına cephe aldı. Washington, Londra, Brüksel, Atina "korosuna" katıldı.(...) Kıbrıs adası, BOP'un Doğu Akdeniz'deki dev uçak gemisi gibi. Türkiye adadan gönderilirken KKTC'de

⁸⁸ Erol Manisalı, “AKP İktidarında Dış İlişkiler”, **Cumhuriyet**, 12 Mart 2007s.11.

*onun yerini ABD, kimi AB ülkeleri ve İsrail alıyor, plan bu.*⁸⁹

Kıbrıs konusu İlhan Selçuk'un da gündeminde yer alan önemli bir başlıktır. Manisalı gibi o da Kıbrıs konusunu BOP çerçevesinde açıklamakta ve 'ılımlı İslam Projesine' vurgu yapmaktadır. Kıbrıs konusundaki gelişmelerin ABD'nin büyük planının bir parçası olduğunu düşünen Selçuk, gidişata 'AKP'nin de yeşil ışık yaktığını' iddia etmektedir. Selçuk, 2007'de kaleme aldığı "Türkiye Nereye Gidiyor?" adlı yazıda şunları yazmaktadır:

*ABD'nin meşhur BOP'u (Büyük Ortadoğu Projesi) Irak'ta ve Türkiye'de, tökezler gibi görünse de şu veya bu biçimde yürüyor. Türkiye 22 Temmuz seçimiyle "İlmlü İslam Devleti Modeli"ne doğru önemli bir adım daha atmıştır.(...) Rauf Denктаş KKTC'de dışlanmıştır. Kuzeydeki Türkler güneydeki Rum devletiyle bütünleşerek AB'ye girmek istiyorlar. Bu yolda gerekli adım atılmıştır; AKP gidişata yeşil ışık yakmaya hazırdır.*⁹⁰

Selçuk, "RTE Hitler'den Niçin Söz Açtı?" adlı yazıda pek çok başka başlık içinde Kıbrıs'a da değinmekte ve AK Parti'nin Kıbrıs politikasının ABD çıkarları ile uyumluluğuna vurgu yaparak AK Parti'yi eleştirmektedir. Türkiye'nin ciddi bir bölünme tehdidiyle karşı karşıya olduğunu iddia eden Selçuk, bir yandan da Kıbrıs'ın elden çıkacağına inanmaktadır. Selçuk, "Kıbrıs'ta Rumlar Türkleri silip süpürmek için eylemler...Türkiye Batı dünyasında tam bir şamar oğlanına dönüştürüldü..."⁹¹ diyerek bir yandan Kıbrıs'ta işlerin kötüye gittiğine dair inancını ihsas ederken, diğer taraftan da AK Parti'nin Türkiye'yi düşürdüğüne inandığı pozisyonu gözler önüne sermeyi hedeflemektedir. Selçuk'a göre, AK Parti ABD tarafından Ortadoğu'da 'ılımlı İslam'ı hayata geçirmek için himaye edilirken, kendisinden bazı ödümler alınmıştır. Bu karşılıklı ilişki içinde AK Parti'nin rolü, bölgede ABD çıkarları doğrultusunda hareket etmek olacaktır. Bu çerçevede Kıbrıs, Hükümetin ABD desteği için ödediği bedellerden biridir. Güney Kıbrıs'ın var olan anlaşmalar hilafına AB'ye alınmasına yönelik AK Parti'nin

⁸⁹ Erol Manisalı, "Denктаş mı, Batı mı, Siz mi? Değişen Kim?", **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 2008, s.11.

⁹⁰ İlhan Selçuk, "Türkiye Nereye Gidiyor?..", **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 2007, s.2.

⁹¹ İlhan Selçuk, "RTE Hitler'den Niçin Söz Açtı?..", **Cumhuriyet**, 30 Mart 2007, s.2.

edilgen bir politika izlediğini savunan Selçuk, “Akli Başında Türk Ne Düşünür?..” adlı yazıda düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

ABD aynı zamanda BOP’u (Büyük Ortadoğu Projesi) yürütmek için AKP’yi Türkiye’de tutuyor, himaye ediyor, destekliyor... AB, Türkiye’nin üyelik konusunu askıya almıştır.(...) Kıbrıs Rum Devleti Ada’daki hukuksal çelişki ve sorun yok sayılarak üyeliğe alınmış, AB bu alandaki ağırlığını Türkler aleyhine kullanmakta vakit yitirmemiştir...⁹²

Selçuk, 2008 yılında kaleme aldığı *Bir Tutam Akıl* adlı yazıda dikkatleri bu kez Batı’ya çevirmekte ve Erol Manisalı’nın yaptığı gibi Sevr vurgusu yapmaktadır. “*Batı, vaktiyle Sevr ile yapamadığını, bu kez ‘barışçıl, uygar, demokratik’ yöntemlerle gerçekleştirecek*”⁹³ diyen Selçuk, barışçıl, uygar, demokratik yöntemler derken AK Parti’yi iktidara getiren demokratik süreçleri eleştirmektedir. Bu eleştiri ulusalcı kesim tarafından benimsenen bir başka eleştiri olacaktır. Bu eleştiriden hareket eden ulusalcı kesimler, özellikle 2007 seçimleri öncesinde başlayan ve AK Parti’nin seçim başarısından sonra artarak devam eden ‘Demokrasi mi, Cumhuriyet mi?’ tartışmasını gündeme taşıyacaklardır. Çok partili hayata geçişten önce öne sürülen ‘halkın demokrasiye olmadığı’ argümanını hatırlatan bu argüman, bir yandan da ulusalcı kesimin cumhuriyetin kurucu felsefesi ile kurduğu ilişki biçimini ortaya sermesi açısından önemlidir.

Yukarıdaki satırlardan anlaşılacağı üzere, gerek Erol Manisalı, gerekse İlhan Selçuk Kıbrıs konusunda AK Parti hükümetinin tam bir ihanet içinde olduğunu düşünmektedir. Onlara göre AK Parti, iktidara geliş şartları gereği ABD ve AB’nin istekleri dışında hareket edememekte, bu durum da Kıbrıs konusunda Türkiye’yi sıkıntıya sokmaktadır. BOP çerçevesinde AK Parti’ye biçilen rolle doğrudan ilişkili olduğunu düşündükleri bu durum nedeniyle Manisalı da Selçuk da AK Parti’yi sert şekilde eleştirmektedir. Yukarıda bahsi geçen diğer konularda olduğu gibi Kıbrıs konusundaki bu sert eleştirilerin de, ulusalcılığın AK Parti’ye dönük sert tonunda etkili olduğu iddia

⁹² İlhan Selçuk, Akli Başında Türk Ne Düşünür?..”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 2007, s.2.

⁹³ İlhan Selçuk, “Bir Tutam Akıl”, **Cumhuriyet**, 20 Aralık 2008, s.2.

edilebilir.

IV.I.IV. Terör

Terör konusu 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biridir. Türkiye bu sorunla mücadele ederken “ 25 yılda 25 sınır ötesi operasyon gerçekleştirmiş ve 20 yılı aşan zaman içinde ile mücadeleye yaklaşık 300 milyar dolar kaynak aktarmış, işsizlik, üretimin durması, ödenen tazminatlar vb. başlıklarla birlikte toplam reel olarak bir trilyon doları bulduğu iddia edilen devasa kayıplarla karşılaşmıştır.⁹⁴ Terör konusu, Türkiye’nin harcadığı kaynak ve zamanın büyüklüğünden daha önemli olarak, onbinlerce insanın canına mal olan çok derin bir sorun alanıdır. Bu nedenle terör konusu, hem dış politikada hem de iç politikada tartışılan en önemli başlıklardan biri olarak temayüz etmiştir.

Çeşitli politik zaviyelerden çeşitli biçimlerde değerlendirilen terör sorununun, Erol Manisalı’nın ve İlhan Selçuk’un prizmasından geçerken BOP’un rengine bulanması ise kaçınılmaz olmuştur. Terör ve bu bağlamda PKK, her iki yazarın da BOP çerçevesinde çözümledikleri ve sıklıkla atf yaptıkları önemli bir uğrak olmuştur.

Temel kaygılarından biri ‘laiklik’ olan İlhan Selçuk, bu kavramın BOP’un ‘ılımlı islam devleti’ kurma yaklaşımı ile anlamsızlaştırılmaya çalışıldığını iddia ederken, diğer bir kaygı alanı olan ‘bölünmezlik’ konusunda da benzer kaygıları yaşadığı için, yazılarında terör konusuna önem vermiştir. Bu konuyu da BOP ekseninde açıklayan Selçuk, bu bağlamda yazdığı yazılardan biri olan “Tezgahın Yenisi mi Kuruluyor?..” başlıklı yazıda şöyle yazar:

Peki, PKK ne yapmak istiyor?..Kuzey Irak’ta aşiret reisleri Barzani ve Talabani, emperyalist Amerika güdümünde feodal yapı üstünde devlet mayasını tutturdular...PKK de Türkiye’de terör yaparak, Amerika’nın BOP tasarımıdaki işlevini yürütüyordu...Diyelim ki Amerika güdümünde Kürt devleti BOP kapsamında kuruldu, kurulacak...Ne olacak?..Egemen sınıflar emperyalizmin hizmetinde köylülerin, işçilerin, emekçilerin canına okumak

⁹⁴ Aslan Değirmenci, **Kürt Sorununda Yeni Dönem**, Ankara: Vadi Yayınları, 2009, s.9.

*yolunda daha beter örgütlenip kurumsallaşacaklar.*⁹⁵

Selçuk'un bu noktadaki çözümleri esasen kafa karıştırıcıdır. Zira ABD'nin PKK'yı kullanarak tam olarak ne yapmak istediğini tam olarak açıklayamaz. İleride Manisalı'da da göreceğimiz gibi "PKK'nın Amerika tarafından, Türkiye'yi BOP çerçevesine uydurmak için bir baskı aracı olarak kullanıldığı" iddiası ile, "ABD'nin PKK'yı yine BOP çerçevesinde Ortadoğu'da bir 'koçbaşı' gibi kullanmak için Kürdistan'ı kurdurmak üzere kullandığı" iddiaları birbirleri ardına gelecektir.⁹⁶

Selçuk'un 4 Ocak 2007'de yayınladığı "Irak Bir Ders Kitabı" yazısında da benzer temalar göze çarpmakta, Irak örneği üzerinden Türkiye'nin parçalanma tehdidinde gönderme yapılmaktadır. Bölünme tehdidini BOP ile ilişkilendiren Selçuk, "*Bush yönetiminin "İlmli İslam Devleti Modeli" adı verilen tasarımı, AKP'yi iktidara geçirdi...Irak'ı parçalayanlar, Türkiye'de benzeri yöntemleri uyguluyorlar....*"⁹⁷ diyerek hem BOP'u sorunsallaştırmakta, hem de AK Parti'nin meşruiyetini tartışmaya açmaktadır. 2008'de kaleme aldığı "Ne oluyor?" adlı yazıda da benzer bir çerçeveden hareket eden Selçuk, Batı dünyasının BOP'u gerçekleştirmek için laik Türkiye'den vazgeçtiğini ve Türkiye'yi edilgenleştirebilmek için AK Parti ile işbirliğine giriştiğini iddia edecek, bu edilgenliğin terör konusunda belirginlik kazandığını şu satırlarla ifade edecektir.

Amerika ve İsrail artık laik Türkiye'den vazgeçiyorlar. Kuzey Irak yeni üs olarak hazırlanıyor. Türkiye parçalanacak, Güneydoğu'da Kürt devleti kurulacak; BOP (Büyük Ortadoğu Projesi) için sınırlar yeniden çizilecek. Kurulacak Kürt devletiyle Türkiye ilimli İslam modeli temelinde federasyona dönüştürülecek; Amerika Ortadoğu'daki petrol imparatorluğunu bu zemine

⁹⁵ İlhan Selçuk, "Tezgahın Yenisi mi Kuruluyor?", **Cumhuriyet** 28 Şubat 2008, s.2.

⁹⁶ Ortadoğu'da Kürt hareketlerinin ABD tarafından ne tür politikalar için kullanıldığına dair dikkat çekici bir yorum için bkz. Melih Pekdemir, **Kürtlerin Barış Yürüyüşü... Öçalan Devlet mi?**, İstanbul: Su Yayınevi, 1999, s. 241-242.

⁹⁷ İlhan Selçuk, "Irak Bir Ders Kitabı", **Cumhuriyet**, 4 Ocak 2007, s.2.

*dayanarak yürütecek.*⁹⁸

Terör konusu, bölünme endişesi nedeniyle Erol Manisalı için de önemli bir başlıktır. Manisalı, AK Parti'nin BOP çerçevesinde üstlendiği rol nedeniyle tıpkı Kıbrıs ve AB konusunda olduğu gibi gayrimillî bir karakter taşıdığını düşünmekte ve bu boşluğu dolduracak merci olarak TSK'yı işaret etmektedir.⁹⁹ Manisalı, daha önce zikredildiği gibi TSK'yı milli kimliği bozulmamış en önemli kurum olarak görür. Türkiye'nin siyasi hesaplarla girdiği yoldan ancak TSK'nın yönlendirmesi ile çıkılabileceğini düşünen Manisalı, *TSK Emperyalizmle Yüzleşmek Zorunda* adlı yazıda AB'nin, PKK'ya siyasal zemin sağlayarak “*Büyük Ortadoğu Projesi'nin koçbaşı*” olarak nitelendirdiği Kürdistan'ı hayata geçirmeyi hedeflediğini iddia eder. Şöyle yazar:

*AKP iktidarından sonra “sınır ötesi tepkiler ve operasyonlar” yavaş yavaş durdu ve sonunda sıfırlandı. AKP iktidarı, Washington ve Pentagon'un taleplerini geri çeviremezdi. Zaten misyonu, bunu gerektiriyordu. “AKP iktidarının siyaseti Washington'a endekslenince”, siyaset boşluğunu TSK doldurmak zorunda kaldı.*¹⁰⁰

Manisalı “Şeriatın ve Terörün İlmîsî” yazısında terör konusunda bu kez de ‘ılımlı İslam’ yaklaşımı üzerinden AK Parti’yi eleştirmektedir. Pek çok kez AK Parti'nin Türkiye’de ‘ılımlı İslam’ın temsilcisi olduğunu iddia etmiş olan Manisalı, bu yazısında isim vermeden AK Parti’yi ‘işbirlikçi’likle suçlamakta ve PKK ile yan yana zikretmektedir. “*İşte köktendincilerin ve teröristin ilmîsî da böyle. ABD'nin emrindeyse ılımlı İslam ve ılımlı terörist adını alıyor.*¹⁰¹” diyen Manisalı “TSK, BOP ve Türban” adlı yazısında PKK'nın BOP çerçevesinde oynadığı role odaklanmaktadır. Türkiye'deki iktidarın terör tehdidi ile BOP içerisinde tutulduğunu iddia eden Manisalı, AK Parti'yi belli bir mecburiyet içinde görmektedir. ABD, AB ve İsrail'in silah, para ve eğitim konularında destek vererek PKK terörünü desteklediğini söyleyen yazar, ABD'nin

⁹⁸ İlhan Selçuk, “Ne Oluyor?..”, **Cumhuriyet**, 26 Şubat 2008, s.2.

⁹⁹ Erol Manisalı'nın ordu-siyaset ilişkisi üzerine düşünceleri ayrıca bkz. Erol Manisalı, “Ordunun Politikada İşi Var mı, Yok mu?”, **Cumhuriyet**, 3 Eylül 2004.

¹⁰⁰ Erol Manisalı, “TSK Emperyalizmle Yüzleşmek Zorunda”, **Cumhuriyet**, 24 Ağustos 2007, s.11.

¹⁰¹ Erol Manisalı, “Şeriatın ve Terörün İlmîsî”, **Cumhuriyet**, 24 Eylül 2007, s.11.

“Ankara’ya, “BOP’de emrime girmezsen PKK ve Barzani’yi üstüne salarım”.¹⁰² diyerek gözdağı verdiğini ifade etmekte ve AK Parti’yi edilgen bir aktör olarak resmetmektedir.

Alıntıladığımız yazılarından anlaşılacağı üzere Türkiye’nin terör ve PKK konusundaki durumu İlhan Selçuk’un ve Erol Manisalı’nın perspektifi içinde şu şekilde anlamlandırılmaktadır: Türkiye ciddi bir bölünme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu tehlike ABD ve AB’nin kendi çıkarları doğrultusunda Ortadoğu’da giriştikleri politik manevralarla ilgilidir. Batı Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde bölgeye yeni bir dizayn vermek istemektedir. Bu dizayn pek çok devletin sınırlarının yeniden çizilmesinden başlayarak bekaları ile ilgili ciddi sorunlar yaşamalarını gündeme getirecektir. Türkiye için de aynı durum geçerlidir. Batı BOP çerçevesinde Türkiye’nin Güneydoğusunda bir Kürt devleti kurmayı planlamaktadır ve bu tasarım çerçevesinde içeride bir takım destekçilere ihtiyacı vardır. Batı’ya bu desteği verecek olan ise söz konusu politik yönelimin destekçisi ve uzantısı olarak AK Parti’dir.

Bu bakış açısından hareket eden Manisalı ve Selçuk, PKK’nın topraklarımızdaki varlığından başlayarak terör kaynaklı bütün sorunları BOP’a indirgeyerek açıklamışlar, Kürt sorunu gibi siyasal ve toplumsal sorunları BOP çerçevesinde indirgemeci bir bakış açısı ile ele almışlardır. Yukarıda bahsedilen sebepler nedeniyle AK Parti’yi terör konusunda yanlış politikalar izlemekle suçlayan yazarlar, ‘bölünme’ tehdidini sürekli gündemde tutarak ulusalcı muhayyilenin formasyonuna katkı sağlamışlardır.

IV.II. AK Parti’nin Konumlandırılması

Gerek İlhan Selçuk, gerekse Erol Manisalı en başından itibaren AK Parti’nin varlığına dönük eleştirel bir tutum içinde olmuşlardır. Bu eleştirel tutumun ortaya çıkmasında her iki yazarın da o güne kadarki entelektüel serencamlarının ve zihniyet dünyalarının çok önemli bir katkısı olmuştur. Entelektüel serüvenlerinin en başından itibaren kendilerini Cumhuriyet değerlerinin ve özellikle de laikliğin yılmaz birer savunucusu olarak konumlandırmış bu yazarlar, İslamcı gelenek içinden neşet eden AK Parti’yi sorunlu bulmuşlardır. Cumhuriyet devrimleri, çağdaşlaşma ve laiklik gibi değerler için tehdit oluşturduğunu düşündükleri AK Parti’yi her fırsatta eleştirmişlerdir.

¹⁰² Erol Manisalı, “TSK, BOP ve Türban”, **Cumhuriyet**, 28 Eylül 2007, s.11.

Bu kadarla da kalmamış, kurulduğu ilk günden itibaren AK Parti'ye karşı son derece şüpheli bir bakış açısını da muhafaza etmişlerdir. Bu bakış açısı içerisinde AK Parti her şeyden önce kökü dışarıda bir proje partisidir. Türkiye'nin kendi dinamiklerinden ziyade, dış dinamiklerin harekete geçmesiyle oluşmuş olan AK Parti, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'da yürürlüğe koyduğu Büyük Ortadoğu Projesinin Türkiye ayağının temsilcisidir. Bu nedenle AK Parti'ye dair yapılacak çözümlerin her birinde bu nokta dikkate alınacak ve AK Parti'nin varoluşu bütünüyle BOP eksenli olarak analiz edilerek eleştiriye tabi tutulacaktır. AK Parti'ye dair BOP eksenli açıklamalarda karşımıza çıkan belli başlı temaları ise üç alt başlıkta ele alabiliriz.

IV.III. AK Parti ve 'İlmli İslam Projesi'

AK Parti'nin, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde 'ılımlı İslam' anlayışının bir yansıması olduğu düşüncesi, Erol Manisalı ve İlhan Selçuk başta olmak üzere pek çok ulusalcı kalem için rahatsız edici bir düşünce olmuştur. Cumhuriyetin kurulduğu ilk günden itibaren, onun ayrılmaz bir parçası olarak gördükleri laiklik ilkesinin bu şekilde tehlikeye girdiğini düşünmüşlerdir. Laikli aç

Bu yönüyle AK Parti'nin iktidara gelmesine 'ılımlı' yahut 'ılımsız' olsun İslam'ın toplumsal, siyasal yaşama bir müdahalesi ve Cumhuriyet Devrimlerine karşı bir gelişme olarak okumuşlardır. Onlara göre 'ılımlı İslam' Batı'nın, Türkiye başta olmak üzere, Ortadoğu'ya müdahale için icat ettiği bir kavramdır. Gerçi bu icadın, ulusalcı yazarların iddia ettiği kadar yeni bir icat olmadığı ortadadır. Örneğin, Bernard Lewis, Cumhuriyet'in kuruluş felsefesinin inşa sürecini anlatırken, iki ana akımdan bahseder. Bunlardan biri Batıcılar, diğeri ise İslamcılardır. Lewis İslamcıları da 'aşırı muhafazacılar' ve 'ılımlı İslamcılar' olarak ikiye ayırır.¹⁰³ Hal böyle olsa da ulusalcı kalemler için bu kavram nevezuhur ve kullanışlı bir icattır ve bu icada karşı uyanık olmak ve kitleleri bu konuda bilinçlendirmek gerekmektedir. İlhan Selçuk da Erol Manisalı da bu konuyu işledikleri onlarca makale kaleme almış, yüzlerle ifade edilecek kadar yazıda da bir biçimde 'ılımlı İslam'dan bahsetmişlerdir.

¹⁰³ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, 8. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000, s. 233.

İlhan Selçuk, 2006 yılında kaleme aldığı *Uygarlık Sınavında Türkiye'nin Yeri* adlı yazısında, yaşadığımız çağı anlayabilmenin 'laik devlet- dinci devlet' ayrımını yapma ön koşuluna bağlı olduğunu iddia eder. Bu ayrımın yapılmasının çağdaş dünyayı yaratan öğeleri daha iyi kavramaya yardımcı olacağını söyleyen Selçuk, çağdaş dünyayı şu kavramlarla ifade eder: *Aydınlanma, Bilimsel - teknik devrim, Sanayileşme, Kul'dan Birey'e geçiş, Laik devlet, Demokrasi.*"¹⁰⁴

Bu kavramların bir araya gelerek çağdaş dünyayı oluşturduğunu zikreden Selçuk, Türkiye'nin bu gelişmenin dışında kaldığını ve hala 'dinci devlet' sorunuyla uğraştığını ifade eder ve kaygısını; Türkiye, "*İlmlı İslam devleti modeli'ni mi benimseyecek?...Soru işareti ABD ve Türkiye'deki 'mürteci' ve 'takıyyeci' iktidar marifetiyle hükümet düzeyine tırmanmıştır...*"¹⁰⁵, diyerek ifade edecektir.

Yukarıdaki satırlarla ifade edildiği gibi Selçuk, Büyük Ortadoğu Projesi ile ortaya konan 'ılımlı İslam devleti' modeline şiddetle karşıdır. Bunun nedeni BOP'u tamamiyle bir Amerikan projesi olarak görmesi ve AK Parti hükümetini Amerika'nın piyonu olarak algılamasıdır. Bu bakış açısı ulusalcı bakış tarafından içselleştirilen ve ona rengini veren AK Parti karşıtlığının kaynağındaki bakış açısıdır. AK Parti karşıtlığının Amerikan karşıtlığının bir devamı gibi görünmesi ise bir algı yanılmasıdır. Çünkü ulusalcı zihniyet yukarıdaki satırlarda ifade edildiği gibi Batı'yı medeniyetin taşıyıcısı olarak görür ve Batı'yı genel manada olumsuzlar. ABD'nin ulusalcı muhayyile tarafından eleştirilir olmasının başlıca sebebi, daha önce de zikredildiği gibi, 2001 sonrasında kendi politik tasarımının bir uzantısı olarak Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da 'ılımlı İslam devleti' kavramını tartışmaya açmasıdır. Zira ulusalcılığa rengini veren en önemli öğe radikal laiklik anlayışıdır ve ABD, AK Parti gibi 'dinci' bir hükümete geçit verdiği için suçlamaların merkezine yerleşmiştir. ABD'nin böylesi bir politik tercihi olmasaydı Amerikan karşıtlığının ulusalcı eleştiride bu kadar merkezi bir yer tutup tutmayacağı tartışmalıdır. Obama'nın Amerikan başkanı seçilmesinden sonra Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan yazılardan hareketle İnan Kahramanoğlu, "*Öyle ki, AKP karşıtı muhalefet kendisini ABD'den alınacak bir desteğe endekslenmiş durumda. Bu tür bir ulusalcılığın*

¹⁰⁴ İlhan Selçuk, "Uygarlık Sınavında Türkiye'nin Yeri", *Cumhuriyet*, 11 Kasım 2006, s.2.

¹⁰⁵ A.g.m.

*AKP'den kurtuluş formülü de Obama'yı yağlayıp "onu alma, beni al" demekten öteye gidemiyor ne yazık ki."*¹⁰⁶ diyerek bu durumu eleştirecektir. Bu ifadeler her ne kadar, bu meselede dile getirilmiş son derece sert eleştiriler olsa da, ulusalcılığın AK Parti iktidarı olgusu olmasaydı, Amerikan-karşıtı bir nitelik kazanıp kazanmayacağını sorgulaması açısından dikkate değerdir ve önemli soru işaretlerini gündeme taşır.¹⁰⁷ İlhan Selçuk'un, Graham Fuller ile yapılan bir röportaja atıfla yazdığı "Ya Bizimkiler Ne olacak?.." yazısı bu ruh halini ortaya sermesi açısından önemlidir. Selçuk şu satırları yazar:

*BOP ve BOP'un şemsiyesi altında uygulamaya konan Türkiye için "ılımlı İslam modeli" Bush yönetiminin çöküşünde sanıldığından büyük etki yaptı...Ortadoğu bir cehennem...Üstüne üstlük buna neoliberalizmin çöküşü de eklenince yeme de yanında yat... Amerika kendisine gelmek için silkindi...Bush'un yerine Obama'yı oturtan Sam Amca, iki başkan arasındaki renk farkıyla gözleri boyamak mı istiyor?... Göreceğiz..."*¹⁰⁸

Her şeyin sorumlusu olarak görülen ABD'nin, politikasını değiştirdiğine dair bir izlenim oluştuğunda, yukarıdaki satırlarda ifade edildiği gibi ümit bağlanabilecek bir makam olarak görülmesi dikkate değer bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çelişkili durum bir yana, yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere Erol Manisalı ve İlhan Selçuk'un AK Parti'ye dönük itirazlarının temelinde 'ılımlı islam projesi'ne dönük itirazlarının yattığı görülecektir. Her iki yazar da AK Parti'nin Türkiye toplumunun kendi dinamikleri tarafından tarih sahnesine çıkarılmış bir parti olduğuna inanmamaktadır. Onlara göre AK Parti ABD ve AB temsilinde Batı emperyalizmi ile yapılan bir takım gizli pazarlıkların ürünü olarak doğmuş ve 'şekli demokrasi' kullanılarak iktidara getirilmiştir. Bu yönüyle AK Parti'nin bir misyonu vardır ve bu

¹⁰⁶ Kahramanoğlu, İnan, "Obama ve Sahte Atatürkçüler", *Türk Solu*, 1.23 2009. <http://www.turksolu.com.tr/232/kahramanoglu232.htm>. (20 Mart 2014)

¹⁰⁷ Ulusalcı kesimde Obama'nın ABD başkanı seçilmesinden sonra ABD'nin Türkiye politikasının değişeceğine dair bir beklenti ortaya çıktı. Erol Manisalı'nın bu beklentinin haklı olup olmadığını değerlendiren bir yazısı için bkz. Erol Manisalı, Obama'yı Don Kişot Sananlar, **Cumhuriyet**, 7 Kasım 2007.

¹⁰⁸ İlhan Selçuk, "Ya Bizimkiler Ne Olacak?..", **Cumhuriyet**, 27 Kasım 2008, s.2.

misyon kesinlikle Türk halkı ile ilgili değildir. AK Parti'nin misyonu Batı emperyalizmine hizmetçilik etmekten ibarettir. 'İlimli İslam' AK Parti'ye biçilen misyonun düşünsel arka planından ibarettir.

Erol Manisalı, Büyük Ortadoğu Projesinin kamuoyu ile paylaşılmasının hemen ardından yazdığı *İlimli İslamın Batı için Önemi* adlı kapsamlı yazısında, ilimli İslam'a dair ulusalcı bakış açısının adeta bir manifestosunu kaleme almıştır. Bu yazıda ilgi alanına giren hemen bütün konuları 'ılımlı İslam' ile ve dolayısıyla BOP ile ilişkilendirmekten çekinmeyen Manisalı şöyle yazar:

ABD ve Avrupa için ilimli İslam şu anlama geliyor; ABD ve AB'nin dünya üzerindeki egemenliğinin İslam ülkelerinde baştan kabul edilmesi, buna karşı çıkmaması. Bunun siyasi, iktisadi, askeri ve kültürel gereklerinin sorgusuz sualsiz yerine getirilmesi, Halkçılık, ulusalcılık, sanayileşme, toplumsal ve toplumcu demokrasi gibi "fantezilerden" vazgeçilmesi. Bu tür "fantezilerin" sadece "Batı"ya özgü ayrıcalıklar olduğunun" en baştan kabullenilmesi. İlimli İslamın "Batı kapitalizminin ve emperyalizminin yerel maşaları olduğunun" benimsenmesi.¹⁰⁹

Manisalı'nın bu denli kapsamlı biç çerçeveye oturttuğu 'ılımlı İslam' yaklaşımı, bundan sonraki bütün yazılarında ağırlığını hissettirecek ve AK Parti'ye karşı eleştirel tavrın temelinde yer alacaktır. 2007'de kaleme aldığı "İşbirlikçiler ve Ulusalcılar Karşı Karşıya" adlı yazıda Batı politikaları ile uyumlu hareket eden pek çok kesimi işbirlikçilik ile suçlayacak olan Manisalı, tarafların 'ılımlı İslam' yaklaşımından umdukları faydaları ve bunun Türkiye'ye vereceği zararları şöyle yazacaktır:

Örneğin Cumhuriyetin değerleri, Atatürkçülük, TSK'nin "her alanda devre dışı bırakılması" gibi hedefler hem Batı hem de bu şariatçılar tarafından desteklenmektedir, b) Türkiye'de şariat düzeninin kurulabilmesinin, "ancak ABD ve AB ile işbirliği yapılarak" sağlanabileceğine inanmışlardır. Şimdilik ve geçici olarak bir ortak yol bulunmuştur; "ılımlı İslam" söylemi her iki

¹⁰⁹ Erol Manisalı, "İlimli İslamın Batı İçin Önemi", **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 2004, s.11.

tarafın da işine geliyor.¹¹⁰

Bu satırlarla laik Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı Batı emperyalizmi ile işbirliği yaptığını iddia ettiği AK Parti'nin meşruiyetini tartışmaya açmayı hedefleyen Manisalı, Şeriatın ve Terörün İlimlisi adlı yazısında bu sorgulamaya devam edecek ve 'ılımlı İslamın' Batı tarafından AK Parti'nin 'işbirlikçiliği'nin gizlenmesi için uydurulmuş bir terim olduğunu iddia edecektir. "Tek ölçü işbirlikçilik; sömürgeci ile işbirliği yapana, "işbirlikçi demeye utandıkları için", ılımlı sözcüğünü uygun görüyorlar. Köktendinci kimliğini örtmek için ve "biraz anlamında, ılımlı" diyorlar....¹¹¹ diyen Manisalı, benzer bakış açısını "Sömürgecilere ve Dincilere Karşı 'Diriliş'" yazısında da sürdürecektir¹¹² ve BOP çerçevesinde AK Parti'nin oynadığı rolü sorunsallaştırarak şöyle yazacaktır:

Bugün ise "dinciler ABD ve AB ile birlikte", Atatürk'ün kurduğu düzeni tersine çevirmek istiyorlar. ABD ve AB'nin Büyük Ortadoğu Projesi, "Türkiye'nin Atatürk Türkiye'si yerine, yeniden ılımlı İslama (şeriata) dönmesini istemektedir". Dün Atatürk Türkiye'si "Asyalı güçlerle, Batı sömürgeciliğine karşı çarpıştı". Bugün ise Cumhuriyet'in laik düzenini yeniden dinci bir yapıya dönüştürmek için, "işbirlikçiler Batılı sömürgecilerle birlikte çalışıyorlar."¹¹³

İlhan Selçuk, 'ılımlı İslam' konusunda Manisalı ile bütünüyle aynı görüşleri paylaşmaktadır. AK Parti'nin 'ılımlı İslam' ile iktidar olduğunu düşünen Selçuk, "Başkanlık Sistemi Girişiminin Anlamı" yazısında AK Parti'nin serüvenini kendi perspektifi içinden şöyle görecektir:

1923'ten beri süregelen laik Cumhuriyet kültürünü benimsemiş aydınlık güçler ve kitleler az buz değildi. 28 Şubat deneyiminde ortaya çıkan bu çarpıcı gerçek Tayyip Erdoğan ve arkadaşlarına ders oldu; ABD'ye karşı bir radikal İslama iktidar yolunun kapalı olduğunu görenler iktidarın yolunu

¹¹⁰ Erol Manisalı, "Ulusalçılar ve İşbirlikçiler Karşı Karşıya", **Cumhuriyet**, 9 Nisan 2007, s.11.

¹¹¹ Erol Manisalı, "Şeriatın ve Terörün İlimlisi", **Cumhuriyet**, 24 Eylül 2007, s.11.

¹¹² Erol Manisalı'nın bu konuda yazdığı bir başka yazı için bkz. Erol Manisalı, "İktidarda AKP Muhalefette Büyük Sermaye mi?", **Cumhuriyet**, 7 Mart 2008.

¹¹³ Erol Manisalı, "Sömürgeci ve Dincilere Karşı 'Diriliş'", **Cumhuriyet**, 21 Mart 2008, s.11.

*daha iktidar olmadan Bush'tan icazet alarak açtılar. 'İlimli İslam Devleti Modeli' deyişi AKP iktidara geçtikten sonra Amerika'da Dışişleri Bakanı Powell'in ağzıyla piyasaya sürüldü; Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kapsamında Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet biçimi dışardan saptanıyordu.*¹¹⁴

Tıpkı Manisalı gibi Selçuk da 'ılımlı İslam'ın Türkiye için çok büyük bir geriye gidiş olduğunu düşünüyordu. Bu geriye gidişin başlıca sebebi ise hiç şüphesiz AK Parti gibi bir partiyi iktidara taşımış olmasıydı. Selçuk'a göre, ABD'nin kendi menfaatleri için BOP çerçevesinde başa getirdiği AK Parti, henüz iktidarının üzerinden kısa bir zaman geçmiş olmasına rağmen ülkeyi çok büyük sıkıntılarla karşı karşıya getirmişti. Selçuk, "İlimli İslam ile Ülkemizi Ne Hale Getirdiler" adlı yazıda Ortadoğu'daki planlarını gerçekleştirebilmek için, 'ılımlı islam' yaklaşımını öne süren ABD'nin, Türkiye'de özellikle de Irak işgalini düşünerek AK Parti'yi iktidara getirdiğini iddia ediyordu. Buna göre; Türkiye Irak işgali sırasında ABD'ye Kuzey Irak üzerinden geçit verecekti. Ne var ki 1 Mart'ta tezkerenin meclis tarafından reddedilmesiyle, ABD ile ilişkilerde sıkıntı başgösterdi. Selçuk, ABD'nin, AK Parti yönetimine ders vermek üzere PKK'yı devreye soktuğunu iddia ediyor ve şu soruyu soruyordu: "*Bush yönetimi Anadolu'da terör eylemlerine birden hız veren PKK'ye niçin "himayekâr"!.. Yoksa umduğunu bulamadığı "oynak" AKP iktidarına ders mi vermek istiyor?..*"¹¹⁵

Selçuk 2007 yılında kaleme aldığı "Gündem: BOP" yazısında da 'sandıktan çıkma demokratik bir zemin' diyerek AK Parti'yi iktidara getiren konjonktürü eleştirecek ve 'ılımlı islam' üzerinden şu tespitleri yapacaktır:

*BOP (Büyük Ortadoğu Projesi) ve Türkiye için 'İlimli İslam Devleti Modeli' örtüşüyor...İlimli İslam Devleti'nin federe yapısı, Anadolu'nun güneydoğusu ile Irak'ın kuzeyini önce kapsayacak, sonra birleştirecektir...İlginç olan ve cuk oturan nokta, bütün bu oluşumların sandıktan çıkma demokratik ve barışçı bir zemine oturmasıdır..*¹¹⁶

¹¹⁴ İlhan Selçuk, "Başkanlık Sistemi Girişiminin Anlamı", **Cumhuriyet**, 7 Ocak 2005, s.2.

¹¹⁵ İlhan Selçuk, "İlimli İslam ile Ülkemizi Ne Hale Getirdiler?", **Cumhuriyet**, 15 Temmuz 2005, s.2.

¹¹⁶ İlhan Selçuk, "Gündem: BOP", **Cumhuriyet**, 12 Aralık 2007, s.2.

Yukarıda aktarılan satırlarda görülen demokrasi karşıtı tutum, pek çok ulusalcı kalem tarafından paylaşılacak ve ulusalcı kitlelelerin anti-demokratik dokusuna katkı yapacaktır. Selçuk'un 2008'de kaleme aldığı "Yaman Bir 'Proje'" yazısında da bu anti-demokratik tutumun yansımaları görülecektir. Selçuk, bu yazısında 'İlimli İslam' ve BOP'u kurumsallaştırmak üzere demokrasinin araçsallaştırıldığını ifade ederek geleneksel noktayı değerlendirecek, AK Parti'nin adını anmadan, 'ılımlı İslam demokrasisi' dediği olgu üzerinden süreci şöyle okuyacaktır.

BOP yaman bir tasarım; bir kalemde iki devleti bölüyor...Türkiye.. Ve Irak.. Peki, o zaman ne olacak?.. Anadolu'nun batısında bir ılımlı İslam devleti modeli...Irak'ın kuzeyi ile Anadolu'nun doğusunda bir ılımlı İslam devleti modeli... Her ikisi de tarikat, cemaat, aşiret örgütlenmesinin dinci iktidarına dayandığı için bir federasyonda birleşirlerse kimsenin gıki çıkamaz... Üstelik Batı Anadolu'da "ılımlı İslam demokrasisi"ni oluşturan Türkiye Cumhuriyeti, AB'nin ekonomik kapsamında özel ortaklık statüsüne rahatça bağlanabilir...¹¹⁷

Yukarıda aktarılan yazılarından anlaşılacağı üzere, İlhan Selçuk¹¹⁸ ve Erol Manisalı'nın, analizlerinde çok önemli bir yer tutan 'ılımlı İslam Projesi' düşüncelerinin önemli bir uğrak noktası olarak ortaya çıkmaktadır. 'İlimli İslam Projesi' üzerinden AK Parti'yi eleştiren yazarlar, AK Parti'yi iktidara taşıyan süreçlere kuşku ile bakarlar. Bu süreçlerin uluslararası politikayla ilgili boyutlarını, keskin bir dille eleştirirken, bir taraftan da demokrasiyi dışlayan bir pozisyona evrilmişlerdir. Esasında ulusalcı kesimlerin düşünsel mirası, bu reddediş için son derece elverişli bir zemine sahiptir. Zira daha önce zikredildiği gibi Cumhuriyet'in kurucu felsefesi, demokrasiye en baştan itibaren şüpheyle yaklaşmış ve ancak mecburiyet durumu ortaya çıktığında demorasiye geçişle ilgili adımlar atılmıştır. Bu mecburiyet hissi büyük oranda uluslararası politikayla

¹¹⁷ İlhan Selçuk, "Yaman Bir 'Proje'", **Cumhuriyet**, 24 Ekim 2008, s.2.

¹¹⁸ Bu konuda İlhan Selçuk'un yazdığı yazılara farklı örnekler olarak bkz. İlhan Selçuk, "İlimli İslam Nasıl Olur?", **Cumhuriyet**, 26 Ağustos 2007, s.2., İlhan Selçuk, "Cem'i ve Türkiye'yi Vuran Tezgah", **Cumhuriyet**, 27 Ocak 2007, s.2., İlhan Selçuk, "ABD '22 Temmuz'da Taraftır.", **Cumhuriyet**, 23 Mayıs 2007, s.2., İlhan Selçuk, "22 Temmuz'da MHP'nin Durumu" **Cumhuriyet**, 26 Haziran 2007, s. 2., İlhan Selçuk, "Bugünden Yarına Ne Olacak?", **Cumhuriyet**, 17 Haziran 2007.

ilgili olarak gelişmiştir. Kemal Karpat'a göre;

Türkiye’de siyasi partiler durumuna tesir eden mühim olay, Birleşik Devletler Kongre’sinin demokrasi ve hürriyeti korumak amacıyla derhal Yunanistan ile Türkiye’ye askeri yardımda bulunmak üzere kabul ettiği Truman Doktrindir. Bu yardım meselesi ABD Kongresi’nde görüşülürken Türkiye’nin politik sistemi hakkında gerek Temsilciler Meclisi’nde gerekse Senato’da sert sözler geçmiştir.(...) Türk Hükümeti Amerikan Kongresindeki görüşmeleri çok yakından takip etmiştir. Amerikan Kongresi’nde belirtilen görüşlerin ve Batı ile daha sıkı münasebetler kurmak zaruretinin Türkiye’deki siyasi gelişmelere tesir ettiğini kabul etmek gerekir.¹¹⁹

Ne var ki demokrasiye geçişin ardından siyasal zemine yansıyan belli talepler hoş karşılanmamıştır. Öyle ki, 1945’te çok partili hayata geçişin Cumhuriyet devrimleri için ciddi bir sıkıntı oluşturduğu, özellikle din adına politik alana yapılmak istenen müdahalelerin şiddetlendiği ve cumhuriyet devrimlerinin irtica yoluyla aşındırılmaya çalışıldığı şeklinde bir görüş yavaş yavaş ete kemiğe bürünmüştür. “Devrim’in “irtica” ve tutuculuğa taviz vermek zorunda kalmadığı 1945 yılına kadarki dönemde, dinin politik alanda etkide bulunmasının önüne geçilebildiği”¹²⁰ düşünülmüştür. Özellikle AK Parti sonrasında, BOP söyleminin de katkısı ile demokrasiye mesafeli duran bu anlayış, ulusalcı kitlelerin anti-demokratik formasyonunun bir bileşeni olarak geniş kitleler tarafından da tecrübe edilmiş ve ulusalcılık ideolojisinin belirgin karakteristiklerinden biri haline gelmiştir.

IV.II.II. AK Parti, Gayrimillilik ve Karşı Devrim

Manisalı ve Selçuk’a göre; Batı emperyalizminin hedefleri doğrultusunda hayata geçirilmesi planlanan Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında üretilen ve ithal edilen AK Parti, tüm bu sebeplerden dolayı gayrimilli bir partidir. Türkiye’nin çıkarlarından ziyade

¹¹⁹ Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, İstanbul: Afa Yayıncılık, 1996, s. 161-162.

¹²⁰ Muzaffer Sencer, **Dinin Türk Toplumuna Etkileri**, 3. Basım, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, s. 201.

Batı emperyalizminin hizmetinde olan AK Parti, Türkiye Cumhuriyeti'nin kazanımlarını ortadan kaldırmayı hedeflemekte bu yönüyle de karşıdevrimci bir çizgide yer almaktadır. Gerek Manisalı gerekse Selçuk, AK Parti'ye atfedilen gayrimillilik ve karşıdevrimcilik başlıklarını çeşitli yazılarında dile getirmişlerdir.

AK Parti'yi gerek ülkenin iç çıkarları gerekse dış çıkarları noktasında yerli olmaktan uzak bir parti olarak gören yazarlar 'Cumhuriyet Aydınlanması'nı gerçekleştiren yegane Müslüman toplum olarak Türkiye'nin, Cumhuriyet Devrimleri ile elde ettiği kazanımlarının geriye götürülmeye çalışılmasını bu 'yerli olmayış' durumu ile izah ederler. Amerika desteğiyle ve isteğiyle kurulan bir parti olarak gördükleri AK Parti'nin milli bir karakterde olmasının beklenemeyeceğini düşünürler. Bu bakış açısı içinden AK Parti'nin gayrimilli karakterine getirilecek dellilerin başında izlenen dış politika gelmektedir. AK Parti kendisi gayrimilli bir parti olduğu için izlediği dış politika da kaçınılmaz olarak gayrimilli olmaktadır. Şunları yazar Manisalı:

AKP iktidarı ile birlikte Türkiye'nin ulusal (milli) politikalarının tamamen terk edildiğini görüyoruz. Dış ilişkilerde devlet kurumlarının, TBMM'nin daha önceki dönemlerde aldıkları kararların; uluslararası anlaşmalarla elde edilen hakların bir kenara itilerek, "ulusal olmayan bir kimliğe" hızla itildiğini somut sonuçlarıyla görmekteyiz.¹²¹

Manisalı'ya göre gayrimilli olmanın karşıtı ulusalcı olmaktır.¹²² Bu yönüyle AK Parti Hükümetini gayrimilli yani anti-ulusalcı olarak kodlayan Manisalı, 'Ulusalcı Olmanın Dayanılmaz Hafifliği' yazısında şöyle yazar:

Adamlar (ve kadınlar) bilmem kaç defa "Sizi AB'ye almayacağız" dediler ve diyorlar.Buna rağmen sesimiz çıkmıyor. Gücenmesinler diye "tam üyelik oyununu sürdürüyoruz". Kimse bizim kadar anti ulusalcı olamaz. Ulusalcılığa o kadar karşıyız ki bizi Lozan'dan Sevr'e yavaş yavaş götürmeye

¹²¹ Erol Manisalı, "Türkiye'nin Dış Politikası Neden Yok?", Cumhuriyet, 5 Kasım 2007, s.2.

¹²² Erol Manisalı'nın ulusalcılığı tartışarak AK Parti'nin gayrimilli karakterine vurgu yaptığı bir başka yazı için bkz. Erol Manisalı, "Ulusalcılık ve Sömürü Üzerine", Cumhuriyet, 2 Mayıs 2005.

*çalıştıklarını bildiğimiz halde görmemezlikten geliyoruz.*¹²³

Gerek Manisalı gerekse Selçuk'a göre; AK Parti'nin gayrimilliliği kuruluş şartları ile alakalıdır ve BOP ekseninde kurulmuş bir partinin milli bir karakter sergilemesi beklenemez.

Yazarlar AK Parti'ye atfettikleri karşıdevrimcilik nitelemesi için de benzer çözümler yapmaktadırlar. Onlara göre AK Parti'nin bu karakteri de BOP ekseninde kendisine yüklenen rolden bağımsız değildir. Batı'nın, kendi dümen suyuna girmeyeceğini düşündüğü için laik Türkiye'den vazgeçtiğini düşünen yazarlar, bunun yerine kolay yönetilecek bir iktidar istediklerini ve AK Parti'yi kurduklarını düşünmektedirler.

Manisalı BOP çerçevesinde AK Parti üzerinden yürütüldüğüne inandığı karşıdevrimin anatomisi üzerine şunları yazar:

*ABD ve AB'nin ödetmek istediği bedel oldukça yüklü. Lozan, Cumhuriyet'in ilkeleri, Atatürkçü değerler terk edilecek, bütün işler piyasaya ve yabancı güçlere bırakılacak. Türkiye bölünecek ve küçülecek. Güneydoğu, Kuzeydoğu ve İstanbul bölgesi ABD ve AB'nin güdümünde, ayrılacaklar. İstedikleri bu. Bütün bu karşıdevrim operasyonlarında "AB süreci" kilit konumundadır..*¹²⁴

İlhan Selçuk da bu konuda Manisalı gibi düşünmektedir. AK Parti'nin Batı'nın isteklerini yerine getirebilmek için çağdaş Cumhuriyeti aşındırmak zorunda olduğunu düşünen İlhan Selçuk, *Atatürkçülüğü Bırak, Dinci Devlet Kur!..* adlı yazıda, Batı'yı hem eleştirir hem de ona sitem eder.¹²⁵ Selçuk şunları yazar:

Ne diyor: İslamcılığı benimseyin!.. Biz de bilim adına dinliyoruz.. Neresi

¹²³ Erol Manisalı, "Ulusalçı Olmanın Dayanılmaz Hafifliği!..", **Cumhuriyet**, 29 Ocak 2007, s.11.

¹²⁴ Erol Manisalı, "Oligarşinin Sessiz Darbesi", **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 2007, s.11.

¹²⁵ Selçuk'un ekonomik gelişmeler üzerinden AK Parti'nin karşıdevrimci özelliğini ihsas ettirmeye çalıştığı bir yazısı için bkz. İlhan Selçuk, "Türkiye'de Sermaye İslamcılaştırılıyor.", **Cumhuriyet**, 15 Temmuz 2008, s.2. Ayrıca karşıdevrim ile nasıl mücadele edileceğine dair bir yaklaşım sergilediği ve 'milli demokratik devrim' adını verdiği yaklaşım için bkz. İlhan Selçuk, "Milli Demokratik Devrim", **Cumhuriyet**, 15 Kasım 2007, s.2.

bilim bunun?.. Türkiye'ye "İlmli İslam Devleti Modeli"ni öngören siyaseti dışarda içerde tezgâhlayanlar, tarihte eşine rastlanmayan bir uygarlık ve insanlık cinayetini işliyorlar...Petrol çıkarları uğruna gözünü karartmış olanlar, 1.5 milyar nüfuslu islam dünyasında Aydınlanma devrimini gerçekleştirmiş tek Müslüman toplumunu yeniden ortaçağ karanlığına gömmek istiyorlar.¹²⁶

IV.II.III. AK Parti ve Liderlik Kadrosu

Manisalı ve Selçuk AK Parti'nin varlığını BOP çerçevesinde sorunsallaştırdıkları gibi AK Parti liderlik kadrosuna dönük olarak da belirgin bir karşıtlık sergilemektedirler.

Gerek Manisalı, gerekse de İlhan Selçuk AK Parti'ye ilişkin şüpheli yaklaşımlarını, AK Partinin liderlik kadrosunu içine alacak bir takım analizlerle desteklemeye çalışmaktadırlar. Bu anlamda eleştirilerin odağında iki isim yer almaktadır: Recep Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül.

Her iki yazarın da Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili yazarken bilinçli olarak RTE'yi tercih ettikleri görülmektedir. Erdoğan yerine kullanılan RTE kısaltmasının, nasıl bir etki yaratmasının beklendiği muğlaktır. Bununla birlikte bu kısaltma, Manisalı ve Selçuk dışında pek çok ulusalcı kalem tarafından kullanılır olmuş, Erdoğan'a yönelik eleştirel tavrın adeta bir sembolü haline dönüşmüştür.

Her iki yazarda da gerek Gül'e, gerekse Erdoğan'a dönük adeta düşmanlığa varan yaklaşımın temelinde yatan sebep, her iki ismin de BOP çerçevesinde yüklendiklerine inanılan rolle ilişkili görünmektedir. İki ismin de ABD'nin bölgedeki taşeronu olduğunu düşünen yazarlardan İlhan Selçuk, Erdoğan'la ilgili şunları yazar:

Başbakan Erdoğan, 'Karadeniz uşağı Amerikan uşağı olmayacak" lafından niçin alınmış?..Üstelik yanıt da vermiş. Demiş ki: "- İktidara kim geldiyse ABD'nin yanında oldu, şimdi bunlar kurusıkı atıyorlar..."Karadenizli Temel'e sordum: - Ne diyorsun bu lafa?.. Temel: - Uyyy.. dedi, eski iktidarlar

¹²⁶ İlhan Selçuk, "Atatürkçülüğü Bırak, Dinci Devlet Kur!..", **Cumhuriyet**, 5 Haziran 2005, s.2.

*ABD'nin yanında oldularsa Allahsız komünizme karşı mücadele için oldular; bu Başbakan hem Müslümanlık üzerine nutuk atıp sandıktan çıkıyor hem de Müslümanlara karşı ABD'nin yanında oluyor!..*¹²⁷

Selçuk 2007 yılında, rejim tartışmaları ve siyasal krizin gölgesinde geçen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin arifesinde kaleme aldığı bir başka yazıda, bu kez dikkatini Recep Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül dışında Bülent Arınç'a da çevirecektir. Cumhurbaşkanlığı seçiminin meşhur 367 kararıyla çıkmaza girmesinin ardından adeta sonraki hedefi işaret eden ve son derece hasmane bir tonda yazılan *Durduruldu Ama Püskürtülmesi Gerek* adlı yazıda, Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve Bülent Arınç'ı, 'Üçlü' şeklinde tasvir eden Selçuk, şunları yazacaktır:

*Bugün Türkiye'nin başındaki 'Üçlü'nün durumu ne?.. Bunlar Erbakan Hoca'nın en güvendiği yetiştirmeleriyle Amerika'nın BOP'una dehalet eyleyip Türkiye'de çok kısa bir süre içinde iktidara geldiler...AKP iç ve dış parasal desteğin kayıt içi ve kayıt dışı dayanaklarıyla yükseldi...İktidara geçtikten sonra bir yandan borçlandı.. Öte yandan devlet kuruluşlarını, arsalarını, şirketlerini haraç mezat sattı...Arap şeyhleriyle al takke ver külah sarmaş dolaş olurken iktidar ve hükümetten sonra devleti de ele geçirmek istedi...Bu hırsın körlüğünde hiçbir uzlaşmaya yanaşmadı... YÖK'le, üniversitelerle, askerle, yüksek yargı kuruluşlarıyla, Cumhurbaşkanı'yla cebelleşti durdu...Ya tüm Türkiye'yi teslim alacak; Meclis Başkanlığı, Başbakanlık'tan sonra Cumhurbaşkanlığı'nı da ele geçirecekti... Ya da durdurulacaktı...Hırsın körlüğünde yürüyen 'Üçlü' durduruldu... Ama iktidardan da püskürtülmesi gerek... Bu 'gerek' Türkiye Cumhuriyeti'nin yazgısıyla eşanlamlıdır.*¹²⁸

Selçuk 2007'de yazdığı bir başka yazıda bu kez de ailesinin Amerika olan ilişkileri üzerinden Tayyip Erdoğan'a yüklenecek ve şunları yazacaktır:

Peki, bizim Başbakan RTE'nin Amerika muhabbeti nedir?..Tayyip Erdoğan

¹²⁷ İlhan Selçuk, "Uşak?..", **Cumhuriyet**, 26 Haziran 2005, s.2.

¹²⁸ İlhan Selçuk, "Durduruldu Ama Püskürtülmesi Gerek", **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 2007, s.2.

ailecek ABD'ye aşılınıp yerleşmiş gibi...RTE'nin aile şeceresini pek bilmiyorum, ama oğul, damat, gelin, torun, baldız, bacanak, kim varsa, Amerikanofil havayı koklamaktan anlaşılın zevk alıyorlar..Yoksa bu aile boyu Amerikan sevdası nasıl açıklanabilir?..Ama RTE'ler bir çapraz içindeler...Çünkü Amerikan sevdasının yanı sıra başka sevdalar peşindeler...Sözgelimi Hamas sevdası...Ya da İran sevdası... AKP seçimi aldı, Çankaya'yı aldı, Anayasa'yı kendine benzetecek; ama, İran'a yaklaşımı Amerika sevdasına ters düşmüyor mu?..Bizden nasihat: Aman, RTE Amerika'nın rotasından çıkmaya kalkmasın..’’¹²⁹

Tayyip Erdoğan'ı güvenilmez bir insan olarak sergileyen bu ifadelerin, esasen Erdoğan'ın kişiliğini değil, politik karizmasını hedef alan ifadeler olduğu açıktır. ‘Amerikan muhibbi’ olarak tasvir edilen bir politik figürün Türk toplumu tarafından uzun boylu desteklenmeyeceği düşüncesinden hareket ettiği anlaşılın bu yaklaşım, 28 Şubat sürecinde milletvekilliği düşürülen Merve Kavakçı'nın Amerikan vatandaşı olması üzerinden muhatap olduğu eleştirileri hatırlatmaktadır. Selçuk vb. ulusalcı kalemler tarafından üretilen bu bakış açısının, süreç içinde ulusalcı kesim içinde ciddi bir karşılık bulduğu görülecektir.

Selçuk, 2008'de kaleme aldığı ‘Krizin Siyasal Faturası’ adlı yazıda gerek Erdoğan gerekse Gül'e BOP çerçevesi üzerinden eleştiriler getirerek, yükledikleri misyon üzerine şunları yazar:

Amerika, Bush yönetimi marifetiyle seçeneği, Frenkçesiyle alternatifi hazırlamıştır:AKP...Türkiye'nin dincilerindeki değişim ilginçtir; Erbakan Hoca'ya ihanet edilmiştir; RTE, Gül ve yandaşları bu ülkede iktidara ancak Amerika'nın desteğiyle oturabileceklerini anlamışlardır.¹³⁰

Bu satırlar birer politik aktör olarak Tayyip Erdoğan'ı da, Abdullah Gül'ü de

¹²⁹ İlhan Selçuk, ‘‘Bir Gönülde İki Sevda Olmaz’’, **Cumhuriyet**, 29 Eylül 2007, s.2.

¹³⁰ İlhan Selçuk, ‘‘Krizin Siyasal Felsefesi’’, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 2008, s.2.

özne olmaktan çıkarmaya dönük bir yaklaşımı ortaya koymaktadır.¹³¹ Herhangi bir biçimde özne olamayacak kadar zaaf içinde gösterilen bu isimlerin, ayrıca kendi politik cetlerine ihanet edecek kadar şaibeli oldukları iddiası da cümlelerin arasına yerleştirilmiş bulunmaktadır. İfadelerin, okurun kafasında ciddi soru işaretleri oluşturacak şekilde bu türden özenle seçimi, İlhan Selçuk'un üslubunun da bir parçasıdır. Selçuk bu üslup özelliğini 25 Temmuz 2007'de yayımlanan "Sandıktan BOP çıktı!.." adlı yazıda, "Bir bakıma "İlimli İslam modeli" toplumda cuk oturmuş görünüyor, RTE ile tesettürlü hanımı ülkede genel geçer aile yapısına ve erkek egemenliğine göz kırıyor..."¹³² diyerek bu kez de kadın-erkek eşitliği ilkesi üzerinden sergilemektedir.¹³³

Erol Manisalı AK Parti liderlik kadrosuna dönük olumsuz tutum bağlamında İlhan Selçuk'dan farklı değildir. Selçuk gibi Manisalı da gerek Erdoğan'ı gerekse de Gül'ü özne olmaktan çıkararak ve bütünüyle Amerikan çıkarlarının birer neferi olarak gösteren bir yaklaşım içindedir. 2007'de kaleme aldığı *Aynalar Yalan Söylemez* adlı yazısında Erdoğan ve Gül'ü emperyalizmin ve dolaylı olarak BOP'un hizmetinde olmakla suçlayacak ve şunları yazacaktır:

*Ortadoğu'nun ABD (ve Batı) adına koruculuğunu AKP üstlenmiş. Tayyip Erdoğan kendisini, BOP'nin bölge temsilcisi olarak ilan etmiş. Abdullah Gül, 3 Nisan 2003'te Colin Powell ile anlaşma imzalamış. AKP'yi (ve Türkiye'yi), ABD'nin Ortadoğusunun bir parçası haline getirmek istemiş.(...) Emperyalizm bundan yararlanacak... Şeriatçılar ve bölücüler "Arkalarını Batı'ya vermenin" rahatlığını yaşayacak.*¹³⁴

Manisalı, AK Parti liderlik kadrosuna dönük eleştirilerini, somut olaylar üzerinden de aktarmakta, aktardığı bu olayları adeta bir karakter tahlili şeklinde

¹³¹ İlhan Selçuk'un bu konuda yazdığı yazılara farklı örnekler için bkz. İlhan Selçuk, "Bugünden Yarına Ne Olacak?", **Cumhuriyet**, 17 Haziran 2007, s.2, İlhan Selçuk, "Nakşi Cumhuriyeti", **Cumhuriyet**, 2 Eylül 2007, s.2.

¹³² İlhan Selçuk, "Sandıktan BOP Çıktı!..", **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 2007, s.2.

¹³³ Kadın-erkek eşitliği ve İslamcıların kadını geri planda gördüğüne dair tezleri Selçuk yazılarında zaman zaman işlemektedir. Bununla ilgili bir örnek için bkz. İlhan Selçuk, "Kadın Özgürlüğünün Ölçüsü", **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 2007, s.2.

¹³⁴ Erol Manisalı, "Aynalar Yalan Söylemez", **Cumhuriyet**, 3 Eylül 2007, s.11.

kullanarak politik olanı analiz aracı olarak kullanmaktadır. Özellikle Abdullah Gül'den bahsederken, üniversitede kısa bir dönem kendisinin asistanlığını yaptığını değişik vesilelerle ifade etmiş ve bu suretle analizlerini karakter şahidi sıfatıyla sürdürdüğünü ihsas etmiştir. Manisalı'nın bu türden tahliller yaparken kullandığı somut olaylardan biri, yakından ilgilendiği Kıbrıs konusudur. Abdullah Gül'ün, Kıbrıs konusundaki politik konumlanışındaki farklılaşma üzerinden, karakterini tartışmaya açan Manisalı, Gül'ü BOP'a verdiğini düşündüğü destek yüzünden eleştirmekte ve kendi halkına sırtını çevirdiğini iddia etmektedir. "Kıbrıs'a Giden Gül Hangisi?.." adlı yazıda şunları yazmaktadır:

O zamanki (1996'daki) Gül, bugün Türk halkının yüzde 90'ının düşündüğü gibi düşünüyordu. ABD'nin Ortadoğu (ve Kıbrıs) politikalarına o da karşıydı. Daha da ötesi antiemperyalist (ve milliyetçi) bir A.Gül kimliği sergiliyordu. Şimdi ise ABD (ve AB) ile "olağanüstü yakın ilişkiler içinde"; ABD'nin BOP'sini desteklediği gibi 2003'te Colin Powell ile çok özel anlaşmalar bile yaptı.¹³⁵

Erol Manisalı, "Oligarşinin Sessiz Darbesi" adlı yazısında "işbirlikçi köktendinciler" diyerek eleştirdiği AK Parti liderlik kadrosunu, yine BOP üzerinden eleştirmektedir. 22 Temmuz seçimlerini uluslararası politika ile doğrudan ilişkilendiren ve ABD'nin BOP projesinin aşamalarından biri olarak okuyan Manisalı şöyle yazar:

22 Temmuz'a nasıl geldik? 1) Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül öne çıkarılacaklardı; 1996'da yayımlanan Amerikan belgelerinde yer aldı.2) 28 Şubat sürecinde kimi Amerikancı generallerin yardımı ile "işbirlikçi köktendinciler" sahneye çıkarıldılar. Amerika, kendisiyle işbirliği yapan köktendincilere, "Liberal demokrasi sahnesinde yer veriyordu". İlmli (ve işbirlikçi) İslam, büyük sermayenin yanında devreye sokuldu.¹³⁶

Erol Manisalı, Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından kaleme aldığı "Amerika ve Avrupa'yı Arkasına Alanlar" adlı yazıda da benzer bir zihin

¹³⁵ Erol Manisalı, "Kıbrıs'a Giden Gül Hangisi?..", **Cumhuriyet**, 17 Eylül 2007, s.11.

¹³⁶ Erol Manisalı, "Oligarşinin Sessiz Darbesi", **Cumhuriyet**, 3 Ağustos, 2007, s.11.

durumundan hareket eder ve “*Abdullah Gül Köşk’e çıkarıldı, biz şimdi kimi kutlayalım? AKP’ye ve Gül’e destek veren Amerika ve Avrupa’yı mı kutlayalım? İstedığınız oldu mu diyelim?*”¹³⁷ şeklinde karamsar bir ruh hali yansıtan cümleler yazar.

Gerek Manisalı ve gerekse Selçuk’un metinlerine yansıyan AK Parti liderlik kadrosuna dönük bu karşıtlık, ulusalcı kesimin belki de en fazla prim verdiği argümanları üretmiştir. Daha önce bir tepki ideolojisi olduğunu ifade ettiğimiz ulusalcılığın, ihtiyaç duyduğu ötekinin inşa edilmesinde üretilen bu imajların çok ciddi bir etkisi olmuştur. İhanet içinde olduğuna inanılan politik figürlere yönelik eleştirelilik ve çoğunlukla da keskin karşıtlık üzerinden kitlelerin mobilize edilmesi mümkün hale gelmiş ve özellikle 2007 yılında zirve yapan kitlesel gösteriler, ulusalcı kalemlerin ürettiği söz konusu imajlardan ciddi şekilde beslenmişlerdir. Özellikle BOP ekseninde adeta karikatürize edilen politik figürler ve onlara yöneltilen kızgınlık üzerinden ciddi bir kitlesel enerjinin açığa çıkması mümkün olmuş, söz konusu enerji adeta materyalize olarak Türk politik yaşamına ulusalcılık ideolojisini armağan etmiştir.

¹³⁷ Erol Manisalı, “Amerika’yı ve Avrupa’yı Arkasına Alanlar”, **Cumhuriyet**, 31 Ağustos 2007, s.11.

SONUÇ

2004 yılında kamuoyuna açıklanan Büyük Ortadoğu Projesi, Türkiye'deki ulusalcı ideolojinin inşa sürecine çok önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu katkı Büyük Ortadoğu Projesinin denk düştüğü gerçeklik alanından ziyade, ulusalcılığın taşıyıcısı olan kitlelere düşünsel manada önderlik eden bazı isimlerin, Büyük Ortadoğu Projesini kendi düşünsel birikimleri ile harmanlayarak ortaya koydukları “Büyük Ortadoğu Projesi söylemi” vasıtasıyla olmuştur.

“Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi” ile “Büyük Ortadoğu Projesi” arasında bir ayrım yapmak zorunludur. “Büyük Ortadoğu Projesi”nin objektif veriler ışığında denk düştüğü gerçeklik alanına baktığımızda, söz konusu söylemsel çerçevenin sunduğundan farklı bir manzara ile karşılaşırız.

Türk kamuoyunda Büyük Ortadoğu Projesi olarak bilinen “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi (The Broader Middle East and North Africa Initiative)” kamuoyuna ilk kez 2004 yılında açıklanmıştır. Söz konusu proje ABD'nin dış politika anlayışının evrimsel çizgisinde anlamlı bir zemine oturmaktadır. Bu evrimsel çizgi ABD'nin 19. yüzyıldaki izolasyonist dış politika felsefesinden 21.yüzyıldaki küreselleşmeci felsefesine uzanan bir çizgidir. ABD Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte etkisini tüm dünya sathına yaymayı hedefleyen bir politik çizgiye yerleşmiş ve bunun için küreselleşme politikalarını hayata geçirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri bu çerçevede demokratik değerlerin yaygınlaştırılmasını ve sağlamlaştırılmasını ön plana çıkarmış, fakat bunu Sovyetler Birliği sonrası ortaya çıkan yeni ulus devletler bağlamında ele almıştır. ABD'nin bu dönemde Ortadoğu'ya dönük politikası ise güvenlikçi ve istikarcı bir politika olmuştur.

Ortadoğu için istikrar ve güvenlik çerçevesine yerleşen Amerikan dış politikasının bölgedeki doğal yansıması güvenlik ve istikrar adına uzun yıllar boyunca anti-demokratik rejimlerin desteklenmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Ne var ki bu durum 11 Eylül sonrasında değişmiş, Ortadoğu'ya bakışta farklı bir paradigma kendisini göstermiştir.

Değişen bu paradigma, Amerikan dış politikasına dair idealist yaklaşımın izlerini taşıyacaktır. Çatışmaların kaynağında demokrasi eksikliği olduğunu iddia eden bu

yaklaşımına göre, Ortadoğu'ya demokrasi götürülmesi halinde, Ortadoğu Batı dünyasını da vurmaya başlayan şiddetin üretiliği mekan olmaktan çıkacaktır. Bu görüşün o dönemdeki en güçlü savunucuları 'yeni muhafazkarlar' olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte Bush yönetiminde güçlü bir konuma yükselen yeni muhafazakarlar, Afganistan'a gerçekleştirilen saldırıların ve Irak işgalinin felsefi arka planını oluşturmuşlar ve yeni muhafazakar görüş, Bush doktrininin en önemli bileşeni haline gelmiştir.

Sonraki gelişmeler, demokrasiyi ihraç etme anlayışına dayalı yeni muhafazakarlığın, bu amaç için askeri yol başta olmak üzere, siyasal ve kültürel her türlü aracı kullanmaya hazır olduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede ortaya çıkan en önemli çaba kamuoyunda "Büyük Ortadoğu Projesi" olarak anılan "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi" olmuştur.

Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika İnisiyatifi'i hedef aldığı coğrafyada pek çok farklı şekilde karşılık bulmuştur. Türkiye, Büyük Ortadoğu Projesinin kamuoyuna açıklandığı Sea Island'daki G-8 toplantısına katılmıştır. Esasen sekiz ileri endüstri ülkesinin davetli olduğu G8 toplantısına, Türkiye "demokratik ortak" ünvanı ile davet edilmiştir. Türkiye, bu toplantıda, alınan kararları desteklemiş ve proje çerçevesinde sorumluluk almıştır. Proje kapsamında hayata geçirilmesi planlanan "Demokrasi Yardım Diyalogu"nun eş-başkanlıklarından birini alan Türkiye'nin, bu çerçevedeki ortakları Yemen ve İtalya olarak belirlenmiştir. Ne var ki söz konusu eş-başkanlık ünvanı Türk medyasına ağırlıklı olarak Büyük Ortadoğu Projesi eş-başkanlığı olarak yansımıştır. Söz konusu algı içinden Türkiye, proje içinde yer alan çalışma alanlarından birinde Yemen ve İtalya ile değil, projenin tamamında Amerika Birleşik Devletleri ile eş-başkanlığı paylaşacak gibi görünmüştür. Projeye ve projede Türkiye'nin oynadığı role bu çerçeve üzerinden değerlendirmeler getirilmiştir.

Projeyi Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeye dönük yeni bir emperyalist hamlesi olarak yorumlayan hatırı sayılır bir kesim söz konusu olmuştur. Bu kesimler Türkiye'ye projenin eş-başkanlığının verilmesini, Türkiye'nin bölgede ABD'ye taşeronluk yapacağını işaretleri olarak yorumlamışlardır. Bu bakış açısını paylaşan en önemli toplumsal kesim ise ulusalcılar olarak ortaya çıkmıştır. Büyük Ortadoğu Projesi'nin araştırmalarıyla gerek Türkiye'nin uluslararası konumunun gerekse AK

Parti'nin meşruiyetinin tartışmaya açılması, yeni bir söylemsel ürünü ortaya çıkarmıştır. 'Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi' adını verdiğimiz bu söylem içinden, Büyük Ortadoğu Projesinin denk düştüğü gerçeklik alanı anlamsızlaşmış, bunun yerine Türkiye'nin uluslararası konumu ve AK Parti ile ilgili konuların büyük kısmının, bir biçimde ilişkilendirilerek tartışılmaya açıldığı bir zemin oluşmuştur. Bu zeminin üretilmesinde ulusalcılığın önde gelen fügürlerinin çok önemli katkıları olmuştur. Kullandıkları dil, seçtikleri konular ve onları 'Büyük Ortadoğu Projesi' ile ilişkilendirme biçimleri yukarıda sözünü ettiğimiz 'Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi'ne kaynaklık etmiştir. Ulusalçı toplum kesimlerinin rağbet gösterdiği bu söylem zamanla ulusalcılık ideolojisinin köşe taşlarından biri haline gelmiştir.

Erol Manisalı ve İlhan Selçuk, ulusalcılığın 'Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi' üzerinden inşa sürecine en fazla katkı yapan isimlerdendir. Çalışmamızda incelediğimiz Erol Manisalı'ya ait 498 ve İlhan Selçuk'a ait 512 yazıda, yazarların 'Büyük Ortadoğu Projesi'ne sıklıkla atıf yaptıkları, ele aldıkları konuların büyük kısmını bir biçimde bununla ilişkilendirdikleri görülmüştür.

Yazarların BOP ile ilişkilendirdikleri ve en fazla tekrarladıkları başlıkları sıraladığımızda ise dış politikaya dair genel çözümler, Avrupa Birliği, Kıbrıs ve terör konuları ile AK Parti'nin konumlandırılmasına dair çözümler zikredilmesi gereken başlıklar olarak karşımıza çıkmıştır.

Gerek İlhan Selçuk'un, gerekse Erol Manisalı'nın entelektüel serencamlarına baktığımızda dış politikaya dönük analizlerin önemli bir yekun tuttuğu görülmüştür. Özellikle 2000 sonrasında AK Parti'nin iktidara gelişi ile birlikte bu analizlerin hem hacim hem de içerik olarak farklılaştığı görülmüştür. Bu dönemden sonra her iki yazar da gündemlerine Büyük Ortadoğu Projesini almışlar ve dış politika çözümlerini bu başlık etrafında şekillendirirken ve AK Parti'nin yürüttüğü dış politikaya dönük keskin bir karşıtlık sergilemişlerdir.

Bu çerçevede ele alınan yazılardan Erol Manisalı ve İlhan Selçuk'un, AK Parti'nin dış politikasının bütünüyle ABD ve AB'nin güdümünde ve Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde yürütüldüğünü düşündükleri ve kesinlikle tasvip etmedikleri görülmüştür. Çizilen perspektif ve dış politikaya ilişkin gerçekleştirilen bu

sorunlaştırmanın ulusalcı muhayyileye etkisi, AK Parti hükümetinin ABD'nin 'ılımlı islam projesi' çerçevesinde kurulan bir hükümet olduğu ve bölgede ABD ad ve hesabına bir dış politika uyguladığı algısının yerleşmesi olmuştur. Ulusalcı kitleleri harekete geçiren 'Tam bağımsız Türkiye' sloganının ardında yatan zihinsel arkaplan, bu temel öncüle dayanmaktadır.

Avrupa Birliği konusu da BOP eksenli tartışmalarda kaçınılmaz biçimde yer almış, gerek İlhan Selçuk gerekse Erol Manisalı'nın dış politika ekseninde öne çıkardıkları belli başlı temalardan biri de bu olmuştur. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine ve bu süreçte yaşanan politik gelişmelere Erol Manisalı'nın da, İlhan Selçuk'un da şiddetle karşı oldukları görülmüştür. Yazarlar bir yandan AB üyeliğinin Türkiye'nin çıkarları ile uyuşmayacağını düşünürlerken diğer yandan AB'nin Türkiye'yi oyaladığını düşünmektedirler. AB'nin samimiyetini ciddi şekilde sorgulayan bu bakış açısının, AK Parti hükümetine yönelik de şüpheli bir yaklaşımı beraberinde getirdiği saptanmıştır. Manisalı ve Selçuk'un, AB'nin çıkarlarını Türkiye'nin çıkarlarından önde tuttuğunu iddia ettikleri AK Parti'nin, ABD ve AB'nin gündemi ile hareket ettiğini düşündükleri görülmüştür. Cumhuriyet'in kurucu felsefesi için son derece anlamlı olan 'iç düşman', 'dış düşman' kavramsallaştırmalarını çağrıştıran bu analizler içinden ABD ve AB'nin dış düşman olarak görüldüğü, AK Parti'nin ise iç düşman tanımının karşısına yerleştiği anlaşılmıştır.¹³⁸ Bu bakış açısı içinden BOP ülkenin işgal edilmesinden, AK Parti hükümeti ise 'işbirlikçi' bir hükümetten başka birşey değildir. Ulusalcı toplum kesimlerinin bu analizlere ciddi şekilde itibar ettiklerini söylemek mümkündür. Söz konusu kesimlerin AK Parti hükümetine yönelik hasmane tutum alışlarının altında yatan kabullerden birinin bu olduğu sonucuna varılmıştır.

Dış politikanın önemli başlıklarından biri olan Kıbrıs konusunun 2000'li yıllardan sonra BOP ekseninde de çözümlenmeye tabi tutulduğu görülmüştür. Bu çözümlenmelerin başlıca sahipleri ise ulusalcı cenahtan gelen kalemlerdir. Erol Manisalı ve İlhan Selçuk bu anlamda analizler yapan önde gelen ulusalcı kalemlerdendir. Her iki

¹³⁸ Bu konuda Erol Manisalı'nın dikkat çekici bir yazısı için bkz. Erol Manisalı, "İlhan Selçuk, Doğu Perinçek, BOP ve Dinciler", **Cumhuriyet**, 24 Mart 2008.

yazarın bu konuyu Türkiye'nin egemenlik hakkıyla yakından alakalı gördükleri ve uluslararası alanda Kıbrıs davasının savunulmasını önemsedikleri görülmüştür.

Her iki yazar da bu çerçevede AK Parti'nin izlediği politikayı ulusal bulmamaktadır. Bunun sebebi BOP çerçevesindeki çözümleridir. Selçuk'un ve Manisalı'nın bakış açısından AK Parti'nin izlediği Kıbrıs Politikası, Türkiye'nin çıkarları ve Kıbrıs'ın geleceğini değil, ABD ve AB'nin çıkarlarını öncelemektedir. Buna göre Erol Manisalı'nın da İlhan Selçuk'un da Kıbrıs konusunda AK Parti hükümetinin tam bir ihanet içinde olduğunu düşündükleri görülmüştür. Onlara göre AK Parti, iktidara geliş şartları gereği ABD ve AB'nin istekleri dışında hareket edememekte, bu durum da Kıbrıs konusunda Türkiye'yi sıkıntıya sokmaktadır. BOP çerçevesinde AK Parti'ye biçilen rolle doğrudan ilişkili olduğunu düşündükleri bu durum nedeniyle Manisalı da Selçuk da AK Parti'yi sert şekilde eleştirmişlerdir. Yukarıda bahsi geçen diğer konularda olduğu gibi Kıbrıs konusundaki bu sert eleştirilerin de, ulusalcılığın AK Parti'ye dönük sert tonunda etkili olduğu anlaşılmıştır.

Çeşitli politik zaviyelerden çeşitli biçimlerde değerlendirilen terör sorununun, Erol Manisalı'nın ve İlhan Selçuk'un değerlendirmelerinde önemli bir yer tutmuş, terör ve bu bağlamda PKK, her iki yazarın da BOP çerçevesinde çözümledikleri ve sıklıkla atıf yaptıkları önemli bir uğrak olmuştur. İncelediğimiz yazılarından anlaşılacağı üzere Türkiye'nin terör ve PKK konusundaki durumu İlhan Selçuk'un ve Erol Manisalı'nın perspektifi içinde şu şekilde anlamlandırılmaktadır: Türkiye ciddi bir bölünme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu tehlike ABD ve AB'nin kendi çıkarları doğrultusunda Ortadoğu'da giriştikleri politik manevralarla ilgilidir. Batı Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde bölgeye yeni bir dizayn vermek istemektedir. Bu dizayn pek çok devletin sınırlarının yeniden çizilmesinden başlayarak, bekaları ile ilgili ciddi sorunlar yaşamalarını gündeme getirecektir. Türkiye için de aynı durum geçerlidir. Batı BOP çerçevesinde Türkiye'nin Güneydoğusunda bir Kürt devleti kurmayı planlamaktadır ve bu tasarım çerçevesinde içeride bir takım destekçilere ihtiyacı vardır. Batı'ya bu desteği verecek olan ise söz konusu politik yönelimin destekçisi ve uzantısı olarak AK Parti'dir.

Bu bakış açısından hareket eden Manisalı ve Selçuk, PKK'nın topraklarımızdaki varlığından başlayarak terör kaynaklı bütün sorunları BOP'a indirgeyerek açıklamışlar,

Kürt sorunu gibi siyasal ve toplumsal vecheleri olan bir sorunu BOP çerçevesinde indirgemeci bir bakış açısı ile ele almışlardır. Yukarıda bahsedilen sebepler nedeniyle AK Parti'yi terör konusunda yanlış politikalar izlemekle suçlayan yazarlar, 'bölünme' tehdidini sürekli gündemde tutarak ulusalcı muhayyilenin formasyonuna katkı sağlamışlardır.

İlhan Selçuk'un ve Erol Manisalı'nın bir başka önemli uğrak noktası ise AK Parti üzerine yaptıkları çözümler oluşturmuştur. Her iki yazarın da en başından itibaren AK Parti'nin varlığına dönük eleştirel bir tutum içinde oldukları görülmüştür. Bu eleştirel tutumun ortaya çıkmasında her iki yazarın da o güne kadarki entelektüel serencamlarının ve zihniyet dünyalarının çok önemli bir katkısı olmuştur. Kendilerini Cumhuriyet değerlerinin ve özellikle de laikliğin yılmaz birer savunucusu olarak konumlandırmış bu yazarlar, İslamcı gelenek içinden neşet eden AK Parti'yi sorunlu bulmuşlardır. Cumhuriyet devrimleri, çağdaşlaşma ve laiklik gibi değerler için tehdit oluşturduğunu düşündükleri AK Parti'yi her fırsatta eleştirmişlerdir. Bu kadarla da kalmamış, kurulduğu ilk günden itibaren AK Parti'ye karşı son derece şüpheci bir bakış açısını da muhafaza etmişlerdir. Bu bakış açısı içerisinde AK Parti'yi herşeyden önce kökü dışarıda bir proje partisi olarak gören Manisalı ve Selçuk, AK Parti'nin varoluşunu bütünüyle BOP eksenli olarak analiz ederek eleştiriye tabi tutmuşlardır. Bu açıklama çerçevesi içinden AK Parti'yi 'ılımlı islam projesi'nin ürünü, gayrimillî, karşıdevrimci bir parti olarak resmederken, AK Parti liderlik kadrosuna dönük olarak da ciddi bir karşıtlık sergiledikleri görülmüştür. Her iki yazarın katkı yaptıkları bu bakış açısının da yukarıda bahsedilen diğer unsurlarla birlikte ulusalcı ideolojinin kurumsallaşmasında etkili olduğu görülmüştür.

Tüm bu açıklamalardan sonra not edilmesi gereken diğer bir husus, her ki yazarın da bir yandan 'Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi'nin oluşturulmasına katkı yaparken, diğer taraftan onun tarafından şekillendirildikleri ve bu söylemin, belli bir dönemden sonra her iki yazarın da düşünsel üretimlerinin hakim rengi haline geldiğidir. Her iki yazar da ortaya çıkan söylemsel ürünün cazibesine giderek daha fazla kapılmışlardır. Başlangıçta yazılarında seyrek biçimde rastladığımız BOP vurgusunun ilerleyen yazılarda yavaş yavaş arttığı, özellikle de 2007'den sonra başat çözümler aracına döndüğü görülmüştür. Gerek Manisalı'nın gerekse Selçuk'un özellikle 2007

sonrasındaki çözümlerinde açık biçimde izlenen bu eğilimde, BOP ile ortaya çıkan kavramsal çerçevenin kullanışlılığı ve ulusalcı toplum kesimleri nezdinde gördüğü hüsn-ü kabulün çok büyük bir etkisi vardır.

2005 yılından itibaren hareketlenen ve 2007 yılında doruk noktasına ulaşan ulusalcı muhalefet için, Türkiye'nin, 'ılımlı İslam' devletine dönüşerek parçalanacağı tezini işlemeyen 'Büyük Ortadoğu Projesi Söylemi' çok kullanışlı bir muhalefet diline dönüşmüştür. Bu dilin toplumsal muhalefet zeminine yansması ise laiklik hassasiyetinin artması ve bölünme endişesinin başgöstermesi şeklinde olmuştur. Bu hassasiyet çerçevesinde bir araraya gelen kitleler zaman içinde ulusalcılık adı verilen toplumsal muhalefet eksenini oluşturmuş ve bir ideoloji olarak 'ulusalcılık' Türk siyasal yaşamında yerini almıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Ahmet Fethi (çev.) 2. Basım, İstanbul: Hil Yayınları, 1996.

Akçura, Yusuf, **Üç Tarz-ı Siyaset**, Recep Duymaz (hızl.), İstanbul: Boğaziçi Yay., 1995.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Cilt I.**, 10. Basım, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994.

Billington, Ray Allen, **American History After 1865**, New Jersey: Littlefield, Adams&Co., 1960.

Brzezinski, Zbigniew, **The Grand Chessboard, The American Primacy and its Geostrategic Imperatives**, New York: Basic Books, 1999.

Bulut, Faik, **Ordu ve Din**, 2. Basım, İstanbul: Doruk Yayıncılık, 1997.

Davutoğlu, Ahmet **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, 41. Basım, İstanbul: Küre Yayınları, 2010.

Değirmenci, Aslan, **Kürt Sorununda Yeni Dönem**, Ankara: Vadi Yayınları, 2009.

Dugin, Aleksandr **Rus Jeopolitiği, Avrasyacı Yaklaşım**, Vügar İmanov (çev.), İstanbul: Küre Yayınları, 2003

Emgengil, Okay Gönen **Türkiye Devriminin Yol Haritası ve Avrasya Rotası**, Asya Şafak Yayınları, İstanbul: Ekim 2009

Erdoğan, Mustafa , **Rejim Sorunu**, Ankara: Vadi Yayınları, 1997

Erdoğan, Necmi ve Diğerleri, **Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Fuller, Graham E. **Islamic Fundamentalism in the Northern Tier Countries, An Integrative View**, Rand Publication, Santa Monica, CA: 1991.

Fuller, Graham, Lesser, Ian O., **Kuşatılanlar, İslam ve Batı'nın Jeopolitiği**, İstanbul: Sabah Kitapları 1996.

Gürpınar, Doğan **Ulusalçılık, İdeolojik Önderlik ve Takipçileri**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.

Güzel, M. Şehmus, **Türk Usulü Demokrasi**, İstanbul: Doruk Yayınevi, 1997.

İnan, Kamran, **Hayır Diyebilen Türkiye**, 3. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 1996.

Julien, Claude **Amerikan İmparatorluğu**, Tahsin Saraç, Aysel Gülercan (çev.), Ankara: Hitit yayınları, 1969.

Karpat, Kemal H. **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, İstanbul: Afa Yayıncılık, 1996.

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, 8. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.

Manisalı, Erol, **Attila İlhan'la 1000 Saat**, 3.Basım, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2005.

Manisalı, Erol, **Bıçak Sırtı**, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 2008.

McNeill, William H., **Dünya Tarihi**, Alaeddin Şenel (çev.), 3.Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

Mücahit Küçükıylmaz, **Türkiye'de Siyasal Katılım, Tek Parti'den AK Parti'ye Siyasal İslam ve Demokrasi Tartışmaları**, İstanbul: Birey Yayıncılık, 2009

Pekdemir, Melih, **Kürtlerin Barış Yürüyüşü... Öcalan Devlet mi?**, İstanbul: Su Yayınevi, 1999.

Sencer, Muzaffer, **Dinin Türk Toplumuna Etkileri**, 3. Basım, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

Topuz, Hıfzı **Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.

Yaraşır, Volkan, **11 Eylül, Gerçeğin Çölüne Hoşgeldiniz**, İstanbul: Gendaş Yayınları, 2001.

Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

MAKALELER

Altun, Fahrettin (2010) '**Discourse of Left-Kemalists in Turkey: Case of the Journal, Yön, 1961-1967**', *Middle East Critique*, 19.2 2010: 135 — 156.

BAĞCI, Hüseyin & SİNKAYA, Bayram, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: AK Parti'nin Perspektifi”, s.24-25, *Akademik Ortadoğu*. 1. 1 2006

(http://www.akademikortadoğu.com/belge/ortadoğu1%20makale/huseyin_bagci_bayram_sinkaya.pdf) (1 Mart 2014).

Erhan, Çağrı “ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**”, Vol. 56, No. 4.

Mearsheimer, John, “Hans Morgenthau and the Iraq war: realism versus neo-conservatism”, **The Open Democracy**, 2005, <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0037.pdf>

Kenan, George “Sources of Soviet Conduct”, 1947, <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>.

Sharp, Jeremy M., “The Broader Middle East and North Africa Initiative: An Overview”, **CRS Report for**

Congress, 1995, <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS22053.pdf>

RAPORLAR

Benard, Cheryl, **Civil Democratic Islam, Partners, Resources and Strategies**, Rand Publication, Santa Monica, CA: 2003.

Özhan, Taha, Ete, Hatem **Seta Analiz, 2012'de Türkiye**, Ankara: SETA, 2012.

GAZETE YAZILARI

Manisalı, Erol, "Ulusalçılık ve Sömürü Üzerine", **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 2005.

Manisalı, Erol, "TL Yerine Avro, Memet Yerine Hans", **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 2007.

Manisalı, Erol, "Gereksiz Yere Çatıştırılan Gençler", **Cumhuriyet**, 11 Şubat 2008.

Manisalı, Erol, "İktidarda AKP Muhalefette Büyük Sermaye mi?", **Cumhuriyet**, 7 Mart 2008.

Manisalı, Erol, "İlhan Selçuk, Doğu Perinçek, BOP ve Dinciler", **Cumhuriyet**, 24 Mart 2008.

Manisalı, Erol, "Obama'yı Don Kişot Sananlar", **Cumhuriyet**, 7 kasım 2008.

Manisalı, Erol, "Şeriatın ve Terörün İlişimi", **Cumhuriyet**, 24 Eylül 2007.

Manisalı, Erol "ABD ve AB'nin Kürdistan Projesi", **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 2006.

Manisalı, Erol "Ergenekon Üzerinden Bir Ufuk Turu...Bütün yollar BOP'a Çıkar", **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 2008.

Manisalı, Erol "AKP- Erbil- Bağdat Hattı...", **Cumhuriyet**, 10 Mart 2008.

Manisalı, Erol "Sömürgeci ve Dincilere Karşı 'Diriliş'", **Cumhuriyet**, 21 Mart 2008.

Manisalı, Erol, "AKP İktidarında Dış İlişkiler", **Cumhuriyet**, 12 Mart 2007.

Manisalı, Erol, "Amerika'yı ve Avrupa'yı Arkasına Alanlar", **Cumhuriyet**, 31 Ağustos 2007.

Manisalı, Erol, "Aynalar Yalan Söylemez", **Cumhuriyet**, 3 Eylül 2007.

Manisalı, Erol, "Birileri Bizi Fena Halde İşletiyor...", **Cumhuriyet**, 21 Mart 2005.

Manisalı, Erol, "Denктаş mı, Batı mı, Siz mi? Değişen Kim?", **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 2008.

Manisalı, Erol, "İlimli İslamın Batı İçin Önemi", **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 2004.

Manisalı, Erol, "Kediye Ciğer Teslim Edenler", **Cumhuriyet**, 10 Ekim 2008.

Manisalı, Erol, "Kıbrıs, BOP ve Kolordu...", **Cumhuriyet**, 7 Eylül 2007.

Manisalı, Erol, “Kıbrıs’a Giden Gül Hangisi?..”, **Cumhuriyet**, 17 Eylül 2007.

Manisalı, Erol, “Oligarşinin Sessiz Darbesi”, **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 2007.

Manisalı, Erol, “TSK Emperyalizmle Yüzleşmek Zorunda”, **Cumhuriyet**, 24 Ağustos 2007.

Manisalı, Erol, “TSK, BOP ve Türban”, **Cumhuriyet**, 28 Eylül 2007.

Manisalı, Erol, “Türkiye’nin AB Süreci BOP Süreci Oldu...” **Cumhuriyet**, 4 Ocak 2008.

Manisalı, Erol, “Türkiye’nin Dış Politikası Neden Yok?”, **Cumhuriyet**, 5 Kasım 2007.

Manisalı, Erol, “Ulusalçı Olmanın Dayanılmaz Hafifliği!..”, **Cumhuriyet**, 29 Ocak 2007.

Manisalı, Erol, “Ulusalçılar ve İşbirlikçiler Karşı Karşıya”, **Cumhuriyet**, 9 Nisan 2007.

Manisalı, Erol, “Yeni Dönemde AKP’nin Dış Politikası”, **Cumhuriyet**, 6 Ağustos 2007.

Selçuk, İlhan, “Akıllı Başında Türk Ne Düşünür?..”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 2007.

Selçuk, İlhan, “İlmli İslam Nasıl Olur?”, **Cumhuriyet**, 26 Ağustos 2007.

Selçuk, İlhan, Cem’i ve Türkiye’yi Vuran Tezgah, **Cumhuriyet**, 27 Ocak 2007.

Selçuk, İlhan, “ABD ’22 Temmuz’da Tarafıdır.”, **Cumhuriyet**, 26 Haziran 2007.

Selçuk, İlhan, “22 Temmuz’da MHP’nin Durumu”, **Cumhuriyet**, 26 Haziran 2007.

Selçuk, İlhan, “Bugünden Yarına Ne Olacak?”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 2007.

Selçuk, İlhan, “Kadın Özgürlüğünün Ölçüsü”, **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 2007.

Selçuk, İlhan, “Nakşi Cumhuriyeti”, **Cumhuriyet**, 2 Eylül 2007.

Selçuk, İlhan, “Türkiye’de Sermaya İslamcılaştırılıyor.”, **Cumhuriyet**, 15 Temmuz 2008.

Selçuk, İlhan, “Milli Demokratik Devrim”, **Cumhuriyet**, 15 Kasım 2007.

Selçuk, İlhan, “Başkanlık Sistemi Girişiminin Anlamı”, **Cumhuriyet**, 7 Ocak 2005.

Selçuk, İlhan “Bir Tutam Akıl”, **Cumhuriyet**, 20 Aralık 2008.

Selçuk, İlhan “Uygarlık Sınavında Türkiye’nin Yeri”, **Cumhuriyet**, 11 Kasım 2006.

Selçuk, İlhan, “Ana Muhalefetin Gözü Ne Renk?..”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 2007.

Selçuk, İlhan “Yaman Bir ‘Proje’”, **Cumhuriyet**, 24 Ekim 2008.

Selçuk, İlhan, “Atatürkçülüğü Bırak, Dinci Devlet Kur!..”, **Cumhuriyet**, 5 Haziran 2005.

Selçuk, İlhan, “Başkanlık Sistemi Girişiminin Anlamı...”, **Cumhuriyet**, 7 Ocak 2005.

Selçuk, İlhan, “Bir Gönülde İki Sevda Olmaz”, **Cumhuriyet**, 29 Eylül 2007.

Selçuk, İlhan, “Bu Ne Biçim Tarihin Sonu?..”, **Cumhuriyet**, 8 Aralık 2006.

Selçuk, İlhan, “Durduruldu Ama Püskürtülmesi Gerek”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 2007.

Selçuk, İlhan, “Gündem: BOP”, **Cumhuriyet**, 12 Aralık 2007, s.2.

Selçuk, İlhan, “İlhan Selçuk, “Türkiye’de İslamcılık Amerika’ya Yarar mı?..”, **Cumhuriyet**, 22 Nisan 2006.

Selçuk, İlhan, “İlimli İslam ile Ülkemizi Ne Hale Getirdiler?”, **Cumhuriyet**, 15 Temmuz 2005.

Selçuk, İlhan, “Irak Bir Ders Kitabı”, **Cumhuriyet**, 4 Ocak 2007.

Selçuk, İlhan, “Krizin Siyasal Felsefesi”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 2008.

Selçuk, İlhan, “Ne Oluyor?..”, **Cumhuriyet**, 26 Şubat 2008.

Selçuk, İlhan, “RTE Hitler’den Niçin Söz Açtı?..”, **Cumhuriyet**, 30 Mart 2007.

Selçuk, İlhan, “Sandıktan BOP Çıktı!..”, **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 2007.

Selçuk, İlhan, “Tezgahın Yenisi mi Kuruluyor?”, **Cumhuriyet** 28 Şubat 2008.

Selçuk, İlhan, “Türkiye Nereye Gidiyor?..”, **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 2007.

Selçuk, İlhan, “Ulusal Bilinçten Yoksunluğumuz...”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 2006.

Selçuk, İlhan, “Uşak?..”, **Cumhuriyet**, 26 Haziran 2005.

Selçuk, İlhan, “Ya Bizimkiler Ne Olacak?..”, **Cumhuriyet**, 27 Kasım 2008.

WEB SİTELERİ

“Accomplishments of the First Forum For Future”, 2004. <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2004/39676.htm>. (31 Ocak 2014)

“Biz Kaç Kişiyiz Hareketi”. http://www.bizkackisiyiz.com/haber.php?haber_id=2323 (15 Mart 2014)

“BMENA Countries”, 2005. <http://www.g8-bmena-education.de/en/114.php> (5 Şubat 2014).

“Hem laik devlet, hem ilimli İslam olmaz”, 2004.
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=211069> (2 Nisan 2014)

“Official Documents: Gleneagles Summit”, 2005. <http://www.g8.utoronto.ca/summit/2005gleneagles/> (7Şubat 2004)

“Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa”, 2004.

“Remarks by President George W Bush at the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy”, 2003, <http://www.ned.org/george-w-bush/remarks-by-president-george-w-bush-at-the-20th-anniversary> (21 Aralık 2013)

“Türkan Saylan Meydan Okudu: Biz İstemezsek Hiçbir Şey Olmaz!”.

<http://www.turktime.com/haber/TURKAN-SAYLAN-MEYDAN-OKUDU-BIZ-ISTEMEZSEK-HICBIR-SEY-OLMAZ/15397/> (13 Mart 2014)

“Ulusalçılık Şeriat Korkusundan Beslendi.” 2011. <http://www.aktifhaber.com/ulusalcilik-seriat-korkusundan-beslendi--519349h-p1.htm> (14 Şubat 2014)

Çetin, Nurullah, “Ulusalçılık ve milliyetçilik Farkı”, *Yeni Mesaj*. 6 Şubat 2013. <http://www.yenimesaj.com.tr/?artikel.12004585/> (16 Mart 2014)

Çulhaoğlu, Metin, “Şu ‘ulusalcılık’ Meselesi”, *SOL*. 22 Aralık 2012. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/metin-culhaoğlu/su-ulusalcilik-meselesi-64768> (15 Mart 2014)

Ete, Hatem “AK Parti’nin Yeni Türkiye’yi İnşa Sorumluluğu”, *Sabah Perspektif*, 2 Nisan 2011. <http://www.sabah.com.tr/Perspektif/Yazarlar/ete/2011/04/02/ak-partinin-yeni-turkiyeyi-insa-sorumlulugu>. (11 Mart 2014)

<http://2001-2009.state.gov/e/eeb/rls/fs/33375.htm> (30 Ocak 2004)

http://en.wikipedia.org/wiki/Project_for_the_New_American_Century

İleri, Hatice, “Kılıçdaroğlu: Hepimiz Ulusalçıyız”, *SOL*. 2 Ocak 2013. <http://arsiv.gercekgundem.com/?p=516033> (15 Mart 2014)

Kahramanoğlu, İnan, “Obama ve Sahte Atatürkçüler”, *Türk Solu*, 1.23 2009. <http://www.turksolu.com.tr/232/kahramanoglu232.htm>. (20 Mart 2014)

PNAC letters sent to President Bill Clinton, January 26, 1998, <http://www.informationclearinghouse.info/article5527.htm>

The White House, **National Security Strategy of the United States**, Washington, DC: The White House, 1991, <http://nssarchive.us/NSSR/1991.pdf>